

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

Kateřina Finková

Právní úprava pohody zvířat (animal welfare)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. BcA. Tereza Fabšíková, Ph.D

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26. 5. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 216 339 znaků včetně mezer.

.....

Kateřina Finková

V Praze dne 26. května 2022

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. BcA. Tereze Fabšíkové, Ph.D za její odborné vedení, rady a pomoc při psaní této práce. Též bych ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost v průběhu celého mého studia.

Obsah

Úvod	6
1. Pohoda zvířat (welfare)	8
1.1. Pojem a historie welfare.....	8
1.2. Různé úrovně welfare	9
1.3. Potřeba regulace welfare	12
2. Právní úprava welfare zvířat	13
2.1. Mezinárodní právo	13
2.2. Unijní právo	16
2.3. České právo.....	23
2.3.1. Historie.....	23
2.3.2. Zákon na ochranu zvířat proti týrání.....	25
2.3.3. Ochrana zvířat v trestním právu.....	36
2.3.4. Ochrana zvířat v občanském právu	38
2.3.5. Program ochrany zvířat	39
2.4. Institucionální zajištění ochrany zvířat	40
3. Právní úprava welfare konkrétních kategorií zvířat	42
3.1. Právní úprava welfare hospodářských zvířat	42
3.1.1. Hospodářská zvířata.....	42
3.1.2. Mezinárodní právní úprava	43
3.1.3. Unijní právní úprava	45
3.1.4. Česká právní úprava.....	49
3.1.5. Přeprava a porážení zvířat	52
3.1.6. Současné směřování a nedostatky právní úpravy.....	56
3.2. Právní úprava welfare pokusných zvířat	61
3.2.1. Pokusná zvířata	61
3.2.2. Zásada 3R.....	62
3.2.3. Mezinárodní právní úprava	64
3.2.4. Unijní právní úprava	65
3.2.5. Česká právní úprava.....	68
3.2.6. Současné směřování a nedostatky právní úpravy.....	71
3.3. Právní úprava welfare zvířat v zájmovém chovu	73
3.3.1. Zvířata v zájmovém chovu.....	73
3.3.2. Mezinárodní právní úprava	75
3.3.3. Unijní právní úprava	77

3.3.4.	Česká právní úprava.....	78
3.3.5.	Současné směřování a nedostatky právní úpravy.....	80
Závěr	85
Seznam použitých zdrojů	89
Abstrakt	98
Klíčová slova	98
Abstract	99
Keywords	99

Úvod

Člověk se už odnepaměti dělí o své místo na světě s ostatními zvířaty. Zatímco po většinu historie lidského druhu však člověk nad životem zvířat neměl o mnoho větší vliv, než na sebe měla různá zvířata navzájem, v posledních stovkách a desítkách let dosáhla lidská civilizace takového rozmachu, že nad ostatními druhy zvířat získal člověk téměř neomezenou nadvládu. V současnosti život zvířat, ať již domestikovaných či divokých, a jeho kvalita závisí na rozhodnutích, která dělají lidé. S touto mocí však přichází i morální povinnost chovat se ke zvířatům odpovědně a nesobecky.¹

Dnes žije v lidské péči velké množství zvířat. Jen v Evropské unii bylo v roce 2020 cca 146 milionů prasat, 76 milionů kusů skotu² nebo 150 milionů psů a koček.³ Kvalita života všech těchto a dalších chovaných zvířat zcela závisí na tom, jakou jim lidé – jejich chovatelé – poskytují péči. Bohužel v případě některých chovaných zvířat, hlavně těch chovaných k účelu produkce masa nebo jiných živočišných výrobků, mohou chovatelé dávat přednost nízkým nákladům před vysokým standardem péče o zvířata.⁴ Naštěstí se však, i díky značné medializaci,⁵ velmi rozšířilo povědomí o důležitosti dobré životní pohody zvířat a naprostá většina lidí v Evropské unii dnes považuje ochranu této pohody za zásadní.⁶ To pomáhá vytvářet tlak na zákonodárce, aby i oni skrze právní úpravu ochranu životní pohody zvířat zlepšili.

I samo právo uznává, že zvířata jsou vnímající a citlivé bytosti a ne pouhé věci určené k prospěchu lidí.⁷ Ač však právní úprava v oblasti ochrany zvířat a jejich životní pohody udělala v posledních letech a desetiletích velký pokrok, stále je co zlepšovat. I proto si autorka vybrala pro svou práci toto téma. Cílem práce je

¹ WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Strážlivé kázání o ráji*. 1. vyd. Nadace na ochranu zvířat, 1999, str. 3 – 6, ISBN 80-238-4086-X

² Eurostat. *Agricultural Production – livestock and meat* [online]. 6. 12. 2021 [cit. 16. 5. 2022].

Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agricultural_production_-_livestock_and_meat#Livestock_population)

[explained/index.php?title=Agricultural_production_-_livestock_and_meat#Livestock_population](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agricultural_production_-_livestock_and_meat#Livestock_population)

³ BEDFORD, Emma. *Number of pet animals in European Union in 2020, by animal type*. In:

www.statista.com [online]. 8. 7. 2021 [cit. 16. 5. 2022]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/515010/pet-population-european-union-eu-by-animal/>

⁴ Evropský účetní dvůr. *Zvláštní zpráva č. 31/2018: Dobré životní podmínky zvířat v EU* [online].

3. 10. 2018 [cit. 16. 5. 2022]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/animal-welfare-31-2018/cs/>

⁵ Evropský účetní dvůr. *Zvláštní zpráva č. 31/2018: Dobré životní podmínky zvířat v EU* [online], pozn. 4

⁶ Evropská komise. *Attitudes of Europeans towards animal welfare. Special Eurobarometer 442*

[online]. Březen 2016 [cit. 16. 5. 2022]. ISBN 978-92-79-57116-9. Dostupné z:

[doi:10.2875/645984](https://doi.org/10.2875/645984)

⁷ § 494 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

zmapovat a shrnout právní úpravu ochrany zvířat a jejich životní pohody, pokusit se upozornit na její možné nedostatky nebo oblasti, kde je místo pro zlepšení, a případně zmínit několik návrhů de lege ferenda.

První část práce je věnována obecně pojmu životní pohody zvířat, historii její ochrany a způsobům, jakými je možné určit její úroveň. V druhé části práce je již rozebrána samotná právní úprava životní pohody zvířat, nejdříve na úrovni mezinárodního práva, kde se práce zaměřuje především na systém smluv v rámci Rady Evropy, poté na úrovni práva unijního a nakonec na úrovni práva národního, tedy českého. Zde je nejvíce prostoru věnováno zákonu č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, nejsou však opomenuty ani další české právní předpisy. V závěru této části je popsáno též institucionální zajištění ochrany zvířat a pozornost se dostane i shrnujícímu bulletinu Státní veterinární správy České republiky. Poslední část podrobněji rozebírá právní úpravu životní pohody těch kategorií zvířat, která se v lidském chovu objevují nejčastěji – zvířat hospodářských, pokusných a těch v zájmovém chovu. U každé této kategorie zvířat je nejdříve analyzováno, jaká zvířata do dané kategorie patří, a následně je podrobně zmapována právní úprava jejich ochrany, opět nejprve na mezinárodní, poté na unijní a nakonec na národní úrovni. V závěru je vždy poté shrnuto, jak se právní úprava v poslední době vyvíjela a jaké v ní jsou stále nedostatky.

Autorka doufá, že tato práce přispěje k povědomí o stavu právní úpravy ochrany životní pohody zvířat a upozorní na místa, kde je stále prostor pro zlepšení.

„Chceme-li naše soucítění s životem a úctu k němu proměnit v praktický prospěch pro jiné druhy, zvýšit jejich naději na přežití a kvalitu života, potřebujeme víc než jen správně smýšlet. Musíme i správně jednat.“

John Webster

1. Pohoda zvířat (welfare)

1.1. Pojem a historie welfare

Životní pohoda zvířat, tedy jejich welfare, velmi souvisí s jejich ochranou. Vztah mezi těmito dvěma pojmy však není jednoznačně vymezen. Podle jedné koncepce, ke které se přiklání i Státní veterinární správa České republiky, je ochrana zvířat nadřazeným pojmem, který se dále dělí na ochranu přímou, tedy ochranu zvířat proti týrání, a ochranu nepřímou, tedy ochranu jejich pohody a zdraví.⁸ Jsou však i jiné koncepce, podle kterých je naopak welfare pojmem širším a ochrana zvířat je jen její součástí, nebo které považují welfare za modernější pojetí dnes již zastaralé ochrany zvířat.⁹ Tato práce bude vycházet z koncepce první, tedy welfare jako součásti ochrany zvířat.

Na rozdíl od ochrany zvířat proti týrání, jejíž právní regulace vznikala již od počátku 19. stol., se ochrana pohody (welfare) zvířat začala regulovat později jako reakce na životní podmínky zvířat ve velkochovech.¹⁰ Dříve se lidé o zvířata starali podle toho, zda jim z jejich vztahu se zvířetem plynul nějaký užitek, ať již přímo ekonomický nebo například estetický. Jen málo z celkového počtu zvířat však žilo v lidské péči, takže to, jak se člověk ke zvířatům choval, nemělo na zvířata jako celek velký vliv. S rozvojem lidské civilizace a domestikací zvířat ve velkém byla však více a více zvířatům upřena volba, zda žít s člověkem a nechat ho rozhodovat o svém životě, či nikoliv. Ve 20. stol. se z chovu hospodářských zvířat stal pouze jeden z nástrojů produkce, kde podmínky chovu zcela určovaly zájmy člověka, zejm. ty ekonomické. V této době se však též začaly objevovat kritické názory, které požadovaly zlepšení životních podmínek těchto zvířat, což nakonec vedlo k regulaci welfare.¹¹ Jak podotýká J. Webster, má současný člověk takovou moc, aby většinu ostatních druhů zvířat zničil, ale zároveň i dostatečný blahobyt, aby se k nim mohl chovat odpovědně.¹²

Definice welfare jsou různé, výše zmíněný J. Webster například uvádí, že „životní pohoda zvířete je určena jeho schopností vyhnout se strádání a zachovat

⁸ *Ochrana pohody zvířat – welfare* [online], Státní veterinární správa ČR [cit. 17. 5. 2022].

Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/ochrana-pohody-zvirat-welfare/>

⁹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia), str. 83, ISBN 978-80-200-2317-9

¹⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 83

¹¹ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016. Právo, etika, společnost, str. 633 – 634, ISBN 978-80-200-2601-9

¹² WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Střízlivé kázání o ráji*. Pozn. 1, str. 5

si zdatnost“;¹³ vždy jde však o ochranu kvality života jednotlivého zvířete. Jde většinou o to, aby zvíře bylo zdravé, cítilo se dobře a mělo k dispozici to, co potřebuje. Z toho vyplývá, že welfare zahrnuje jak fyzické, tak mentální aspekty.¹⁴ Jedná se tedy o vytváření takových životních podmínek, v rámci kterých by bylo zvíře spokojené. Problém je, že spokojenost zvířat nelze objektivně určit, proto se musí určovat pomocí různých nepřímých ukazatelů. Častou chybou je navíc to, že se člověk do hodnocení spokojenosti zvířat snaží přenášet parametry spokojenosti člověka (antropomorfní přístup), které se však mohou velmi lišit. A nelze zapomínat ani na to, že jak každý druh zvířete, tak každé individuální zvíře může mít podmínky spokojenosti nastaveno různě. Posouzení podmínek welfare, které vedou ke spokojenosti zvířete (pomocí nepřímých ukazatelů) poté slouží ke stanovení podmínek chovu daných druhů zvířat.¹⁵

Zajištění welfare nejen hospodářských zvířat jde však často proti ekonomickým zájmům jejich chovatelů. Ekonomický zisk tak chovatelé upřednostňují před zajištěním dobrých životních podmínek chovaných zvířat. Zde poté musí stát skrze právní regulaci welfare zasáhnout, aby omezil výsadní pozici ekonomických zájmů a zajistil tak zvířatům alespoň přijatelné životní podmínky.¹⁶

1.2. Různé úrovně welfare

Jak bylo uvedeno výše, pro stanovení podmínek chovu zvířat je klíčové zjištění, za jakých životních podmínek je dané zvíře objektivně spokojené. Jednou z možností zjištění těchto podmínek je sledování zvířat v jejich přirozeném prostředí a následné stanovení takových podmínek chovu, aby se co nejvíce blížily podmínkám v tomto přirozeném prostředí, ovšem jen nakolik je to možné při životě zvířete v lidské péči.¹⁷

Úrovně podmínek, ve kterých zvířata žijí, lze rozlišovat například takto:

- úroveň požadovaná zvířetem
- úroveň morální
- úroveň právní

¹³ WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Střízlivé kázání o ráji*, pozn. 1, str. 10

¹⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 86

¹⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 87

¹⁶ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 87

¹⁷ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 639

- úroveň ekonomická
- úroveň zachování života zvířete.¹⁸

Zavedení takových podmínek, které by za ideální považovalo zvíře, není v praxi možné, už jen proto, že objektivně nelze zjistit, jaké by takové podmínky měly být. Zvířata totiž životní pohodu nevnímají stejně jako lidé, navíc různé druhy živočichů ji vnímají různě, a jako lidé se ani zvířat nemůžeme zeptat na jejich názor.¹⁹

V praxi je však možné naplnění podmínek pohody zvířat na úrovni morální, tedy na úrovni, o níž se člověk domnívá, že vede ke spokojenosti zvířete. Zde je však problémem, že lidé, jak již bylo uvedeno, vnímají dobré životní podmínky jinak, než zvířata, a velkým nebezpečím je zde tedy „polidšťování“ zvířat. Jak se v této otázce mohou lidé mýlit, dokládá např. pokus provedený s nosnicemi kura domácího. Při tomto pokusu byly sledovány skupiny dvou plemen nosnic – jedny barvy bílé, druhé hnědé. Obě skupiny byly za stejných podmínek drážděny stejnými podněty a posuzovalo se jejich následné chování. Zatímco hnědé nosnice se chovaly relativně klidně, bílé nosnice byly viditelně nervózní. Prostým pohledem se tedy bílé nosnice zdály být ve větším stresu. Při použití biochemických metod (měření krevního tlaku, chemické rozborů atd.) však vyšlo najevo, že vyšší hladiny stresových hormonů měly naopak hnědé nosnice. Tento pokus dokazuje, proč by při zkoumání vhodných životních podmínek u zvířat měly být vždy použity objektivní metodologie a postupy místo prostého subjektivního posuzování člověkem.²⁰

Další možnou úrovní životních podmínek zvířat je úroveň právní. Jde o takovou úroveň, která je stanovena platnými právními předpisy. Tato úroveň je většinou kompromisem mezi úrovní morální, zmíněnou výše, a ekonomickou.

Co se týče stanovení podmínek na úrovni ekonomické, je většinou pro zvířata méně příznivá, než úroveň právní. I zde však musí být kvalita životních podmínek zvířat na nějaké minimální úrovni, jelikož jen zvíře, které má na určité úrovni zajištěné své potřeby, jak materiální, tak nemateriální, poskytuje maximální užitek

¹⁸ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 88

¹⁹ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 639

²⁰ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 640

a chovateli tak převáží výnosy nad náklady. Na stranu druhou však zlepšování péče o pohodu zvířat přináší i větší náklady na jejich chov.²¹

Tou nejnižší úrovní, na jaké může zajištění životních podmínek zvířat být, je úroveň zachování života zvířat. Při této úrovni však zvířata strádají a ve výsledku je tedy jejich chov za těchto podmínek ztrátový.²²

Další možné odstupňování životních podmínek zvířat zformulovala britská Rada pro welfare hospodářských zvířat. Podle ní mohou zvířata vést buď dobrý život, život, který stojí za to žít, nebo život, který nestojí za to žít. Cílem by zde mělo být zajistit zvířatům alespoň život, který stojí za to žít, a pokud možno i dobrý život. K určení, jaký život zvíře vede, se zkoumá tzv. pět svobod:

- svoboda od hladu a žízně
- svoboda od nepohodlí
- svoboda od bolesti, zranění a nemoci
- svoboda projevit přirozené chování
- svoboda od bázně a strádání.

U *svobody od hladu a žízně* se zkoumá hlavně to, zda jsou zvířata dostatečně krmena a napájena, jakým způsobem jsou krmena a napájena a jaká je kvalita používaných krmiv a vody. V případě *svobody od nepohodlí* se hodnotí technologie stájí, výběhů a voliér, přičemž důležité jsou zejména bezpečnost pro zvířata a dostatečný prostor. Co se týče *svobody od bolesti, zranění a nemoci*, hodnotí se kromě zdravotního stavu zvířat i jejich čistota a také uplatňovaná preventivní opatření. U *svobody projevit přirozené chování* je důležitá možnost přirozeného pohybu zvířat, volný přístup k vodě a krmivu, ale též možnost zvířat si hrát nebo relaxovat. A co se poslední svobody týče, tedy *svobody od bázně a strádání*, hodnotí se projevy strachu a stresu tak, že hodnotitel pozoruje projevy zvířat.²³

Aby zvíře vedlo život, který stojí za to žít, mělo by porovnání těchto svobod během jeho života vycházet pozitivně, to znamená, že by zvíře během svého života mělo mít více pozitivních zkušeností než negativních.²⁴ Zároveň je však třeba pamatovat na to, že nelze dosáhnout absolutního uspokojení všech svobod,

²¹ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 241

²² MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 242

²³ FILIPČÍK, Radek. Welfare zvířat. In: *Zvířata a vše, co o nich hledáte – ChovZvířat.cz* [online]. 1. 3. 2015 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <http://www.chovzvirat.cz/clanek/675-welfare-zvirat/>

²⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 89 - 90

jejichž uspokojení se naopak někdy vzájemně vylučuje (jako příklad lze uvést nosnice kura domácího v klecích a ve volném výběhu – zatímco ve volném výběhu mají nosnice svobodu pohybu, ale pohybují se tedy i ve vlastních výkalech, kvůli čemuž mohou trpět parazity, nosnice v klecích se nemohou pohybovat téměř vůbec, ale jejich výkaly propadávají podlahou klece pryč a tyto nosnice jsou tudíž z tohoto hlediska zdravější). To umožňuje pohlížet na pohodu/strádání zvířat z více hledisek a vzájemně porovnávat výhody a nevýhody různých forem chovu.²⁵ Navíc není nutné, aby byly všechny svobody neustále uspokojeny, pokud má zvíře možnost tuto situaci změnit, tedy uspokojit je v případě potřeby vlastními silami. J. Webster proto navrhol přidat ještě jednu svobodu – svobodu vykonávat osobně kontrolu nad vlastní životní pohodou.²⁶

1.3. Potřeba regulace welfare

Ač dobré životní podmínky zvířat lze, alespoň do určité míry, reálně zabezpečit, dlouho k tomu ze strany chovatelů chyběla motivace, protože jejich hlavním cílem byl co nejvyšší ekonomický zisk při co nejnižších nákladech. Proto byly podmínky chovu přizpůsobovány těmto ekonomickým hlediskům, a ne dosažení spokojenosti u chovaných zvířat. Proto dnes existuje snaha podmínky chovu regulovat, a to tak, aby jejich dodržování bylo vymahatelné.²⁷

Ani právní regulace však nemůže vše vyřešit. Mezi obecné problémy snah o regulaci většinou patří to, že jde o určitý kompromis mezi různými zájmy, často zájmy ochránců a chovatelů, takže ve výsledku nemusí být ani jedna ze stran spokojena. Dalším, ač prakticky obtížně řešitelným problémem je fakt, že tyto právní předpisy, stejně, jako ostatní právní předpisy, vytvářejí lidé bez účasti těch, kterých se nejvíce týkají – tedy zvířat.²⁸

²⁵ WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Strážlivé kázání o ráji*, pozn. 1, str. 12

²⁶ ŠONKOVÁ, Romana. *Welfare v ekologickém zemědělství: Šance pro lepší život hospodářských zvířat*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2006, str. 7, ISBN 80-7271-176-8

²⁷ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 647 - 648

²⁸ WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Strážlivé kázání o ráji*, pozn. 1, str. 251

2. Právní úprava welfare zvířat

2.1. Mezinárodní právo

Od 70. let 20. stol. se objevovaly pokusy upravit ochranu zvířat, nebo dokonce práva zvířat, na podobné úrovni, na jaké byla mezinárodně upravena práva lidská. V roce 1978 byla v sídle UNESCO (Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu) v Paříži vyhlášena Všeobecná deklarace práv zvířat, jejíž vyhlášení prosadily nejrůznější nevládní organizace, a která se očividně inspirovala Všeobecnou deklarací lidských práv. Obsahovala mimo jiné ustanovení, že zvíře není věc, nebo že zvířatům náleží práva, která by měla být chráněna. Jednalo se však pouze o deklaraci, která nebyla nijak právně závazná. V roce 1989 Mezinárodní liga práv zvířat deklaraci přeformulovala na 2. Všeobecnou deklaraci práv zvířat, která mimo jiné požadovala uznání právní subjektivity zvířat. Ani ta však není závazným právním předpisem.²⁹

V roce 2003 byla na mezinárodní konferenci v Manile schválena Deklarace o životní pohodě zvířat, která vycházela z již zmíněného principu pěti svobod. Jejím hlavním cílem však bylo přivedení pozornosti k této problematice a ani ona není pramenem mezinárodního práva veřejného.³⁰

Právně závazné jsou naopak regionální mezinárodní dohody, které byly postupně přijaty na půdě Rady Evropy. Nejenom, že jsou závazné pro členské státy Rady Evropy, tedy mimo jiné i Českou republiku, ale velmi ovlivnily i právní úpravu v rámci Evropské unie, která k těmto dohodám též přistoupila.³¹

Nejstarší z těchto dohod je Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě, která byla přijata v roce 1968, vstoupila v platnost roku 1971, a poté byla revidována v roce 2003. Tato dohoda se vztahuje na všechny obratlovce a upravuje podmínky zacházení s jednotlivými druhy zvířat při jejich přepravě. Vztahuje se však pouze na mezinárodní přepravu, tedy ne přepravu v rámci jednoho státu a výjimkou je i přeprava mezi členskými státy Evropské unie (v rámci EU je však dohoda přijata a implementována v rámci nařízení Rady ES č. 544/2004/ES a nařízení Rady (ES) č. 1/2005).³²

Mezi hlavní zásady dohody patří, že zvířata mají být přepravována takovým způsobem, aby byla zajištěna jejich pohoda. Dále dohoda řeší i konkrétní

²⁹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 154 - 155

³⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 155

³¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 155

³² Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě ze dne 13. prosince 1968 vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 20/2000 Sb. m. s.

záležitosti, jako jsou požadavky na přepravce a dopravní prostředky, způsobilost zvířat k přepravě, požadavky na nakládání a vykládání, manipulaci, a samozřejmě i konkrétní podmínky přepravy, například prostorové požadavky nebo podmínky úvazu.³³

K dohodě existují i tzv. doporučení řešící další konkrétní záležitosti, která mohou státy odmítnout a nemají závazný charakter, ale bývají podkladem pro vydávání dalších předpisů v této oblasti.³⁴

Další významnou regionální evropskou dohodou je Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely, přijatá v roce 1976 a platná od roku 1978.³⁵ Dohoda se vztahuje na výživu, ošetřování, a ustájení zvířat, přičemž jde o zvířata, která jsou chovaná pro ekonomickou produkci, a zvláště ta, která jsou chovaná v intenzivních chovech, čímž dohoda myslí chovy používající především technická zařízení a automatické systémy. Podle dohody musí mít každé zvíře takové ustájení, výživu a ošetřování, které v souladu se zkušenostmi a vědeckými poznatky odpovídají jeho fyziologickým a etologickým potřebám, což dohoda v dalších článcích rozvádí do větších podrobností.³⁶

Dohoda dále zakládá Stálý výbor, ve kterém mají zástupce všechny smluvní strany dohody a který odpovídá za vypracovávání doporučení k provádění zásad dohody, přičemž za tím účelem sleduje vývoj vědeckých poznatků, urovnává obtíže vzniklé při provádění dohody, na žádost poskytuje konzultativní rady smluvním stranám a podává zprávy o své činnosti Výboru ministrů Rady Evropy.³⁷

V roce 1979 byla přijata Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat, která vstoupila v platnost roku 1982.³⁸ Vztahuje se na přehánění, přechovávání, znehynění, omračování a porážení lichokopytníků, přežvýkavců, prasat, králíků a drůbeže. Podrobně upravuje všechny etapy porážení zvířat, včetně povolených a zakázaných způsobů usmrcování. Dohoda zakotvuje i možnost stran povolit různé výjimky, např. z náboženských důvodů, ale v tomto případě jsou smluvní

³³ Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě ze dne 13. prosince 1968, v ČR vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 20/2000 Sb. m. s.

³⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 157

³⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 157

³⁶ Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976, v ČR vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

³⁷ Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976, v ČR vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

³⁸ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 158

strany povinny přesvědčit se o odborné způsobilosti osob provádějících tyto rituální porážky.³⁹

Mezi evropské dohody v této oblasti patří i Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely z roku 1986, která vstoupila v platnost o pět let později.⁴⁰ Dle její preambule má člověk mravní povinnost respektovat zvířata a brát v úvahu, že mohou trpět, ale zároveň je nutné používat zvířata při získávání nových poznatků, pokud lze v rozumné míře očekávat, že výsledek rozšíří poznání nebo přinese celkový prospěch člověku nebo zvířatům. Dohoda chce proto omezit používání zvířat k pokusným účelům a nahradit je tam, kde je to možné, a tam, kde to možné není, omezit procedury způsobující zvířatům utrpení.⁴¹

Dohoda se vztahuje na všechna zvířata, která jsou používána v pokusných nebo jiných vědeckých procedurách, pokud mohou tyto procedury vyvolat bolest, úzkost, utrpení nebo dlouhodobé poškození. Dle dohody mohou být tyto procedury použity pouze k vymezeným účelům a se stanovenými omezeními. Dále dohoda vymezuje podrobnější podmínky chovu pokusných zvířat, péče o ně, i samotného provádění procedur.⁴²

Poslední z těchto dohod je Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu, která byla přijata roku 1987 a vstoupila v platnost roku 1992.⁴³ Podle této dohody je zvířetem v zájmovém chovu každé zvíře držené a určené k držení člověkem, zejména v jeho domácnosti. K jejím hlavním zásadám patří zákaz působit těmto zvířatům zbytečně bolest, utrpení nebo úzkost, a zákaz opuštění těchto zvířat. Dále tato dohoda říká, že každý, kdo takové zvíře drží, je za zvíře odpovědný a musí mu zajistit odpovídající péči. Je v ní upraven například i výcvik zvířat, ale též věkový limit pro získání zvířete, který je 16 let. Dohoda obsahuje dále i výčet zakázaných chirurgických zákroků nebo upravuje podmínky utracení zvířete.⁴⁴ Dohoda dále zavádí systém mnohostranných konzultací, jejichž účelem je pravidelné hodnocení aplikace dohody, potažmo nutnosti její revize či

³⁹ Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat ze dne 10. května 1979, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 114/2003 Sb. m. s.

⁴⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 158

⁴¹ Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18. března 1986, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s.

⁴² Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18. března 1986, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s.

⁴³ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 159

⁴⁴ Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

rozšíření.⁴⁵ V rámci Evropy jde zatím o jediný závazný předpis upravující a sjednocující podmínky ochrany zvířat v zájmových chovech, jelikož předpisy Evropské unie se vztahují jen na chov zvířat pro komerční účely.⁴⁶

Tyto regionální dohody bohužel často postrádají kontrolní mechanismy nebo úpravu vynucovacích prostředků, slouží však jako inspirace pro tvorbu unijních předpisů, či jsou jejich ustanovení přímo do unijního nebo národního práva implementována.⁴⁷

2.2. Unijní právo

Nejstarší prameny primárního práva celku, který se dnes nazývá Evropská unie (dále jen „EU“), se ochranou životního prostředí, natož ochranou zvířat a jejich pohody, vůbec nezabývaly. To se změnilo až v roce 1992, kdy byla jako příloha Maastrichtské smlouvy přijata Deklarace o ochraně zvířat a péči o ně, podle které měly unijní instituce i členské státy při tvorbě a uplatňování unijní legislativy dbát na požadavky welfare zvířat. Tato deklarace však bohužel neměla závazné právní účinky. Další dokument, který apeloval na zřetel k dobrým životním podmínkám zvířat, byl Protokol o ochraně a dobrých životních podmínkách zvířat, který byl připojen k Amsterdamské smlouvě z roku 1997, ani ten však neměl větší normativní význam.⁴⁸

Větší změna přišla až v roce 2006, kdy Evropská komise (dále jen „Komise“) přijala Akční plán v oblasti dobrých životních podmínek a ochrany zvířat 2006–2010.⁴⁹ V něm se Komise hlásila k zásadám z výše zmíněného Protokolu z roku 1997 a vytyčila cíle, mezi které patří jasnější definování směřování politik Společenství v oblasti dobrých životních podmínek a ochrany zvířat, prosazování přísných norem týkajících se dobrých životních podmínek zvířat na unijní i mezinárodní úrovni, podpora zásady 3R v oblasti pokusů na zvířatech (Replacement, Reduction, Refinement, tedy nahrazení pokusů na zvířatech jinými metodami, snížení počtu pokusných zvířat a zdokonalení metod pokusů) nebo zajištění důslednějšího a koordinovanějšího přístupu k ochraně zvířat ve všech oblastech politik Společenství. Dále v tomto Akčním plánu Komise definovala pět

⁴⁵ Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁶ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 159

⁴⁷ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 160

⁴⁸ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 164

⁴⁹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 165

hlavních oblastí akcí, které měly sloužit k dosažení vytyčených cílů: modernizace stávajících norem týkajících se dobrých životních podmínek a ochrany zvířat, podpora politicky orientovaného výzkumu v této oblasti, zavedení jednotných ukazatelů dobrých životních podmínek zvířat, zajištění větší angažovanosti a informovanosti majitelů i široké veřejnosti a podpora mezinárodních iniciativ ke zvyšování povědomí o této oblasti a dosahování většího konsenzu.⁵⁰

Co se týče sekundárního práva, zabývala se nynější EU ochranou zvířat mnohem déle. Už v roce 1974 byla přijata Směrnice Rady 74/577/EHS o pravidlech ohledně omračování zvířat před porážkou, a další normy sekundárního práva zabývající se podobnou problematikou následovaly. Postupně byly harmonizační akty vydávány i v oblastech využití zvířat pro pokusné účely, rybářských praktik, požadavků na welfare porážených zvířat nebo podmínek farmaření a chovu hospodářských zvířat. Vzhledem k tomu, že v primárním právu byla tato problematika řešena nedostatečně, navazovaly tyto akty často na články primárních smluv týkajících se společné zemědělské politiky, životního prostředí, vnitřního trhu nebo společné obchodní politiky.⁵¹

V primárním právu přišla další velká změna při přijetí Lisabonské smlouvy z roku 2009. Ta mimo jiné, jak je patrné z čl. 4 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“), zahrnuje oblast životního prostředí do sdílených pravomocí Unie a členských států (s výjimkou zachování biologických mořských zdrojů v rámci společné rybářské politiky, což patří dle čl. 4 odst. 1 do výlučných pravomocí Unie), a dle čl. 11 téže smlouvy musí požadavky na ochranu životního prostředí být zahrnuty do vymezení a provádění unijních politik a činností.⁵²

Skrze přijetí Lisabonské smlouvy byl též do SFEU, což je jeden ze základních pramenů primárního unijního práva, vložen čl. 13, podle kterého je při stanovování a provádění politik Unie v oblastech zemědělství, rybolovu, dopravy, vnitřního trhu, výzkumu, technologického rozvoje a vesmíru třeba plně zohlednit požadavky na dobré životní podmínky zvířat jako vnímajících bytostí (při zohlednění právních předpisů a zvyklostí členských států spojených zejména

⁵⁰ Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě ze dne 23. ledna 2006 o akčním plánu Společenství v oblasti dobrých životních podmínek a ochrany zvířat 2006–2010 (KOM(2006) 13 – Úř. věst. C 49 ze dne 28. 2. 2006). [online] [cit. 17. 5. 2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A52006DC0013>

⁵¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 165 - 166

⁵² Smlouva o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326

s náboženskými obřady, kulturními tradicemi a regionálním dědictvím).⁵³ Tento článek nezakládá pravomoc EU přímo přijímat legislativu v oblasti welfare zvířat, musí na ni však dbát při přijímání legislativy v oblastech, které článek zmiňuje, proto je také existující unijní legislativa týkající se welfare přijímána např. v oblastech společné zemědělské politiky nebo vnitřního trhu, jak bylo zmíněno výše. To však také znamená, že v některých oblastech, které se žádné ze zmíněných politik netýkají, např. v oblasti ochrany toulavých zvířat, nemůže EU jednat. Článek 13 zároveň zakotvuje možná omezení welfare ve vztahu k náboženským obřadům nebo kulturním tradicím, což může dále omezovat možnost EU v určité oblasti jednat.⁵⁴

V roce 2012 vydala Evropská komise Sdělení o Strategii Evropské unie v oblasti ochrany a dobrých životních podmínek zvířat pro období 2012 – 2015 (dále jen „Strategie“). Tam připomíná právě zmiňovaný čl. 13 SFEU a popisuje hlavní skupiny faktorů, které ovlivňují úroveň welfare zvířat v Evropské unii, jako je nedostatečné prosazování unijních právních předpisů v členských státech, nedostatečná informovanost spotřebitelů o aspektech welfare zvířat, nedostatečné znalosti zainteresovaných subjektů a nedostatek jednoduchých a jasných legislativních pravidel v této oblasti. Jako řešení těchto problémů Strategie navrhovala některé problémy řešit komplexně (místo dosavadního řešení problému pouze v konkrétních oblastech), což by mělo mít za následek i zjednodušení legislativy a tím i lepší prosazování unijního práva. Dále Strategie navrhovala pokračování v tom, co už Komise dělá, tedy posílení plnění požadavků členskými státy skrze konkrétní nástroje, podporování mezinárodní spolupráce, informování spotřebitelů i veřejnosti, lepší propojení oblasti welfare se společnou zemědělskou politikou a prozkoumání problematiky welfare farmových ryb.⁵⁵

Účinnost této Strategie byla později přezkoumána Komisí po doporučení Evropského účetního dvora z roku 2018. Toto přezkoumání zjistilo, že Strategie sice přispěla k nalezení společných priorit, což vedlo ke zlepšení úrovně welfare zvířat napříč Uníí, a přispěla i prohloubení vědomostí, sdílení zkušeností

⁵³ Smlouva o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326

⁵⁴ SIMONIN, Denis a Andrea GAVINELLI. *The European Union legislativ on animal welfare: state of play, enforcement and future activities*. Animal Welfare: from Science to Law [online]. 2019 [cit. 17. 5. 2022]. ISBN 978-2-9512167-4-7. Dostupné z: <https://www.fondation-droit-animal.org/documents/6-SIMONIN-et-al-AnimalWelfare2019.v1.pdf>

⁵⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 170 - 172

a prosazování právních předpisů v dané oblasti, avšak nepodařilo se plně naplnit žádný ze Strategií vytyčených cílů.⁵⁶

V rámci Zelené dohody pro Evropu, přijaté Evropskou komisí v červenci 2021, je zařazena i nová Strategie od zemědělece ke spotřebiteli, přijatá v květnu 2020⁵⁷, jejímž hlavním cílem je dosažení toho, aby byly potravinové systémy spravedlivé, zdravé a ekologické. V rámci toho považuje tato Strategie za naléhavě nutné mimo jiné i zlepšení životních podmínek zvířat, což má být zajištěno tím, že Komise přezkoumá související právní předpisy a uvede je do souladu s nejnovějšími vědeckými poznatky, rozšíří jejich působnost a usnadní jejich prosazování. Komise též zváží možnosti pro vyznačování údajů o welfare zvířat, aby se tyto informace lépe šířily v rámci potravinového řetězce. Zároveň by EU měla podporovat zlepšování úrovně životních podmínek zvířat i na mezinárodní úrovni v rámci své zahraniční obchodní politiky.⁵⁸

Sekundární unijní právo upravuje životní pohodu zvířat v několika konkrétních oblastech, většinou prostřednictvím směrnic, ale někdy i skrze nařízení. V oblasti přepravy zvířat existuje Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činnostech, které upravuje přepravu živých obratlovců v rámci Unie. Podle něj nikdo nesmí provádět přepravu zvířat způsobem, který jim může přivodit zranění nebo zbytečné utrpení, přičemž délka trvání cesty má být minimalizována, zvířata mají mít během cesty uspokojeny své potřeby a musí být způsobilá pro přepravu, dopravní prostředky musí být pro přepravu zvířat vhodné a personál vyškolený, což jsou jen základní zásady, které jsou dále v nařízení rozvedeny do podrobností.⁵⁹

V oblasti usmrcování zvířat byly vydány nejdříve dvě směrnice, které poté byly nahrazeny Nařízením Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009 o ochraně zvířat při usmrcování. Toto nařízení upravuje pravidla pro usmrcování zvířat chovaných pro produkci potravin, vlny, kůže, kožešin nebo jiných produktů

⁵⁶ Evropská komise. *Executive summary of the evaluation of the European Union Strategy for the Protection and Welfare of Animals 2012-2015* [online]. 31. 3. 2021 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/food/system/files/2022-04/aw_eu_strategy_exec_summ_20210404_en.pdf

⁵⁷ Evropská komise. *Farm to Fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system*. In: ec.europa.eu [online] [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

⁵⁸ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů: Strategie „od zemědělece ke spotřebiteli“ pro spravedlivé, zdravé a ekologické potravinové systémy. In: eur-lex.europa.eu [online]. 20. 5. 2020 [cit. 17. 5. 2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

⁵⁹ Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činnostech

a usmrcování zvířat za účelem depopulace, naopak se nevztahuje na usmrcování zvířat při vědeckých pokusech, při lovu nebo rybolovu, při kulturních a sportovních událostech a na usmrcování králíků a drůbeže pro soukromou domácí potřebu. Podle tohoto nařízení mají být zvířata během usmrcování ušetřena veškeré zbytečné bolesti, úzkosti nebo utrpení, mají mít fyzické pohodlí a ochranu proti pádům a uklouznutím, mají být chráněna před zraněním, má s nimi být manipulováno s ohledem na jejich běžné chování, mají mít dostatek krmiva a vody a mají být uchráněna zbytečné interakce s ostatními zvířaty. Zvířata mohou být usmrcena pouze způsoby uvedenými v příloze k tomuto nařízení, s výjimkou zvláštních metod stanovených náboženskými obřady prováděných na jatkách. Nařízení řeší i další konkrétní záležitosti týkající se usmrcování, jako je používání znehybňovacích a omračovacích zařízení, podmínky porážky zvířat pro domácí spotřebu nebo technické požadavky na jatka.⁶⁰

Další oblastí, kterou se sekundární unijní právo zabývá, jsou životní podmínky zvířat chovaných pro hospodářské účely. V obecné rovině tuto problematiku upravuje Směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998, o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely (dále jen „Směrnice o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely“). Tato poměrně stručná směrnice stanovuje minimální normy pro ochranu zvířat chovaných pro hospodářské účely, přičemž se nevztahuje na volně žijící zvířata, zvířata chovaná pro soutěže, výstavy a jiné kulturní a společenské akce, pokusná zvířata a bezobratlé živočichy. Podle této směrnice musí členské státy zajistit, aby podmínky, ve kterých jsou zvířata chována, odpovídala ustanovením uvedeným v příloze Směrnice, a dosáhnout toho, aby vlastníci těchto zvířat přijali taková opatření, aby zvířata měla dobré životní podmínky a nebyla vystavena zbytečné bolesti a utrpení.⁶¹ Kromě této obecné směrnice existují v této oblasti další směrnice, které upravují ochranu a životní podmínky konkrétních druhů zvířat chovaných pro hospodářské účely. Jde o Směrnici Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic, Směrnici Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat, Směrnici Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví

⁶⁰ Nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009, o ochraně zvířat při usmrcování

⁶¹ Směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998, o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

minimální požadavky pro ochranu prasat, a Směrnicí Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso.⁶²

Unijní právo se zabývá i ochranou pokusných zvířat, a to skrze Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely (dále jen „Směrnice o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely“). Tato směrnice se vztahuje na všechny živé obratlovce s výjimkou člověka, samostatně se živící larvální formy, plody savců od poslední třetiny jejich vývoje a živé hlavonožce, a její hlavní zásadou je zásada nahrazení a omezení používání zvířat a šetrného zacházení s nimi, což znamená, že tam, kde je to možné, mají být pokusy na živých zvířatech nahrazeny jinou vědeckou metodou, a kde to možné není, tam má být počet používaných zvířat snížen na minimum a má s nimi být zacházeno co nejšetrněji. Pokusy na zvířatech lze dle této směrnice provádět jen k taxativně vymezeným účelům, a až na výjimky nelze k pokusům používat jedince ohrožených druhů zvířat, zvířata odchycená ve volné přírodě a subhumánní primáty, přičemž používání lidoopů je téměř úplně vyloučeno. Dále směrnice upravuje konkrétní záležitosti týkající se pokusů i těch, kteří pokusy provádějí, a v jejich přílohách lze nalézt například požadavky na péči o pokusná zvířata nebo výčet metod, které lze použít k usmrcení zvířat.⁶³

S výše uvedenou problematikou souvisí i problematika pokusů na zvířatech při výrobě kosmetických přípravků, kterou upravuje Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích. Toto nařízení ve své kapitole V. zkoušky na zvířatech v této oblasti zakázalo a zároveň zakázalo uvádět na trh výrobky, při jejichž výrobě ke zkouškám na zvířatech docházelo.⁶⁴

Unijní právo pamatuje i na zvířata v zájmovém chovu, jejichž problematice se věnuje Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu. Nařízení stanovuje veterinární podmínky pro přesun zvířat v zájmovém chovu mezi členskými státy a třetími zeměmi nebo členskými státy navzájem. Jak vyplývá

⁶² *Animal Welfare legislation at European level*. In: Global Animal Law GAL Association [online] [cit. 17.05.2022]. Dostupné z: <https://www.globalanimallaw.org/database/europe.html>

⁶³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

⁶⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích

z jeho názvu, vztahuje se na neobchodní přesuny zvířat uvedených v příloze I nařízení (psů, koček, fretek, bezobratlých, okrasných vodních živočichů, obojživelníků, plazů, ptáků, hlodavců a králíků), která po celou dobu přesunu doprovází majitele nebo oprávněnou osobu. Nařízení stanoví, že tyto přesuny nelze zakázat nebo omezit z jiných veterinárních důvodů než těch, které jsou v tomto nařízení uvedeny. Dále nařízení upravuje konkrétní záležitosti, jako je maximální počet přesouvaných zvířat, konkrétní podmínky přesunu (např. očkování proti vzteklině), označování zvířat nebo identifikační doklady.⁶⁵

Co se problematiky kožešnictví a lovu zvířat týče, existuje v unijním právu několik právních předpisů. Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchyťavání pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nespĺňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí, jak jeho název napovídá, zakázalo na území Společenství od 1. ledna 1995 používání nášlapných pastí (které zachycovaly zvířata prostřednictvím čelistí) i dovážení kožešin a zboží obsahujícího kožešiny z určitých zvířat (uvedených v příloze I), pokud Komise nestanoví, že země původu těchto kožešin též zakazuje používání nášlapných pastí.⁶⁶

S kožešnictvím souvisí i Směrnice Rady ze dne 28. března 1983, o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států, která zakazuje dovoz (resp. příkazuje členským státům, aby zajistily, že na jejich území nebudou takové produkty dováženy) produktů z kůží mláďat vymezených druhů tuleňů, přičemž výjimku mají pouze produkty, které jsou výsledkem tradičního lovu prováděného Inuity.⁶⁷ Tuleňů se týká i Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009, o obchodování s produkty z tuleňů, které umožňuje uvádět na trh produkty z tuleňů (přičemž „tuleň“ se dle nařízení rozumí

⁶⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu

⁶⁶ Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchyťavání pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nespĺňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí

⁶⁷ Směrnice Rady ze dne 28. března 1983, o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států

všichni ploutvonožci, tedy i lachtanovití a mrožovití) pouze tehdy, jsou-li získány při lovech pořádaných inuitskými nebo jinými původními společenstvími.⁶⁸

Podobné problematice se věnuje i Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1523/2007 ze dne 11. prosince 2007, kterým se zakazuje uvádět na trh, dovážet do Společenství a vyvážet z něj kočičí a psí kůže a výrobky obsahující tyto kůže, které reaguje na to, že evropští spotřebitelé, považující psy a kočky za domácí mazlíčky, byli znepokojeni možností zakoupení neoznačené kočičí nebo psí kůže. Výjimku mohou od Evropské Komise dostat pouze výrobky sloužící ke vzdělávacím nebo taxidermickým účelům.⁶⁹

Unijní právo upravuje i chov zvířat v zoologických zahradách, a to prostřednictvím Směrnice Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999, o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách. Tato směrnice stanovuje požadavky na zoologické zahrady (zoologické zahrady musí mimo jiné chovat živočichy v podmínkách uspokojujících biologické i ochranné požadavky pro jednotlivé druhy, pamatovat na specifické obohacování výběhů a udržovat vysoký standard chovu a ustájení živočichů) a upravuje udělování licencí a dohled, přičemž zahrady, které neplní podmínky licence, budou příslušným orgánem uzavřeny pro veřejnost.⁷⁰

2.3. České právo

2.3.1. Historie

Původně právo na území dnešní České republiky ochranu zvířat vůbec neřešilo, jejich ochrana závisela tedy pouze na úrovni různých společenských zvyklostí a individuálním soucitu lidí se zvířaty.⁷¹ Zajímavá však z dnešního pohledu byla různá nezávazná doporučení a návody k chovu hospodářských zvířat a koní, objevující se už od 16. stol. Ta se zabývaly věcmi, které by dnes šly označit jako welfare – vhodné ustájení, vhodné krmné dávky a podobně. Bohužel šlo pouze o nezávazná doporučení, která byla právně nevymahatelná.⁷²

⁶⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009, o obchodování s produkty z tuleňů

⁶⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1523/2007 ze dne 11. prosince 2007, kterým se zakazuje uvádět na trh, dovážet do Společenství a vyvážet z něj kočičí a psí kůže a výrobky obsahující tyto kůže

⁷⁰ Směrnici Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999, o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách

⁷¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 272

⁷² MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 281 - 282

Právo na našem území se začalo přímo ochranou zvířat zabývat až v 19. stol., konkrétně v roce 1855, kdy bylo vydáno nařízení č. 31/1855 říšského zákoníku z 15. února 1855. Tento předpis se zabýval přímou ochranou zvířat, tedy ochranou proti týrání, a zaváděl trest pro ty, kdo týrali zvířata veřejně způsobem vyvolávajícím pohoršení.⁷³ O rok později, tedy roku 1856, též vznikl Český spolek na ochranu zvířat, inspirovaný spolkem Vídeňským, který vznikl o deset let dříve. Co se zmiňovaného nařízení týče, vycházely k němu postupně jednotlivé zemské prováděcí předpisy, které především vyjmenovávaly konkrétní zakázaná jednání.⁷⁴ V nich už lze najít i to, co by se dnes mohlo považovat za problematiku welfare, například podmínky jejich usmrcování⁷⁵ nebo přepravy (převážně té železniční).⁷⁶

O něco později se v českých zemích objevila i první právní úprava týkající se pokusných zvířat – v roce 1885 byl vydán tzv. Vivisekční výnos, který měl zastavit zneužívání nebo nadměrné využívání pokusů na živých zvířatech a byl určen děkanátům lékařských fakult. Podle něho měly být pokusy na zvířatech používány pouze při skutečném výzkumu a to v autorizovaných lékařských ústavech, zvířata měla být pokud možno během pokusu uspána, a všude, kde to bylo možné, se měli používat jedinci nižších druhů zvířat.⁷⁷

Tato říšská právní úprava vydržela na našem území v platnosti až do 30. let 20. století, kdy začala být připravována úprava nová. Ta nakonec byla přijata až za Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 jako vládní nařízení o ochraně zvířat proti týrání. Jejím cílem bylo kromě aktualizace právní úpravy i její sjednocení, jelikož předtím byla konkrétní pravidla přijímána na zemském principu, tudíž se v jednotlivých částech nového státu lišila. Toto nařízení, inspirováno mimo jiné i právní úpravou ze západní Evropy, se opět týkalo hlavně přímé ochrany zvířat. Týrání mohlo podle tohoto nařízení být způsobeno jednáním i opomenutím a šlo o způsobení bolesti nebo utrpení zvířeti bez rozumného nebo oprávněného důvodu.⁷⁸ O dva roky později bylo vydáno další nařízení, které k nařízení z roku 1939 sloužilo jako prováděcí, a během trvání Protektorátu bylo vydáno i několik

⁷³ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 284 - 285

⁷⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 286

⁷⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 287

⁷⁶ BURDA, Zdeněk a Ivana SÝKOROVÁ. *Některé významné historické skutečnosti z pohledu vztahu člověk-zvíře*. Zvěrokruh [online]. 2006 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z:

<https://www.vetkom.cz/nektere-vyznamne-historicke-skutecnosti-z-pohledu-vztahu-clovek-zvire/>

⁷⁷ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 289

⁷⁸ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 290 - 291

dalších právních předpisů zabývajících se ochranou zvířat, týkajících se například přepravy zvířat nebo jatečných zvířat. Ač se v tehdejší době jednalo o velmi dobrou a moderní právní úpravu, založenou na nejnovějších vědeckých poznatcích⁷⁹, netrvala platnost nařízení o ochraně zvířat proti týrání dlouho, jelikož nařízení spolu s dalšími protektorátními právními předpisy pozbylo na základě dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, platnosti.⁸⁰

Po roce 1948 začal být kladen důraz na výkonnost velkochovů hospodářských zvířat a hlavním cílem bylo zvyšování produkce, proto se tehdejší právní úprava na ochranu zvířat nesoustředila. Dokonce i týrání zvířat bylo upraveno pouze v oblasti přestupků, viz § 60 zákona č. 88/1950 Sb., trestního zákona správního. Částečná změna nastala až v roce 1980 spolu s vydáním Směrnice Federálního ministerstva zemědělství a výživy ze dne 22. února 1980 č. j. FM 015-1994/1980 o veterinární péči v chovech zvířat, která sloužila jako prováděcí předpis k zákonu o veterinární péči a která stanovovala některé základní podmínky chovu zvířat, včetně například jejich přepravy. V roce 1987 byl poté do nového zákona č. 87/1987 Sb., o veterinární péči (dále jen „zákon o veterinární péči“), začleněn zákaz týrání, ale pouze ve velmi stručné podobě a v praxi víceméně nevymáhaný.⁸¹

Větší posun k lepšímu přinesla až změna režimu v roce 1989, po které se začalo týrání zvířat postihovat důsledněji, a to skrze metodický pokyn Státní veterinární správy ČR č. 8 ze dne 28. 9. 1990, kde byl demonstrativní výčet jednání, která se považují za týrání zvířat, a na dodržování zákazu týrání začaly nově od roku 1991, po novele zákona o veterinární péči, dohlížet veterinární orgány. Týrání zvířat se též konečně zařadilo mezi trestné činy, a to novelou zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku, provedenou zákonem č. 557/1991 Sb.⁸²

2.3.2. Zákon na ochranu zvířat proti týrání

Po změně režimu v roce 1989 se zároveň začala připravovat legislativní úprava ochrany zvířat proti týrání, která zde za socialismu, jak bylo uvedeno výše,

⁷⁹ BURDA, Zdeněk a Ivana SÝKOROVÁ. *Některé významné historické skutečnosti z pohledu vztahů člověk-zvíře*, pozn. 76

⁸⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 292

⁸¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 293 - 295

⁸² MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 295 - 296

chyběla. Příprava návrhu zákona byla svěřena Ministerstvu zemědělství, které ho na jaře roku 1992 připravilo k projednání v České národní radě. Návrh se inspiroval německou, švýcarskou nebo švédskou úpravou a hlásil se též k již zmíněným smlouvám Rady Evropy týkajícím se ochrany zvířat. Kromě zákazu týrání měl navíc zákon zavést i různá pravidla chovu zvířat, která by zvířatům zajistila dobré životní podmínky, což měla být velká změna oproti období socialismu, kdy bylo na zvířata nahlíženo jako na pouhé výrobní prostředky. Návrh byl nakonec schválen 15. dubna 1992, a to jako zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání (dále jen „zákon na ochranu zvířat proti týrání“).⁸³

Zákon měl ve své původní podobě pouhých třicet paragrafů zabývajících se několika oblastmi – vymezení činností, které jsou považovány za týrání zvířat, a jejich zákaz, zákaz usmrcení zvířete bez důvodu, základní pravidla chovu zvířat a ochrany volně žijících zvířat, regulace pokusů na zvířatech a ochrana pokusných zvířat, vymezení orgánů ochrany zvířat a jejich kompetencí a správní delikty a přestupky. Byl několikrát novelizován, naposledy zákonem č. 364/2021 Sb. (stav k 2. 5. 2022). Mezi ty významnější novely patří např. tzv. euronovela (zákon č. 77/2004 Sb.), která měla za cíl harmonizovat tehdejší českou a unijní právní úpravu ochrany zvířat, a vnesla do zákona například úpravu problematiky přepravy zvířat⁸⁴, nebo novela provedená zákonem č. 359/2012 Sb., která umožnila příslušným orgánům rozhodnout o zákazu chovu pro určitého chovatele, o propadnutí zvířete nebo o předběžné náhradní péči.⁸⁵ Zatím poslední větší novela byla provedena zákonem č. 501/2020 Sb., která se kromě transpozice unijního práva v oblasti ochrany pokusných zvířat zabývá hlavně problematikou tzv. množiren psů a koček⁸⁶, a dále např. zakotvuje možnost zabrat zvíře i nevlastníkovi nebo přenést náklady za náhradní péči o zvíře na stát.⁸⁷

V současné době je zákon na ochranu zvířat proti týrání rozdělen na osm částí – obecná ustanovení, ochrana zvířat při usmrcování, použití znečitlivění a ochrana

⁸³ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 296 - 298

⁸⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 299

⁸⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 300

⁸⁶ *Nový právní předpis účinný od 1. 2. 2021, část od 1. 4. 2021, část od 1. 7. 2021, část od 1. 1. 2022 a část od 1. 1. 2027* [online]. eAGRI © 2009. 17. 12. 2020 [cit. 17. 5. 2022].

Dostupné z: https://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/novinky-v-legislativa/_prezentace_cz_mze_legislativa_pravni-predpisy-mze_novinky-v-legislativa_novy-pravni-predpis-ucinny-od-1-2-2021.html

⁸⁷ *Novela zákona na ochranu zvířat proti týrání je výsledkem mnoha kompromisů*. Advokátní deník [online]. 8. 2. 2021 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z:

<https://advokatnidenik.cz/2021/02/08/spoluaautor-novely-komentuje-aktualni-zakon-na-ochranu-zvirat-proti-tyrani/>

zvířat při veřejných vystoupeních, ochrana zvířat při přepravě, ochrana hospodářských zvířat, zvířat v zájmových chovech a volně žijících zvířat, ochrana pokusných zvířat, orgány ochrany zvířat, přestupky a závěrečná ustanovení.⁸⁸ Účelem zákona je, dle § 1 odst. 1, „chránit zvířata, jež jsou živými tvory schopnými pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich usmrcením bez důvodu, pokud byly způsobeny, byť i z nedbalosti, člověkem.“⁸⁹ Hned v dalším paragrafu zákon stanoví, že se zakazuje týrání zvířat i všechny formy jeho propagace.⁹⁰

Velmi důležitý je § 3, který vymezuje pojmy, jež zákon užívá. Zvířetem je pro účely tohoto zákona každý obratlovec kromě člověka a embryí.⁹¹ Zákon dále vymezuje specifické kategorie zvířat, jako jsou zvířata volně žijící, zvířata v lidské péči, hospodářská zvířata nebo např. toulavá zvířata. Pro všechny kategorie zvířat je společné to, že jsou do nich zvířata zařazena na základě účelu chovu a ne na základě svého biologického druhu. To, jaká ochrana bude zvířeti zákonem poskytnuta, tedy nezáleží na druhu daného zvířete, ale na tom, za jakým účelem ho chovatel chová. Výsledkem je, že nejenže může být příslušníkům stejného druhu zvířat poskytována rozdílná ochrana v závislosti na tom, s jakým účelem je daný jedinec chován (například králík může být běžně chován jako hospodářské, zájmové i pokusné zvíře), ale dokonce i ten samý jedinec může mít v průběhu života různou ochranu na základě toho, u jakého chovatele se zrovna nachází (například kůň, který byl dříve chován k podnikatelským účelům, tedy jako zvíře hospodářské, je odkoupen chovatelem, který ho bude chovat čistě zájmově).⁹² Zajímavé je, že v případě kategorie pokusných zvířat se dle § 3 písm. j) zákona na ochranu zvířat proti týráním ochrana vztahuje též na hlavonožce (tedy zvířata patřící mezi bezobratlé) a na embrya a různé vývojové fáze zvířat.⁹³ Tento nesoulad mezi nadřazeným, ale užším pojmem „zvíře“ a podřazeným, ale širším pojmem „pokusné zvíře“ lze vysvětlit tím, že zákon přejal definici pokusného zvířete z unijního práva.⁹⁴

Dalším významným pojmem, který zákon definuje, je pojem chovatel, tedy „každá právnická nebo fyzická osoba, která drží nebo chová zvíře nebo zvířata,

⁸⁸ Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týráním

⁸⁹ § 1 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týráním

⁹⁰ § 2, odst. 1, 2 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týráním

⁹¹ § 3, písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týráním

⁹² MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 316

⁹³ § 3, písm. j) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týráním

⁹⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 315 - 316

*trvale nebo dočasně, přemísťuje zvíře, nebo obchoduje se zvířaty, provozuje jatky, útulky, záchranné stanice, hotely a penziony pro zvířata nebo zoologické zahrady, provádí pokusy na zvířeti nebo zvířatech anebo pořádá jejich veřejná vystoupení.*⁹⁵ Jde o velmi širokou definici, která zahrnuje téměř všechny osoby, které se zvířetem nějakým způsobem nakládají (i když ho třeba jen přepravují), přičemž vlastnické právo dané osoby ke zvířeti nehraje roli. Účelem takto široké definice je zajištění toho, aby bylo se zvířaty zacházeno vhodně bez ohledu na to, kdo a proč s nimi zrovna nakládá, a toho, aby byl za případné nesprávné zacházení postihnut skutečně ten, kdo se ho dopustil.⁹⁶

Zákon definuje též utrpení (*„stav zvířete způsobený jakýmkoliv podnětem nebo zákrokem, kterého se zvíře nemůže samo zbavit a který u zvířete způsobuje bolest, zranění, zdravotní poruchu nebo smrt“*⁹⁷ - jde zde tedy o stav zvířete, nikoliv konání člověka, proto může být utrpení způsobeno i pasivně, typicky zanedbáním péče⁹⁸) a další pojmy jako jsou například nepřiměřená bolest, utýrání nebo pokus (v kontextu ochrany pokusných zvířat). Z hlediska právní úpravy welfare je zajímavý pojem „intenzivní chov“, což je *„chov, při kterém jsou využívány chovatelské metody, při nichž jsou hospodářská zvířata chována v takových počtech nebo hustotě, nebo za takových podmínek, nebo na takové úrovni produkce, že jejich zdraví a životní pohoda závisejí na častém dohledu člověka.“*⁹⁹

Klíčový je pojem týrání, který je definován v § 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání. Pod pojem týrání je zde zařazeno mnoho různých konkrétních jednání, popsaných v odst. 1 v písmenech a) až x), a v písmenu y) je navíc obsažena zbytková klauzule, že týrání je též *„jiné jednání v rozporu s tímto zákonem, v jehož důsledku dojde k utrpení zvířete“*¹⁰⁰. Výčet jednání tedy není taxativní, zároveň je však týrání omezeno tím, že musí jít o jednání v rozporu se zákonem na ochranu zvířat proti týrání, nikoliv o jakékoliv jednání způsobující zvířeti utrpení.¹⁰¹ Co se týče konkrétních jednání, tak z hlediska welfare zvířat je důležité, že se za týrání považuje například i omezování výživy zvířete včetně jeho napájení nebo omezení svobody pohybu nutné pro určitý druh zvířete

⁹⁵ § 3, písm. k) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁹⁶ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 317

⁹⁷ § 3, písm. l) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁹⁸ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 320

⁹⁹ § 3, písm. aa) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁰ § 4, odst. 1, písm. y) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 318 - 319

z jiných než zdravotních důvodů¹⁰² nebo chování a zejména rozmnožování zvířat v nevhodných podmínkách.¹⁰³ V druhém a třetím odstavci jsou specifikovány výjimky, kdy se jednání, ač naplní znaky týrání dle prvního odstavce, za týrání nepovažuje – jde například o činnosti a zákroky spojené s naléhavou potřebou záchrany života zvířat nebo lidí, činnosti prováděné v rámci schválených pokusů, nebo určité činnosti, spojené zejména s výcvikem psů, prováděné u ozbrojených sborů, bezpečnostních složek nebo chovatelských organizací (typicky například výcvik zadržení figuranta).¹⁰⁴ To, zda se v daném případě o týrání jedná, je poté věcí odborného posouzení, provedeného skrze odborné vyjádření orgánu veterinární správy.¹⁰⁵

V § 5 se zákon na ochranu zvířat proti týrání zabývá usmrcováním zvířat. V prvním odstavci je stanoveno, že nikdo nesmí usmrtit zvíře bez důvodu, a v odstavci druhém jsou poté taxativně vymezeny důvody, kvůli nimž zvíře usmrtit lze, např. z důvodu využití živočišných produktů, z důvodu nevléčitelné nemoci, z důvodu výkonu práva myslivosti nebo z důvodu deratizace.¹⁰⁶ Ač je legálních důvodů pro usmrcení zvířete v zákoně poměrně mnoho a v praxi pokrývají většinu situací, kdy lidé zvířata usmrcují, samotný zákaz usmrcení zvířete bez důvodu se v české právní úpravě ochrany zvířat objevil historicky poprvé, a vyjadřuje uznání, že život zvířete má svoji cenu bez ohledu na jeho užitek.¹⁰⁷ V odstavci pátém jsou dále stanoveny zakázané metody usmrcení, např. ubytí, další odstavec stanovuje zákaz čelistových a lepících pastí, a odstavec sedmý zakazuje chov a usmrcování zvířat výhradně nebo převážně za účelem získání kožešin.¹⁰⁸

Usmrcováním zvířat, konkrétně jejich ochranou při usmrcování, se zabývá i část druhá zákona na ochranu zvířat proti týrání. Navazuje zde například na úpravu z obecné části, která požadovala provádět utracení pouze veterinárním lékařem nebo pod jeho dohledem (s výjimkou pokusných zvířat)¹⁰⁹, a stanovuje, že k porážení zvířat je též nutná odborná způsobilost.¹¹⁰ Věnuje se i rituálním

¹⁰² § 4, odst. 1, písm. c), bod 1 a 3 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰³ § 4, odst. 1, písm. l) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁴ § 4, odst. 2 a 3 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 319

¹⁰⁶ § 5, odst. 1 a 2 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁷ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 322

¹⁰⁸ § 5, odst. 5, 6 a 7 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁹ § 5, odst. 3 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹⁰ § 5a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

porážkám zvířat, které jsou povoleny jakožto výjimky z pravidla, že zvíře má být před usmrcením omráčeno, které zavádí unijní právo (čl. 4 nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009, o ochraně zvířat při usmrcování). Církev nebo náboženská společnost, která chce rituální porážky provádět, musí získat povolení Ministerstva zemědělství, a tyto porážky mohou být prováděny jedině na jatkách.¹¹¹

Nově řeší tato část zákona i tzv. „množírny“. Jsou definovány v § 7a („zařízení, včetně bytu, ve kterém jsou chováni a rozmnožováni psi nebo kočky v nevhodných podmínkách, které způsobují jejich utrpení, a ve větším počtu, který jim neumožňuje uspokojovat jejich fyziologické, biologické nebo etologické potřeby, (...) i když není hlavním cílem činnosti chovatele rozmnožování zvířat nebo dosažení zisku“)¹¹² a chov koček a psů v nich je zakázán. Zákon stanovuje nové povinnosti pro chovatele chovající tři a více fen, zejména vést evidenci štěnat, a konkrétně upravuje povinnosti chovatelů ohledně vrhů psů a koček (například maximální počet vrhů za rok nebo minimální věk pro odběr štěnat/koťat). V dalších konkrétnostech, jako je minimální velikost prostor pro chov nebo nejnižší a nejvyšší věk rozmnožujících se zvířat, odkazuje zákon na prováděcí předpis, konkrétně vyhlášku Ministerstva zemědělství č. 384/2021 Sb.¹¹³ Na to navazuje i zákaz předávání psů a koček na veřejných prostranstvích nebo v obchodech se zvířaty.¹¹⁴

Část třetí zákona na ochranu zvířat proti týrání se zabývá ochranou zvířat při přepravě. Vymezuje například maximální dobu trvání vnitrostátní přepravy hospodářských zvířat na jatka (osm hodin)¹¹⁵, odbornou způsobilost osob účastnících se přepravy zvířat, ale i obecné podmínky pro přepravu zvířat. Přeprava nesmí být prováděna způsobem, který by mohl zvířatům přivodit zranění nebo zbytečné utrpení, zvolené dopravní prostředky musí být pro danou přepravu vhodné a zvířata v nich musí mít dostatečný prostor, a chovatel musí pro zvířata zajistit jídlo a vodu, odpočinek i případnou první pomoc.¹¹⁶ Zákon řeší i způsobilost zvířat k přepravě, dopravní prostředky a postupy při přepravě.¹¹⁷

¹¹¹ § 5f zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹² § 7a odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹³ § 7a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹⁴ § 7b zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹⁵ § 8a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹⁶ § 8c zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹⁷ § 8d – 8f zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

Část čtvrtá zákona se zabývá ochranou hospodářských zvířat, zvířat v zájmových chovech a volně žijících zvířat. V této části řeší zákon konkrétní podmínky chovu výše zmíněných kategorií zvířat, a pamatuje zde i na welfare těchto zvířat, například v § 12 odst. 1 stanoví, že „*chovatel je povinen zajistit s ohledem na druh hospodářského zvířete, stupeň jeho vývoje, adaptaci a domestikaci, životní podmínky odpovídající fyziologickým a etologickým potřebám hospodářských zvířat tak, aby jim nebylo způsobeno utrpení a byla zajištěna jejich pohoda v souladu se získanými zkušenostmi a vědeckými poznatky.*“¹¹⁸, přičemž dále v této souvislosti odkazuje na minimální standardy pro chov hospodářských zvířat, které jsou upraveny prováděcím předpisem, konkrétně vyhláškou Ministerstva zemědělství č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat.¹¹⁹ U zvířat chovaných v zájmových chovech však výslovná úprava pohody chybí, jelikož zákon stanoví pouze to, že „*každý je povinen zabezpečit zvířeti v zájmovém chovu přiměřené podmínky pro zachování jeho fyziologických funkcí a zajištění jeho biologických potřeb tak, aby nedocházelo k bolesti, utrpení nebo poškození zdraví zvířete (...)*“¹²⁰ a chybí zde i minimální standardy podobné těm u hospodářských zvířat. To je dáno tím, že zvířata v zájmových chovech jsou nejčastěji chována jako domácí mazlíčci a tak se předpokládá, že sám chovatel má zájem na jejich životní pohodě, na rozdíl od chovatelů hospodářských zvířat, pro které mívá zvíře často jen ekonomickou hodnotu.¹²¹ Co se volně žijících zvířat týče, chrání je zákon na ochranu zvířat proti týrání především ve chvíli, kdy se dostanou do sféry vlivu člověka. Zakazuje tedy určité způsoby jejich usmrcování a odchyťování (například pomocí oka, jedovatých návnad, elektrického proudu nebo lepících pastí)¹²², a též provádění určitých činností, hlavně jejich drezúry. Zákaz drezúry se vztahuje na primáty, ploutvonožce, kytovce, nosorožce, hrochy a žirafy a nově i na jedince ostatních volně žijících druhů zvířat narozených od 1. ledna 2022 včetně, přičemž výjimku mají lovečtí dravci a zoologické zahrady.¹²³ Další speciální ustanovení se

¹¹⁸ § 12 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹¹⁹ § 12c zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁰ § 13 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²¹ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 669

¹²² § 14 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²³ § 14a odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

týkají šelem a lidoopů (například zákaz odebírání mláďat od matky)¹²⁴ a zákon pamatuje i na ochranu handicapovaných zvířat.¹²⁵

V části páté se zákon věnuje ochraně pokusných zvířat. Tato část zákona se, jak její název napovídá, vztahuje na pokusná zvířata používaná k pokusům, dokud nejsou usmrcena, umístěna do zájmového chovu nebo navrácena do jiného chovu či volné přírody.¹²⁶ Samotný pojem „pokus“ je vymezen už v obecné části zákona jako *„jakékoliv invazivní či neinvazivní použití zvířete pro pokusné nebo jiné vědecké účely se známým nebo neznámým výsledkem nebo pro vzdělávací účely, které může zvířeti způsobit bolest, utrpení, strach nebo trvalé poškození nejméně o intenzitě odpovídající vpichu jehly podle běžné veterinární praxe, (...) rovněž jakýkoliv způsob jednání, který má nebo může vést k tomu, že se zvíře narodí nebo vylíhne nebo že vznikne a je zachována geneticky modifikovaná linie zvířete v takovém stavu.“*¹²⁷ Jak je uvedeno v samotné definici, jde o jednání, která zvířatům mohou způsobit bolest a utrpení, tedy jednání, která by za normálních okolností spadala pod definici týrání podle § 4 odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání, ale pokud se provádějí podle schváleného projektu pokusů, za týrání se nepovažují.¹²⁸ Tento rozpor je výsledkem střetu dvou zájmů, ochrany zvířat před bolestí a utrpením a zájmem na hlubším vědeckém poznání vedoucím k poznatkům použitelným ve prospěch člověka nebo zvířat. Proto se zatím považuje provádění pokusů na zvířatech za nezbytné, ale právní úprava se alespoň snaží, aby pokusná zvířata žila v co nejpříznivějších podmínkách a měla zajištěnu co nejvyšší možnou ochranu.¹²⁹ K chovu pokusných zvířat je, na rozdíl od jiných způsobů chovu zvířat, třeba oprávnění, které uděluje Ministerstvo zemědělství,¹³⁰ a osoby provádějící pokusy musí též mít určitou kvalifikaci a odbornou způsobilost.¹³¹ Každý chovatel pokusných zvířat je též povinen zřídit odbornou komisi pro zajišťování dobrých životních podmínek pokusných zvířat.¹³² Klíčovým dokumentem pro provádění pokusů je tzv. projekt pokusů, bez jehož schválení nelze pokusy provádět ani nařizovat.¹³³ Zákon se věnuje i welfare

¹²⁴ § 14a odst. 4 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁵ § 14b zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁶ § 15 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁷ § 3 písm. t) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁸ § 4 odst. 2 písm. b) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 364

¹³⁰ § 15a a násl. zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹³¹ § 15d zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹³² § 15g zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹³³ § 16 a násl. zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

pokusných zvířat. Stanoví mimo jiné, že všem pokusným zvířatům musí být zajištěno „*umístění, životní prostředí, krmivo, voda a péče, které odpovídají jejich zdravotnímu stavu a dobrým životním podmínkám.*“¹³⁴ Stejně jako unijní směrnice¹³⁵, kterou tato část zákona na ochranu zvířat proti týrání transponuje, vymezuje zákon i druhy zvířat, které se k pokusům používat nesmí, popř. se smí používat jen za specifických podmínek, jako jsou ohrožené druhy zvířat, subhumánní primáti, zvířata odchycená ve volné přírodě nebo opuštěná a toulavá zvířata domestikovaných druhů.¹³⁶ V zákoně jsou též taxativně vymezeny účely, pro něž lze pokusy provádět, přičemž je přímo zakázáno provádět na zvířatech pokusy za účelem vývoje zbraní, bojových látek nebo munice.¹³⁷ Co se volby metod týče, pokud už musí být pokus na zvířeti proveden (je-li možná alternativa, nesmí být projekt pokusů schválen), musí být vybrána metoda, která používá co nejmenší počet zvířat a způsobuje co nejmenší bolest, strach nebo utrpení.¹³⁸ V závěru této části se zákon věnuje ukončení pokusů a různým způsobům následného naložení s pokusnými zvířaty.¹³⁹

Část šestá zákona upravuje orgány ochrany zvířat, což jsou především Ministerstvo zemědělství, Státní veterinární správa a obce s rozšířenou působností.¹⁴⁰ Další část upravuje přestupky na úseku ochrany zvířat a kromě skutkových podstat přestupků upravuje i specifická opatření, která lze na základě tohoto zákona uložit. Mezi tato opatření patří závazný pokyn k odstranění zjištěných nedostatků (což je jediné opatření, které může vydat orgán veterinární správy a ne orgán obce)¹⁴¹, zákaz chovu zvířat a propadnutí zvířete¹⁴², zabránění týraného zvířete¹⁴³, umístění zvířete do náhradní péče, nařízení předběžné náhradní péče, nařízení snížení počtu zvířat, nařízení pozastavení činnosti, nařízení utracení zvířete a nařízení chovateli umožnit provádění péče o zvíře jinou osobou.¹⁴⁴

¹³⁴ § 17a odst. 1 písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

¹³⁶ § 17b – 17e zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁷ § 18 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁸ § 18a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁹ § 18e – 18h zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁴⁰ § 19 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁴¹ § 22 odst. 1 písm. l) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁴² § 27b zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁴³ § 27c zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁴⁴ § 28a odst. 1 a § 28c zákona č., 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání

Závazný pokyn k odstranění zjištěných nedostatků je, jak bylo uvedeno, jediné opatření, které může uložit orgán veterinární správy, přičemž jde o správní rozhodnutí, kde veterinární inspektor vymezí, jaké povinnosti chovatel porušil a jakým způsobem a v jaké lhůtě musí nedostatky napravit. Zákaz chovu má zabránit tomu, aby chovatel v budoucnu v týrání zvířat pokračoval, a aby tento zákaz bylo možno uložit, musí existovat důvodná obava, že pachatel bude v týrání pokračovat, neposkytne týranému zvířeti péči nebo začne podobným způsobem chovat další zvířata, a navíc musí být chovateli uložena pokuta za přestupek podle tohoto zákona, která není uložena na dolní hranici sazby. Poněkud problematické je, že zákon zde nespecifikuje, zda je možné zákaz uložit natrvalo či jen na určitou dobu, ani to, zda se má vztahovat na všechna chovaná zvířata či jen na některá.¹⁴⁵ V případě doby uložení zákazu může správní orgán vycházet z obecného ustanovení o zákazu činnosti, který je možné uložit nejvýše na dobu tří let¹⁴⁶, de lege ferenda by bylo však vhodné, kdyby bylo ukládání zákazu chovu zvířat v zákoně lépe specifikované.¹⁴⁷ Při propadnutí a zabránění zvířete přechází vlastnické právo k zvířeti na stát – rozdílem mezi těmito instituty je to, že zabránění zvířete se ukládá chovateli, kterého nelze za přestupek stíhat. Při umístění zvířete do náhradní péče je původnímu chovateli ponecháno vlastnické právo, přičemž péči provádí pečovatelný (v praxi často útulek) a chovatel je povinen hradit její náklady. Předběžná náhradní péče umožňuje, aby bylo chovateli zvíře odebráno ihned bezprostředně po provedení kontroly, kdy vydání tohoto opatření může být prvním úkonem v navazujícím správním řízení (pokud lze na jeho konci očekávat uložení propadnutí, zabránění nebo náhradní péče), vyhlášení se ústně a odvolání proti němu nemá odkladný účinek. Nařízení snížení počtu zvířat cílí, jak jeho název napovídá, na snížení počtu chovatelem chovaných zvířat (např. prodejem nebo v případě týrání i utracením), a lze jej využít jak v chovech hospodářských zvířat, tak i v zájmových chovech v případě například tzv. množíren. Nařízení pozastavení činnosti má dočasný charakter a platí do doby, než chovatel odstraní zjištěné závady, což posuzuje krajská veterinární správa. Nařízení utracení zvířete lze použít, když je dán důvod k usmrcení zvířete dle § 5 odst. 2 písm. b) zákona na ochranu zvířat proti týrání, kdy by další přežívání zvířete bylo spojeno

¹⁴⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 388

¹⁴⁶ § 47 odst. 2 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

¹⁴⁷ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 695

s trvalým utrpením, a zvláště tehdy, kdy chovatel s utracením nesouhlasí. Nařízení umožnit provádění péče o zvíře jinou osobou slouží k tomu, aby byla zvířeti zajištěna řádná péče, i když ji chovatel z nějakého důvodu neprovádí.¹⁴⁸

Slabinou úpravy přestupků může být to, že zatímco správní řízení vedou obecní úřady obcí s rozšířenou působností, popř. obcí (§ 28 odst. 2), odborné posouzení musí provést orgány veterinární správy v podobě závazného odborného vyjádření (§ 24a odst. 3), tudíž účinné prosazování správní odpovědnosti velmi závisí na (ne)spolupráci výše zmíněných orgánů. Dalším problematickým aspektem je skutečnost, že podezření na týrání zvířat nezakládá pravomoc zaměstnanců orgánů ochrany zvířat vstoupit do něčího obydlí. Nedotknutelnost obydlí je ústavním principem (Listina základních práv a svobod, čl. 12) a výjimky z ní může stanovit pouze zákon, který výjimku v této situaci nestanovuje. Policista tedy může dle § 40 odst. 2 písm. c) zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky vstoupit v případě důvodného podezření o týrání zvířete na pozemek nebo do jiného prostoru, ale nikoliv do obydlí – to by mohl jen v případě, že by týrání dosahovalo takové intenzity, že by zakládalo trestný čin¹⁴⁹, což ale může policista málokdy s jistotou vědět. Otázkou tedy je, jak pomoci týraným zvířatům, jejichž chovatel odmítá orgány ochrany zvířat vpustit do svého obydlí.¹⁵⁰

Zákon na ochranu zvířat proti týrání není zdaleka jediným právním předpisem, který se ochranou zvířat v České republice zabývá. Existuje řada dalších právních předpisů zabývajících se různými aspekty přímé i nepřímé ochrany zvířat. Patří mezi ně například vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, která byla již zmíněna, vyhláška č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči (což je též prováděcí předpis k zákonu na ochranu zvířat proti týrání, a jak její název naznačuje, zabývá se druhy zvířat, které vyžadují zvláštní péči, např. primáty nebo šelmami¹⁵¹), vyhláška č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě, vyhláška č. 418/2012 Sb., o ochraně zvířat při usmrcování, vyhláška č. 419/2012 Sb., o ochraně pokusných zvířat, vyhláška č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat nebo vyhláška č. 342/2012 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu

¹⁴⁸ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 694 - 700

¹⁴⁹ § 40 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky

¹⁵⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 382 - 384

¹⁵¹ Vyhláška č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči

některých odborných veterinárních činností. Co se zákonů týče, je pro oblast ochrany a welfare zvířat důležitý zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči (dále jen „veterinární zákon“), zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat (dále jen „plemenářský zákon“).

2.3.3. Ochrana zvířat v trestním právu

Trestný čin týrání zvířat se poprvé do českého práva dostal v roce 1992 skrze novelu tehdy platného trestního zákoníku (zákon č. 140/1961 Sb.).¹⁵² Trestný čin s tímto názvem najdeme i v současném trestním zákoníku, zákonu č. 40/2009 Sb. (dále jen „trestní zákoník“), a to sice v hlavě VIII nazvané trestné činy proti životnímu prostředí, v § 302. V hlavě VIII se nachází i trestný čin zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303) a nově zakotvený trestný čin chov zvířat v nevhodných podmínkách (§ 302a).

Trestného činu týrání zvířat se dopustí ten, „*kdo týrá zvíře surovým nebo trýznivým způsobem*“¹⁵³ Pojem „týrání zvířat“ ani „zvíře“ v trestním zákoníku definován není, je tedy třeba tyto pojmy dovodit ze zákona na ochranu zvířat proti týrání.¹⁵⁴ Protože však má trestní právo sloužit jako prostředek *ultima ratio*, což zdůrazňuje i jedna ze základních zásad trestního práva, zásada subsidiarity trestní represe (vyjádřena v § 12 odst. 2 trestního zákoníku), nestačí k naplnění znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu jakékoliv týrání zvířat, ale pouze jakési kvalifikované, společensky závažnější týrání, vyjádřeno slovy „surovým nebo trýznivým způsobem.“ Před novelou trestního zákoníku provedenou zákonem č. 114/2020 Sb. bylo třeba dokonce týrání prováděné „zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem“ nebo „pouze“ surovým a trýznivým způsobem, ale veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném, což je dnes pouze okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby (§ 302 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku). Tato novela též zavedla za trestný čin týrání zvířat vyšší trestní sazby (za naplnění základní skutkové podstaty dle § 302 odst. 1 trestního zákoníku odnětí svobody na šest měsíců až tři léta a za naplnění nejpřísnější kvalifikované skutkové podstaty dle § 302 odst. 3 trestního zákoníku odnětí svobody na dvě léta až šest let), což podle

¹⁵² MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 399

¹⁵³ § 302 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

¹⁵⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 405

některých odborníků vyvolává nesoulad s trestními sazbami za některé trestné činy proti životu a zdraví, které mají dnes sazby stejné nebo nižší.¹⁵⁵

Trestný čin chov zvířat v nevhodných podmínkách je novým trestným činem, který zakotvila již zmíněná novela trestního zákoníku z roku 2020. Dopustí se ho ten, „*kdo chová větší počet zvířat v nevhodných podmínkách a tím ohrožuje jejich život nebo jim způsobuje značné útrapy*“¹⁵⁶ nebo kdo „*chová zvířata v nevhodných podmínkách za účelem obchodu, anebo kdo kořistí z takového chovu, a tím ohrožuje jejich život nebo jim způsobuje značné útrapy.*“¹⁵⁷ Dle důvodové zprávy k novele¹⁵⁸ i samotného znění skutkové podstaty míří tento trestný čin hlavně na tzv. „množírny“, ač se vztahuje na všechna zvířata, tudíž například i ta hospodářská nebo pokusná. Problematické zde může být vymezení neurčitého pojmu „nevhodné podmínky“, který může každý vnímat trochu jiným způsobem, navíc otázka (ne)vhodných podmínek též vždy záleží na konkrétním druhu zvířete, musí však vždy jít o tak nevhodné podmínky, že ohrožují život zvířat nebo jim způsobuje značné útrapy.¹⁵⁹

Pachatelem trestného činu zanedbání péče o zvíře z nedbalosti je ten, „*kdo z hrubé nedbalosti zanedbá potřebnou péči o zvíře, které vlastní nebo o nějž je povinen se z jiného důvodu starat, a způsobí mu tím trvalé následky na zdraví nebo smrt.*“¹⁶⁰ Pachatelem tedy může být jen někdo, kdo má z nějakého důvodu (z titulu vlastnictví zvířete nebo jiného titulu) povinnost o zvíře pečovat, z čehož též vyplývá, že může jít pouze o fyzickou osobu. To, co znamená zanedbání péče, vždy závisí na druhu zvířete a na tom, jakou péči takové zvíře potřebuje, a toto zanedbání musí dosahovat takové intenzity, že zvířeti způsobí trvalé následky na zdraví nebo smrt.¹⁶¹ Je zde též vyžadována hrubá nedbalost neboli přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčící o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem (§ 16 odst. 2 trestního zákoníku).

¹⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla*. Advokátní deník [online]. 19. 8. 2020 [cit. 17. 5. 2022] Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/k-nove-trestnepravni-ochrane-zvirat-aneb-trefit-kozla/>

¹⁵⁶ § 302a odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

¹⁵⁷ § 302a odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

¹⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 114/2020 [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=214&CT1=0>

¹⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. *K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla*. Advokátní deník, pozn. 155

¹⁶⁰ § 303 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

¹⁶¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 408

Zajímavý z hlediska ochrany zvířat je i nový druh trestu, který také zavedla již zmiňovaná novela. Jedná se o trest zákazu držení a chovu zvířat dle § 74a trestního zákoníku. Soud ho dle odst. 1 může uložit, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře, a to až na deset let. Vzhledem k tomu, že jde o zákaz chovu všech zvířat, a ne pouze nějakého konkrétního jedince či druhu, podobá se tento trest obecnému trestu zákazu činnosti. Potenciálně problematickou zvláštností tohoto trestu je fakt, že dle § 350ab zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, kontrolují jeho výkon orgány krajské veterinární správy, které mohou mimo jiné provádět namátkové kontroly obydlí.¹⁶²

2.3.4. Ochrana zvířat v občanském právu

Zvířata jsou chráněna především předpisy veřejného práva, kterými se již tato práce zabývala, věnuje se jim však i soukromé právo. Z jeho pohledu byla zvířata už od dob římského práva považována za věci a změna v českém právním řádu přišla až s novým občanským zákoníkem, zákonem č. 89/2012 Sb. (dále jen „občanský zákoník“).¹⁶³ Ten v § 494 stanovuje, že „*živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.*“¹⁶⁴ V českém právním řádu tedy došlo k tzv. dereifikaci zvířat, která už nejsou nadále považována za věci. Navíc nejde pouze o obratlovce (jako zvíře ve smyslu zákona na ochranu zvířat proti týrání), ale o všechna zvířata, která jsou schopna cítit bolest nebo stres.¹⁶⁵ Jak říká zákon, ustanovení o věcech se na živá zvířata použijí jen tehdy, pokud to neodporuje jejich povaze, což znamená, že nakládání se zvířaty již není omezeno pouze veřejnoprávními předpisy. To, že zvíře není podle občanského zákoníku věcí, však neznamená, že by to byl subjekt právních vztahů. Stále jde o objekt bez práv či povinností.¹⁶⁶

¹⁶² JELÍNEK, Jirí. *K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla*. Advokátní deník, pozn. 155

¹⁶³ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 391

¹⁶⁴ § 494 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

¹⁶⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb. [online]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁶⁶ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 393

2.3.5. Program ochrany zvířat

Od roku 1994 komplexně vyhodnocuje situaci ochrany zvířat v České republice Státní veterinární správa skrze tzv. „Program ochrany zvířat“.¹⁶⁷ Do roku 2013 vycházel Program ochrany zvířat každoročně jako tištěný bulletin Státní veterinární správy v českém a anglickém jazyce, od té doby se v souladu s unijním právem vypracovává „Výroční zpráva z ústředních kontrol“, ale Státní veterinární správa stále v zájmu kontinuity samostatně na svém webu vydává i Program ochrany zvířat (dále jen „Program“).¹⁶⁸

V Programu se nachází přehled právních předpisů se vztahem k ochraně zvířat, kde jsou kromě českých zmíněny i unijní a mezinárodní právní předpisy, které s Českou republikou souvisí, a prostor je věnován i nejnovějším novelám.¹⁶⁹ Dále se Program věnuje systému kontroly pohody zvířat, kde jsou zmíněny počty různých kontrol i podnětů k nim včetně výčtu nejčastějších pochybení, což například u chovů hospodářských zvířat byly v roce 2020 nevhodné podmínky chovu nebo nedodržení minimálních standardů.¹⁷⁰ V této části nechybí ani tabulka s meziročním srovnáním počtu provedených kontrol a počtu zjištěných nedostatků, ze které mimo jiné vyplývá, že v roce 2020 bylo provedeno méně kontrol, než v roce 2019 (hlavně z důvodu epidemie způsobené onemocněním Covid-19 a následných opatření), a počet zjištěných nedostatků kolísal (v některých oblastech jich bylo více, než v předchozím roce, v některých méně). Zajímavé (a pozitivní) je, že zatímco bylo v chovech zájmových zvířat provedeno jako téměř v jediné oblasti více kontrol v roce 2020 než v roce 2019 (2 648 v porovnání s 2 626), tak počet zjištěných nedostatků se meziročně snížil (796 oproti 831).¹⁷¹

Část čtvrtá Programu se věnuje opatřením k zajištění účinnosti, kde je hodnocena i spolupráce Státní veterinární správy s jinými orgány v oblasti ochrany zvířat, a po ní následuje závěr a přílohy. V závěru jsou mimo jiné

¹⁶⁷ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 651 - 652

¹⁶⁸ *Informace o programu ochrany zvířat, situace v roce 2020*. Státní veterinární správa [online]. Informační bulletin č. 3/2021 [cit. 17. 5. 2022], str. 3. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/wp-content/files/dokumenty-a-publikace/ib2103.pdf>

¹⁶⁹ *Informace o programu ochrany zvířat, situace v roce 2020*. Státní veterinární správa, pozn. 168, str. 5 - 10

¹⁷⁰ *Informace o programu ochrany zvířat, situace v roce 2020*. Státní veterinární správa, pozn. 168, str. 15

¹⁷¹ *Informace o programu ochrany zvířat, situace v roce 2020*. Státní veterinární správa, pozn. 168, str. 25

uvedeny i strategické cíle Státní veterinární správy v oblasti ochrany zvířat pro další období, mezi kterými jsou v Programu z roku 2020 uvedeny například chov hospodářských zvířat v odpovídajících podmínkách v souladu s požadavky platných právních předpisů nebo plnění minimálních podmínek přepravy zvířat, a zároveň různá opatření, pomocí nichž má být uvedených cílů dosaženo.¹⁷²

2.4. Institucionální zajištění ochrany zvířat

Jak již bylo zmíněno v souvislosti se zákonem na ochranu zvířat proti týrání, institucí zajišťujících ochranu zvířat je několik. Tyto instituce, respektive orgány, jsou vyjmenovány v § 19 odst. 1 a 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Vrcholným orgánem ochrany zvířat je Ministerstvo zemědělství. Všechny jeho kompetence v oblasti ochrany zvířat jsou vyjmenovány v § 20 zákona na ochranu zvířat proti týrání, přičemž obecně lze říci, že jde hlavně o koordinaci celé oblasti ochrany zvířat, navíc s působností v těch oblastech, které je třeba zajišťovat na celostátní úrovni.¹⁷³ Dle webových stránek samotného Ministerstva zemědělství ministerstvo například prostřednictvím oddělení ochrany zvířat projednává, koordinuje a kontroluje plnění úkolů ochrany zvířat, vede ústřední evidenci počtu použitých pokusných zvířat nebo uděluje a odnímá povolení k porážce zvířat pro potřeby církví a náboženských společností.¹⁷⁴

Dalším klíčovým orgánem v oblasti ochrany zvířat je Státní veterinární správa. V rámci ní jsou důležité zejména krajské veterinární správy, které vykonávají dozor nad dodržováním povinností uložených a stanovených chovatelům zvířat, vydávají různá povolení (např. rozhodnutí o povolení chovu zvířat vyžadujících zvláštní péči nebo povolení pro dopravce zvířat), podávají podněty obecním úřadům obcí s rozšířenou působností k projednávání přestupků a samy mohou vydat i závazný pokyn k odstranění zjištěných nedostatků.¹⁷⁵ Ústřední veterinární správa Státní veterinární správy činnost krajských veterinárních správ zastřešuje, zpracovává a realizuje Program, může si v určitých případech vyhradit vykonávání dozoru nebo například vede záznamy o povoleních dopravců zvířat.¹⁷⁶

¹⁷² *Informace o programu ochrany zvířat, situace v roce 2020*. Státní veterinární správa, pozn. 168, str. 27 - 29

¹⁷³ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 379

¹⁷⁴ *Systém ochrany zvířat v ČR* [online]. eAGRI © 2009 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné

z: <https://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat/system-ochrany-zvirat-v-cr/>

¹⁷⁵ § 22 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁷⁶ § 22 odst. 2 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

Dalším orgánem jsou státní orgány příslušné ke schvalování pokusů, což jsou ústřední orgány státní správy věcně příslušné podle předmětu činnosti uživatele pokusných zvířat, tedy různá ministerstva nebo Akademie věd ČR.¹⁷⁷ Tyto orgány, jak jejich název napovídá, rozhodují o schválení pokusů z hlediska jejich souladu se zákonem a zpracovávají pro Ministerstvo zemědělství souhrnnou zprávu o činnosti zařízení, kterým pokusy schvalují.¹⁷⁸

Důležité jsou v oblasti ochrany zvířat také obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Ty rozhodují o již zmíněných zvláštních opatřeních a vedou přestupková řízení (pro která však je, jak již bylo uvedeno dříve, závazné odborné vyjádření krajské veterinární správy).¹⁷⁹ Určitou roli mají v oblasti ochrany zvířat i obce, které mohou zřizovat a provozovat útulky pro zvířata nebo prostřednictvím obecně závazné vyhlášky upravit pravidla pro pohyb psů na veřejném prostranství.¹⁸⁰

V oblasti ochrany zvířat dále působí i dva poradní orgány. Výbor pro ochranu zvířat používaných pro vědecké účely vznikl v souvislosti s transpozicí evropské směrnice o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely¹⁸¹ a mezi jeho hlavní úkoly patří poskytování poradenství orgánům příslušným ke schvalování pokusů, přijímání údajů získaných při pokusech v ostatních členských státech Evropské unie a jejich předávání státním orgánům příslušným ke schvalování pokusů za účelem zamezení opakování pokusů.¹⁸² Ústřední komise pro ochranu zvířat je odborným poradním orgánem Ministra zemědělství a její členy jmenuje a odvolává Ministr zemědělství po dohodě s Ministrem životního prostředí z odborníků navržených příslušnými státními orgány a právníckými osobami zabývajícími se ochranou nebo chovem zvířat. Komise se člení na výbor pro ochranu hospodářských zvířat, výbor pro ochranu zvířat v zájmových chovech, výbor pro ochranu volně žijících zvířat a výbor pro ochranu pokusných zvířat.¹⁸³

¹⁷⁷ § 23, odst. 1 a 2 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁷⁸ § 23a odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁷⁹ § 24a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁸⁰ § 24 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁸¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 380

¹⁸² § 20b odst. 2 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁸³ § 21 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

3. Právní úprava welfare konkrétních kategorií zvířat

3.1. Právní úprava welfare hospodářských zvířat

3.1.1. Hospodářská zvířata

Definice hospodářských zvířat, respektive to, jaká zvířata pod pojem „hospodářská zvířata“ spadají, se různí. Dle Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely jsou hospodářskými zvířaty (neboli zvířaty, na něž se tato dohoda vztahuje) ta zvířata, „*kteřá jsou chována nebo držena pro produkci potravin, vlny, kůže, kožešin nebo pro jiné chovné účely*“.¹⁸⁴ Touto definicí se zjevně inspiruje i evropská směrnice o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely, podle níž je hospodářské zvíře „*jakékoliv zvíře (včetně ryb, plazů a obojživelníků) chované nebo držené pro výrobu potravin, vlny, kůže nebo kožešin nebo pro jiné hospodářské účely*“.¹⁸⁵ V podobném duchu se nese taktéž definice hospodářských zvířat z českého zákona na ochranu zvířat proti týrání, která zní „*zvíře chované pro produkci živočišných produktů, vlny, kůže nebo kožešin, popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací*“.¹⁸⁶ Z těchto definic vyplývá, že pro zmíněné právní předpisy není podstatné, o jaký druh zvířete se jedná, ale to, k čemu je konkrétní zvíře využíváno, tedy účel jeho chovu.¹⁸⁷ V praxi tak může dojít k tomu, že různí jedinci toho samého druhu zvířete budou chráněni různými právními předpisy, jelikož někde budou chováni jako hospodářská zvířata, někde jako pokusná a někde jako zájmová.

Jiné právní předpisy používají jiné definice, které se místo účelu chovu vážou na druh zvířete. Takovým právním předpisem je například veterinární zákon, podle něhož jsou hospodářská zvířata „*zvířata využívaná převážně k chovu, výkrmu, práci a jiným hospodářským účelům, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, běžci, králíci, kožešinová zvířata, zvěř ve farmovém chovu, ryby a jiní vodní živočichové, včely, včelstva a hmyz určený*

¹⁸⁴ čl. 1 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

¹⁸⁵ čl. 2 směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998, o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

¹⁸⁶ § 3 písm. d) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

¹⁸⁷ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 312

*k lidské spotřebě nebo k výrobě zpracovávané živočišné bílkoviny“.*¹⁸⁸ Na této definici je též zajímavé, že zahrnuje i hmyz, tedy bezobratlé živočichy, na které se zákon na ochranu zvířat proti týrání nevztahuje.¹⁸⁹ Na podobném principu, jako definice z veterinárního zákona, je založena i definice hospodářských zvířat v plemenářském zákoně (kde jsou v § 1 odst. 1 písm. a) vyjmenovány druhy zvířat, na jejichž šlechtění a plemenitbu se zákon vztahuje), nebo v zákoně č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, resp. v jeho prováděcí vyhlášce č. 16/2006 Sb., (zde jsou v § 2 vyjmenovány druhy hospodářských zvířat, které je možné chovat v ekologickém zemědělství, přičemž v otázce hospodářských zvířat je odkázáno na veterinární zákon¹⁹⁰).

Z toho všeho vyplývá, že to, zda je určité zvíře hospodářským zvířetem, a bude mu tedy poskytována ochrana podle určitého právního předpisu, vždy závisí na definici hospodářského zvířete v daném předpisu, a nelze tedy říci, že nějaká zvířata určitého druhu jsou vždy hospodářská zvířata, a to, že se na ně vztahuje ochrana podle jednoho právního předpisu, nemusí znamenat, že se na ně bude vztahovat ochrana i podle jiného.

3.1.2. Mezinárodní právní úprava

V oblasti práva mezinárodního se právní úpravě welfare hospodářských zvířat věnuje již několikrát zmíněná Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely z roku 1976, která na území České republiky vstoupila v platnost v roce 1999.¹⁹¹ Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, definuje tato dohoda hospodářská zvířata na základě účelu, k jakému jsou chována (zvířata chována „*pro produkci potravin, vlny, kůže, kožešin nebo pro jiné chovné účely*“¹⁹²), přičemž se dohoda zaměřuje hlavně na zvířata chovaná v moderních systémech intenzivních chovů, což jsou ty, „*kteří používají především technických zařízení, využívaných hlavně pomocí automatických mechanismů*“.¹⁹³

¹⁸⁸ § 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

¹⁸⁹ § 3 písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, a contrario

¹⁹⁰ § 2 vyhlášky č. 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství

¹⁹¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 21/2000 Sb.m.s., o sjednání Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

¹⁹² Čl. 1 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

¹⁹³ Čl. 1 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

V čl. 3 až 7 této dohody jsou poté vymezeny zásady dobrého stavu zvířat, které má každá strana dohody uplatňovat. Každé zvíře má mít ustájení, výživu a ošetřování odpovídající jeho potřebám v souladu se získanými zkušenostmi a vědeckými poznatky.¹⁹⁴ Volnost pohybu zvířat nesmí být omezována způsobem, který by jim působil zbytečné utrpení nebo poranění, a pokud jsou zvířata pravidelně uvázaná nebo chovaná na malém prostoru, musí to odpovídat jejich potřebám.¹⁹⁵ Podmínky, ve kterých je zvíře chováno (jako jsou osvětlení nebo teplota), musí být rovněž přiměřené jeho potřebám, a způsob krmení a napájení mu nesmí způsobit zbytečné utrpení ani poranění.¹⁹⁶ Zdravotní stav zvířat musí být kontrolován v pravidelných intervalech (v intenzivních chovech minimálně jednou denně) a technická zařízení v moderních systémech intenzivních chovů též.¹⁹⁷

Úprava welfare hospodářských zvířat v samotné dohodě je tedy velmi stručná, dohoda však zřizuje u Rady Evropy Stálý výbor, který vypracovává další doporučení.¹⁹⁸ K samotné dohodě byl navíc v roce 1992 přijat dodatkový protokol, který určité použité pojmy rozšiřuje a přizpůsobuje modernímu vývoji v chovatelství. Protokol tedy například výslovně zmiňuje i zvířata produkovaná jako výsledek genetických modifikací, zpřesňuje definici intenzivních chovatelských systémů („*chovatelské metody, při nichž jsou zvířata chována v takových počtech nebo hustotě, nebo za takových podmínek, nebo na takové úrovni produkce, že jejich zdraví a životní pohoda závisejí na častém dohledu člověka*“¹⁹⁹) nebo upravuje postupy při plemenitbě zvířat a usmrcování zvířat na farmách.²⁰⁰

Co se doporučení vypracovaných již zmíněným Stálým výborem týče, věnují se vždy nějakému konkrétnímu druhu hospodářského zvířete. Doporučení týkající se skotu z roku 1988 se vztahuje na veškerý skot chovaný pro hospodářské účely

¹⁹⁴ Čl. 3 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

¹⁹⁵ Čl. 4 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

¹⁹⁶ Čl. 5 – 6 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

¹⁹⁷ Čl. 7 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

¹⁹⁸ Čl. 8 - 9 Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976 v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.

¹⁹⁹ Čl. 1 protokolu o novelizaci Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely, dostupný z: https://eagri.cz/public/web/file/50320/HZ_145_1_.pdf

²⁰⁰ Protokol o novelizaci Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely, pozn. 199

a upravuje podmínky ošetřování a prohlídek skotu (všechna zvířata musí být například alespoň jednou denně zevrubně prohlédnuta), požadavky na budovy a zařízení, ve kterých jsou zvířata ustájena (například pokyn, že konstrukce ustájení musí umožňovat zvířeti alespoň tolik volného pohybu, aby si mohlo bez obtíží upravovat srst), změny fenotypu nebo genotypu (zde jsou například zakázány postupy spojené se ztrátou významného množství tkáně nebo změnou struktury kostí) a v přílohách poté ještě speciální ustanovení týkající se býků, krav a jalovic a telat.²⁰¹ V podobném duchu se nesou i další doporučení – doporučení týkající se ovcí z roku 1992 (kde je navíc upravena například i březost a porod²⁰²), doporučení týkající se koz z téhož roku, doporučení týkající se kura domácího (*Gallus gallus*) z roku 1995 (které se věnuje i biologické charakteristice kura domácího²⁰³), doporučení týkající se běžců (pštrosů, emu a nandu) z roku 1997, doporučení týkající se domácích hus (*Anser anser f. domesticus*, *Anser cygnoides f. domesticus*) a jejich kříženců z roku 1999, doporučení týkající se kachen (*Anas platyrhynchos*) z téhož roku, doporučení týkající se kachen pižmových (*Cairina moschata*) a hybridů kachny pižmové a kachny domácí (*Anas platyrhynchos*), taktéž z roku 1999, doporučení týkající se kožešinových zvířat z téhož roku (kde je mimo jiné v čl. 1 odst. 3 uvedeno, že zvířata narozená ve volné přírodě nesmí být chovaná na kožešinových farmách²⁰⁴), doporučení týkající se krůt (*Meleagris gallopavo*) z roku 2001, doporučení týkající se prasat z roku 2004 a doporučení týkající se farmově chovaných ryb z roku 2005.

3.1.3. Unijní právní úprava

Unijní právo se ochraně hospodářských zvířat věnuje hlavně prostřednictvím směrnic. Z obecného hlediska se hospodářským zvířatům věnuje Směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998, o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely, která má dle své preambule mimo jiné za úkol v unijním právu ukotvit požadavky z Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely (jejíž smluvní stranou je i Evropská unie) a sjednotit úpravu životních podmínek

²⁰¹ Doporučení týkající se skotu, přijaté dne 21. 10. 1988, dostupné z: https://eagri.cz/public/web/file/1765/HZ_145_1_.pdf

²⁰² Doporučení týkající se ovcí, přijaté dne 6. 11. 1992, dostupné z: https://eagri.cz/public/web/file/1707/HZ_Dop_ovce_1_.pdf

²⁰³ Doporučení týkající se kura domácího (*Gallus gallus*), přijaté dne 28. 11. 1995, dostupné z: https://eagri.cz/public/web/file/1703/HZ_Dop_slepice_1_.pdf

²⁰⁴ Čl. 1 odst. 3 doporučení týkajícího se kožešinových zvířat, přijatého dne 22. 12. 1999, dostupné z: https://eagri.cz/public/web/file/1715/HZ_Dop_kozes_zv2_1_.pdf

hospodářských zvířat v členských státech, což má zajistit řádné fungování trhu se zvířaty. Úprava obsažená ve směrnici je poměrně stručná. Na začátku jsou definovány základní pojmy, které směrnice používá (včetně definice „hospodářského zvířete“, zmíněné výše) a zároveň je jasné vymezeno, na jaká zvířata se směrnice naopak nevztahuje (volně žijící zvířata, zvířata chovaná pro účast na soutěžích a výstavách, pokusná nebo laboratorní zvířata a bezobratlé živočichy²⁰⁵). Stejně, jako Evropská dohoda, i tato směrnice definuje hospodářské zvíře podle účelu, ke kterému je chováno, a ne podle druhu zvířete (s výjimkou toho, že se nevztahuje na žádná bezobratlá zvířata). Co se samotných životních podmínek zvířat týče, směrnice stanoví pouze to, že členské státy mají za úkol přijmout taková opatření, aby zvířata nebyla vystavena žádné zbytečné bolesti, utrpení nebo poškození²⁰⁶ a aby podmínky, ve kterých zvířata žijí, odpovídala ustanovením v příloze.²⁰⁷ Příloha se poté věnuje požadavkům na personál (dostatečný počet a kvalifikace), kontrolu zvířat, vedení záznamů, volnost pohybu, ustájení (zde je například požadavek, aby materiál, se kterým zvířata přicházejí do styku, nebyl škodlivý a aby bylo možné ho čistit a dezinfikovat, nebo že zvířata nesmí být trvale ponechána v temnotě nebo trvale vystavena umělému osvětlení), automatická a mechanická vybavení, krmivo, vodu a jiné látky (zde je hlavní požadavek, aby zvířata dostávala vhodnou zdravou potravu podávanou v dostatečném množství, aby bylo zachováno jejich dobré zdraví a uspokojeny potřeby výživy), úpravy vzhledu zvířat a způsoby chovu.²⁰⁸

Vedle této směrnice, která se zabývá ochranou hospodářských zvířat obecně, existuje ještě několik dalších směrnic zabývajících se ochranou konkrétních druhů hospodářských zvířat. Směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic, se vztahuje na zařízení s alespoň 350 nosnicemi, pokud nejde o chovné nosnice.²⁰⁹ Nosnicemi směrnice rozumí „slepice druhu *Gallus gallus*, které dosáhly snáškové zralosti a jsou

²⁰⁵ Čl. 1 odst. 2 směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

²⁰⁶ Čl. 3 směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

²⁰⁷ Čl. 4 směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

²⁰⁸ Příloha směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

²⁰⁹ Čl. 1 odst. 2 směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic, a contrario

chovány pro produkci vajec nezamýšlených k vylihnutí“.²¹⁰ Požadavky na jejich chov se liší dle toho, jaký systém (nebo systémy) chovu jednotlivé členské státy přijaly, a jsou rozděleny na požadavky pro alternativní systémy chovu, požadavky na nezdokonalené klecové systémy a požadavky na zdokonalené klece.²¹¹ Členské státy si tedy mohou vybrat, jaký systém či systémy chovu nosnic na svém území povolí, ale u každého tohoto systému poté musí přijmout taková opatření, aby zajistily příslušné minimální požadavky. Co se chovu v nezdokonalených klecových systémech týče, musely členské státy zajistit, aby byl od 1. ledna 2012 zakázán (výjimkou je region Mayotte ve Francii, kde bylo možné nosnice v nezdokonalených klecích chovat do 31. prosince 2017).²¹² Další obecnější požadavky na chov nosnic jsou uvedené v příloze této směrnice, například požadavky na kontrolu nosnic, hluk, osvětlení nebo čistotu prostor a zákaz veškerého mrzačení kromě případné kauterizace zobáků.²¹³

Kura domácího chrání i Směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso. Jak její název napovídá, vztahuje se na kuřata chovaná na maso (přičemž „kuřetem“ se dle čl. 2 odst. 1 písm. e) směrnice rozumí zvíře druhu *gallus gallus* chované na maso), pokud nejde o některou z výjimek, například o hospodářství s méně než pěti sty kuřaty nebo kuřata z ekologického chovu.²¹⁴ Směrnice stanovuje povinnost členských států zajistit dodržování požadavků na chov kuřat, které jsou dále rozvedeny v přílohách – jde například o požadavky na přístup k napáječkám a krmení, na podestýlku, světlo nebo vedení záznamů.²¹⁵ Důležitá je i hustota osazení v hospodářství nebo hale, která za normálních okolností nesmí překročit 33 kg/m², ale při splnění určitých podmínek (především dodržování ostatních požadavků) mohou členské státy povolit i hustotu vyšší, ale nejvýše 39 kg/m²,

²¹⁰ Čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic

²¹¹ Čl. 3 směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic

²¹² Čl. 5 odst. 2 a 3 Směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic

²¹³ Příloha směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic

²¹⁴ Čl. 1 odst. 1 směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso

²¹⁵ Čl. 3 odst. 1 písm. a) a Příloha I směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso

popř. 44 kg/m².²¹⁶ V neposlední řadě klade směrnice požadavky též na odbornou přípravu osob, které s kuřaty zachází.²¹⁷

Další ze zvláštních unijních směrnic v oblasti ochrany hospodářských zvířat je Směrnice Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat. Tato směrnice, jak je z jejího názvu patrné, se vztahuje na telata, tedy „*skot do stáří šesti měsíců*.“²¹⁸ Stanovuje, že telata starší osmi týdnů nesmějí být (s výjimkou, kdy to vyžaduje jejich zdravotní stav nebo chování) uzavřena v individuálním kotci, a že individuální kotce musí mít určitou velikost a stěny s otvory umožňující kontakt s ostatními telaty.²¹⁹ Další požadavky na chov telat, jejichž dodržování mají zajistit členské státy, jsou poté uvedeny v Příloze I. Ta specifikuje požadavky na konkrétní podmínky ustájení telat, například, že telata nesmí být trvale držena ve tmě, nebo že musí dostávat adekvátní potravu s dostatečným obsahem železa a vlákniny.²²⁰ Tato právní úprava mimo jiné reaguje na praxi chovu telat na bílé maso, kdy byla telata často držena v polotmě v úzkých individuálních boxech, kde se nemohla ani otočit, a nevhodnost potravy (byla krmena mléčnou náhražkou) u nich způsobovala mnoho zdravotních i behaviorálních problémů.²²¹

Poslední z těchto zvláštních směrnic je Směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu prasat. Na rozdíl od předchozích zvláštních směrnic, které se vztahovaly vždy pouze na určitou kategorii určitého druhu hospodářských zvířat (nosnice, kuřata a telata), se tato směrnice vztahuje na všechna prasata ustájená pro odchov a výkrm,²²² která jsou však poté v rámci směrnice rozdělena do několika kategorií (kanec, prasnice, sele, odstávče aj.).²²³ Ve směrnici jsou vymezeny požadavky na podlahovou plochu (přičemž se zakazuje vazné ustájení prasnic), velikost

²¹⁶ Čl. 3 odst. 2 – 5 směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso

²¹⁷ Čl. 4 a Příloha IV směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso

²¹⁸ Čl. 2 směrnice Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat

²¹⁹ Čl. 3 směrnice Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat

²²⁰ Čl. 4 a Příloha I směrnice Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat

²²¹ WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Střízlivé kázání o ráji*. Pozn. 1, str. 183 - 187

²²² Čl. 1 směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu prasat

²²³ Čl. 2 směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu prasat

chovných skupin nebo například krmení. Další požadavky obsahuje Příloha I.²²⁴ V té jsou řešeny další požadavky na ustájení (například hladina hluku, intenzita světla nebo možnost prasat si lehat), přístup prasat k etologickým materiálům, krmení nebo zakázané a povolené zákroky (mezi ty povolené patří obrušování špičáků a krácení klů, krácení ocasů, kastrace kanců a zavedení kroužku do rypáku, přičemž je smí provádět pouze veterinární lékař nebo školená osoba).²²⁵ Kapitola II Přílohy se poté zabývá zvláštními požadavky pro různé kategorie prasat.²²⁶

3.1.4. Česká právní úprava

V České republice neexistuje zákon, který by se věnoval výhradně hospodářským zvířatům. Životní pohodě zvířat, a tedy i těch hospodářských, se obecně věnuje již mnohokrát zmiňovaný zákon na ochranu zvířat proti týrání. V tomto zákoně je i definice hospodářského zvířete (§ 3 písm. d)), která, jak již bylo uvedeno, navazuje na účel chovu daného zvířete. Ač tedy vyjmenovává druhy zvířat, které budou typicky do kategorie hospodářských zvířat podle tohoto zákona patřit (skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací), to, zda je daný jedinec zvířete zvířetem hospodářským, závisí na tom, zda je chován pro produkci živočišných produktů nebo pro další hospodářské či podnikatelské účely.²²⁷

Kromě toho, že se na hospodářská zvířata, stejně jako na jiná zvířata, vztahují obecná ustanovení zákona na ochranu zvířat proti týrání, věnuje se jim zákon zvlášť v části čtvrté, konkrétně v § 9 až § 12g. Zákon stanovuje, co je v chovu hospodářských zvířat zakázáno (například chovat zvířata v izolaci, způsobuje-li jim to utrpení, chovat zvířata ve tmě nebo v neustálém umělém osvětlení, chovat zvířata ve vazném ustájení nebo používat hospodářská zvířata k dosažení jiných cílů)²²⁸ i to, co je chovatel povinen činit (například vyměnit technologie, dojde-li

²²⁴ Čl. 3 – 4 směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu prasat

²²⁵ Příloha I, Kapitola I směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu prasat

²²⁶ Příloha I, Kapitola II směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu prasat

²²⁷ § 3 písm. d) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²²⁸ § 9 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

kvůli nim k utrpení nebo poškození zvířete).²²⁹ Dle zákona musí chovatel dbát též na pravidelné kontroly zvířat a na zajištění toho, aby zvířata nemohla uniknout.²³⁰ Obecně je chovatel povinen zajistit, aby zvíře mělo životní podmínky odpovídající jeho druhu, stupni vývoje, adaptaci, domestikaci a fyziologickým a etologickým potřebám a aby mu nebylo způsobováno utrpení.²³¹ Též musí zajistit odborně způsobilý personál, vhodné krmení a napájení, potřebné ošetření a náležitou volnost pohybu.²³² Zákon se dále věnuje i podrobnějším požadavkům na chov některých druhů hospodářských zvířat, jako jsou kuřata chovaná na maso nebo koně a osli, a v dalších podrobnostech se odkazuje na prováděcí předpis.²³³

Tímto prováděcím předpisem je vyhláška Ministerstva zemědělství č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat (dále jen „minimální standardy“). Tato vyhláška se nejprve zabývá minimálními standardy pro chov hospodářských zvířat obecně (a dle § 1 odst. 2 též pro chov koní, oslů a jejich kříženců chovaných v zájmovém chovu) a následně se věnuje minimálním standardům pro jednotlivé druhy hospodářských zvířat, jako jsou skot nebo králíci. Obecně stanovuje, že se hospodářská zvířata „*chovají s ohledem na druh a věkovou kategorii nebo hmotnost a další specifické požadavky na jejich ochranu a pohodu podle minimálních standardů stanovených zákonem, mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, a v souladu s právem Evropských společenství.*“²³⁴ Nechybí v ní ani vymezení základních pojmů, jako je stáj („*zařízení pro ustájení hospodářských zvířat*“²³⁵) nebo box („*vymezená část stáje určená k pobytu hospodářského zvířete nebo hospodářských zvířat*“²³⁶).

Jak již bylo uvedeno, nejprve se vyhláška věnuje obecným minimálním standardům platným pro chov všech druhů hospodářských zvířat, a to sice v § 1b a 1c. Jsou zde řešeny požadavky na ustájení (například hluk a prašnost, rozměry nebo použité materiály) i obecné požadavky na samotný chov, například navykání mláďat na přítomnost člověka, zákaz používání zvířat (s výjimkou koní a oslů)

²²⁹ § 10 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²³⁰ § 11 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²³¹ § 12 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²³² § 12 – 12a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²³³ § 12b – 12g zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²³⁴ § 1 odst. 1 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²³⁵ § 1a písm. a) vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²³⁶ § 1a písm. b) vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

k jízdě nebo zápasům nebo zákaz určitých metod omezování volného pohybu zvířat.²³⁷ Dále vyhláška upravuje minimální standardy pro ochranu skotu (zde je pozornost věnována hlavně ochraně telat, ale jsou zde i požadavky na chov dospělých zvířat nebo například obecná povinnost péče o paznehty²³⁸), minimální standardy pro ochranu prasat (jak obecné, tak pro jednotlivé kategorie prasat, které jsou vymezeny v přehledu pojmů²³⁹), minimální standardy pro ochranu ovcí a koz²⁴⁰, minimální standardy pro ochranu koní, oslů a jejich kříženců chovaných jako zvířata hospodářská a minimální standardy pro ochranu koní, oslů a jejich kříženců chovaných jako zvířata v zájmovém chovu (tyto standardy jsou stejné, chovatelé koní v zájmovém chovu musí dle § 5b dodržovat všechny standardy pro chov koní jako hospodářských zvířat a jediný rozdíl spočívá v tom, že dle § 5b odst. 3 určité minimální standardy platí pouze pro chov zájmových koní ve stájích uvedených do provozu od 1. ledna 2023²⁴¹) a minimální standardy pro ochranu kachen, hus a krůt²⁴². Větší prostor vyhláška věnuje minimálním standardům pro ochranu nosnic, které jsou nejdříve řešeny obecně a poté, stejně jako v již zmiňované evropské směrnici, v závislosti na volbě technologie chovu (alternativní systémy, neobohacené klecové systémy nebo obohacené klecové systémy), přičemž chov v neobohacených klecových systémech je od 1. ledna 2012 zakázán.²⁴³ Podrobněji se vyhláška věnuje též ochraně kuřat chovaných na maso a další specifické požadavky klade na chovatele, kteří tato kuřata chovají při větší hustotě osazení.²⁴⁴ Dále se vyhláška věnuje běžcům (pštrosům dvouprstým, nanduům pampovým a emu hnědým), králíkům a jelenovitým (chovaných na farmách zaměřených na jejich hospodářské využití).²⁴⁵ V přílohách

²³⁷ § 1b – 1c vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²³⁸ § 2 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²³⁹ § 3 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²⁴⁰ § 4 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²⁴¹ § 5 – 5b vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských

zvířat

²⁴² § 6 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²⁴³ § 7 – 10 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských

zvířat

²⁴⁴ § 11 – 11b vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských

zvířat

²⁴⁵ § 12 – 13 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských

zvířat

poté vyhláška konkretizuje některé z požadavků, jako jsou například minimální rozměry stání pro koně v závislosti na jeho kohoutkové výšce.²⁴⁶

Kromě zákona na ochranu zvířat proti týrání a jeho prováděcích předpisů se problematice životní pohody zvířat věnují i další právní předpisy. Mezi ně patří i veterinární zákon, který dokonce ve svém výčtu pojmů, jak bylo zmíněno dříve, obsahuje vlastní definici hospodářského zvířete, která váže status hospodářského zvířete na druh daného zvířete.²⁴⁷ V § 5 tohoto zákona jsou poté stanoveny specifické povinnosti pro chovatele hospodářských zvířat, které jsou sice zaměřeny hlavně na zdravotní a hygienické aspekty chovu, i tak však mohou přispívat k pohodě zvířat (například požadavek na zabezpečení čištění stájí²⁴⁸). Tento paragraf navíc odkazuje na prováděcí předpis, kterým je vyhláška Ministerstva zemědělství č. 342/2012 Sb. o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činnostech, kde jsou upraveny další podrobnosti.²⁴⁹ Úpravy životní pohody hospodářských zvířat se dotýká též zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, v jehož prováděcí vyhlášce (vyhláška č. 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství) jsou řešeny požadavky na chov králíků v ekologickém zemědělství.²⁵⁰ O požadavcích na ekologický chov jiných druhů hospodářských zvířat se vyhláška nezmiňuje, jelikož jsou stanoveny na unijní úrovni v Příloze II Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848 ze dne 30. května 2018, o ekologické produkci a označování ekologických produktů²⁵¹.

3.1.5. Přeprava a porážení zvířat

S welfare hospodářských zvířat úzce souvisí též podmínky jejich přepravy a porážení. Co se přepravy zvířat týče, lze ji rozdělit na přepravu komerční a nekomerční. Podstatou přepravy nekomerční je, že se neuskutečňuje v souvislosti s hospodářskou činností, jde tedy hlavně o přepravu zájmově

²⁴⁶ Příloha 3 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²⁴⁷ § 3 odst. 1 písm. c) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

²⁴⁸ § 5 odst. 1 písm. a) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

²⁴⁹ § 5 odst. 7 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

²⁵⁰ § 4 vyhlášky č. 26/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství

²⁵¹ Příloha II, část II nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848 ze dne 30. května 2018, o ekologické produkci a označování ekologických produktů

chovaných zvířat. Z hlediska hospodářských zvířat je tedy důležitá právní úprava přepravy komerční, tedy té, která je uskutečňována v souvislosti s hospodářskou činností.²⁵²

Přepřavu zvířat řeší už jedna z několikrát zmiňovaných dohod v rámci Rady Evropy, konkrétně Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě z roku 1968. Mezinárodní přepravou rozumí „*jakýkoliv přesun z jedné země do druhé, s výjimkou cest kratších než 50 km a přesunů mezi jednotlivými členskými státy Evropského společenství*“²⁵³ a vztahuje se na přepravu všech obratlovců, pokud nejde o jednotlivé zvíře doprovázené odpovědnou osobou nebo zvířata v zájmovém chovu doprovázená majitelem.²⁵⁴ Hlavní zásadou dohody je, že zvířata musí být přepravována takovým způsobem, aby byla zajištěna jejich pohoda,²⁵⁵ k jejímuž naplnění poté dohoda upravuje požadavky na různé aspekty přepravy, jako je doprovod zvířat, doby odpočinku nebo podmínky nakládky a vykládky.

Aby byla zvířatům poskytnuta ochrana i při přepravě v rámci Evropské unie, věnovala se oblasti přepravy zvířat i unijní legislativa. V současné době ji upravuje Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností. Toto nařízení se vztahuje na „*přepřavu živých obratlovců prováděnou v rámci Společenství, včetně zvláštních kontrol, které provádějí úředníci u zásilek, které vstupují na celní území Společenství nebo je opouštějí*“²⁵⁶, ne však na přepravu nesouvisející s hospodářskou činností.²⁵⁷ Přepřavou poté nařízení rozumí „*přesun zvířat prováděný jedním nebo více dopravními prostředky a související činnosti, včetně nakládky, vykládky, překládky a odpočinku, dokud není dokončena vykládka zvířat v místě určení.*“²⁵⁸ Hlavní zásadou nařízení je, že nelze provádět přepravu způsobem, který by mohl zvířatům přivodit zranění nebo zbytečné utrpení, a další obecné zásady stanovují,

²⁵² MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 356 - 357

²⁵³ Čl. 1 odst. 1 evropské dohody o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě ze dne 13. prosince 1968 vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 20/2000 Sb. m. s.

²⁵⁴ Čl. 2 evropské dohody o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě ze dne 13. prosince 1968 vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 20/2000 Sb. m. s.

²⁵⁵ Čl. 4 odst. 1 evropské dohody o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě ze dne 13. prosince 1968 vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 20/2000 Sb. m. s.

²⁵⁶ Čl. 1 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností

²⁵⁷ Čl. 1 odst. 5 nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností

²⁵⁸ Čl. 2 písm. w) nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností

že délka trvání cesty musí být minimalizovaná, zvířata musí mít během cesty uspokojené potřeby, zvířata musí být pro přepravu způsobilá, musí být používány vhodné dopravní prostředky a zařízení k nakládce a vykládce, personál zacházející se zvířaty musí být dostatečně kvalifikován, zvířata musí být pravidelně kontrolována, musí mít dostatečný prostor a musí být dostatečně napojena a nakrmena s dostatkem odpočinku.²⁵⁹ Dále nařízení upravuje další podrobnosti týkající se přepravy, například povolení pro přepravce, způsobilost zvířat k přepravě, požadavky na dopravní prostředky nebo manipulaci se zvířaty.

V České republice přepravu zvířat upravuje zákon na ochranu zvířat proti týrání v části třetí. Úprava je to poměrně stručná a kopíruje úpravu z evropského nařízení, ale někde ji i zpřesňuje, například stanovením maximální doby trvání cesty při vnitrostátní přepravě na jatka na 8 hodin.²⁶⁰ Navíc stanovuje, že obecné podmínky přepravy se vztahují i na přepravu, která nesouvisí s hospodářskou činností a na přepravu hospodářských zvířat do vzdálenosti 50 km.²⁶¹ Tento typ přepravy, na který se nevztahuje evropské nařízení, též podrobněji upravuje vyhláška Ministerstva zemědělství č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě, která stanovuje požadavky na velikost prostor pro přepravu zvířat.²⁶² Přeprava zvířat je též upravena ve veterinárním zákoně, který se věnuje hlavně jejím zdravotním aspektům, a v jeho prováděcím předpisu, vyhlášce č. 342/2012 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností, kde je například stanoveno, že dopravní prostředky se zvířaty nesmí být vystaveny nepřiměřeným otřesům a nárazům.²⁶³

Hospodářských zvířat se dotýká i problematika porážení. Tomu se na mezinárodní úrovni věnuje Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat z roku 1979. Vztahuje se na „*přehánění, přechovávání, znehybnění, omračování a porážení lichokopytníků, přežvýkavců, prasat, králiků a drůbeže*“.²⁶⁴ Jak z tohoto úvodního článku vyplývá, řeší dohoda požadavky na celý proces

²⁵⁹ Čl. 3 nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností

²⁶⁰ § 8a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²⁶¹ § 8g odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²⁶² § 1 vyhlášky č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě

²⁶³ § 6 odst. 4 vyhlášky č. 342/2012 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností

²⁶⁴ Čl. 1 odst. 1 evropské dohody o ochraně jatečných zvířat ze dne 10. května 1979, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 114/2003 Sb. m. s.

porážení, od přehánění zvířat v areálu jatek až po metody usmrcování. Stanovuje, že se zvířaty má být zacházeno šetrně, a zakazuje určité způsoby manipulace, jako například kopání do zvířat.²⁶⁵ Dohoda se věnuje též podmínkám přechovávání zvířat, která nejdou bezprostředně po příjezdu na jatka na porážku, přičemž by se však zvířata měla přehánět na porážku jen tehdy, pokud mohou být bezprostředně poražena.²⁶⁶ U samotného porážení upravuje dohoda použití znehybnění a omráčení, včetně zakázaných postupů. Omračování je obecně před porážkou povinné, ale existují výjimky, včetně rituálních porážek, musí však být stále dbáno na to, aby zvířata neprožívala zbytečné utrpení a bolest.²⁶⁷

Porážení zvířat upravuje též unijní právo, a to prostřednictvím Nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009, o ochraně zvířat při usmrcování. Kromě porážení hospodářských zvířat se toto nařízení vztahuje i na usmrcování zvířat za účelem depopulace, ale nevztahuje se na usmrcování pokusných zvířat, lov a rybolov, usmrcování zvířat při kulturních nebo sportovních událostech a na porážení drůbeže, králíků a zajíců mimo jatka pro soukromou potřebu majitele.²⁶⁸ Obecným požadavkem na usmrcování je dle nařízení to, že zvířata mají být ušetřena veškeré zbytečné bolesti, úzkosti nebo utrpení.²⁶⁹ Zvířata je možno usmrtit pouze po omráčení, které musí být provedeno pouze některou z dovolených metod uvedených v příloze, výjimkou je pouze rituální porážka.²⁷⁰ Nařízení stanovuje též požadavky na jatka a na osoby manipulující se zvířaty. Pro porážení zvířat je důležité též Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 ze dne 29. dubna 2004, kterým se stanoví zvláštní hygienická pravidla pro potraviny živočišného původu, které v Příloze III stanovuje požadavky na jatka a celý proces usmrcování zvířat.

Na národní úrovni se porážení věnuje zákon na ochranu zvířat proti týrání, který doplňuje výše zmíněné evropské nařízení. Řeší odbornou způsobilost na úseku porážení zvířat, porážení nemocných a vyčerpaných zvířat, usmrcování kožešinových zvířat a hlodavců, usmrcování králíků, zajíců a drůbeže při domácí

²⁶⁵ Čl. 4 – 5 evropské dohody o ochraně jatečných zvířat ze dne 10. května 1979, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 114/2003 Sb. m. s.

²⁶⁶ Čl. 6 – 8 evropské dohody o ochraně jatečných zvířat ze dne 10. května 1979, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 114/2003 Sb. m. s.

²⁶⁷ Čl. 12 – 17 evropské dohody o ochraně jatečných zvířat ze dne 10. května 1979, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 114/2003 Sb. m. s.

²⁶⁸ Čl. 1 nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009, o ochraně zvířat při usmrcování

²⁶⁹ Čl. 3 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009, o ochraně zvířat při usmrcování

²⁷⁰ Čl. 4 nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009, o ochraně zvířat při usmrcování

porážce, usmrcování ryb a deratizaci.²⁷¹ Věnuje se též rituálním porážkám, ke kterým vyžaduje povolení udělené Ministerstvem zemědělství, a stanovuje, že je lze provádět pouze na jatkách.²⁷² Požadavky ze zákona poté konkretizuje vyhláška č. 418/2012 Sb., o ochraně zvířat při usmrcování, kde jsou například (v Příloze 4) nákresy a popisy míst na hlavě zvířat určených pro vedení omračovacího úderu.²⁷³ Porážení zvířat je upraveno též ve veterinárním zákoně (který obsahuje i definici pojmu jateční zvířata, tedy „*hospodářská zvířata, jež jsou určena k porážce a jatečnému zpracování a jejichž maso je určeno k výživě lidí*“²⁷⁴), kde je mimo jiné uvedeno, jaké druhy zvířat mohou být poráženy domácí porážkou (jatečná zvířata s výjimkou skotu staršího 72 měsíců, koní, oslů a jejich kříženců)²⁷⁵. Zajímavostí je prováděcí vyhláška k veterinárnímu zákonu č. 34/2013 Sb., o veterinárních požadavcích na porážení krokodýlů a další zpracování masa a živočišných produktů pocházejících z krokodýlů, která, jak její název napovídá, upravuje porážku krokodýlů, a jež vznikla jako reakce na případ konkrétního chovatele s přemnoženými krokodýly.²⁷⁶

3.1.6. Současné směřování a nedostatky právní úpravy

Není pochyb o tom, že v posledních letech zaznamenala právní úprava welfare hospodářských zvířat velký posun k lepšímu. Stále více lidí přestává hospodářská zvířata vidět pouze jako „živočišnou výrobu“ a uvědomuje si, že jde o živé tvory s vlastními pocity a potřebami. V průzkumu, který prováděl v zemích Evropské unie Eurobarometr v roce 2015, uvedlo 94 % respondentů, že považují ochranu welfare hospodářských zvířat za důležitou, a 82 % respondentů se domnívá, že by zvířata měla být chráněna ještě více.²⁷⁷ Veřejné mínění tak nutí politiky na národní i nadnárodní úrovni, aby se ochranou zvířat vážně zabývali.

K oblastem welfare hospodářských zvířat, kde byl v poslední době zaznamenán pozitivní posun, patří jistě chov nosnic kura domácího. Již od roku 2012 je v celé Evropské unii zakázán chov nosnic v nezdokonalených klecových systémech²⁷⁸,

²⁷¹ § 5a – 5j zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²⁷² § 5f zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²⁷³ Vyhláška č. 418/2012 Sb., o ochraně zvířat při usmrcování

²⁷⁴ § 3 odst. 1 písm. d) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

²⁷⁵ § 21 odst. 2 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

²⁷⁶ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 326

²⁷⁷ Evropská komise. *Attitudes of Europeans towards animal welfare. Special Eurobarometer 442*, pozn. 6

²⁷⁸ Čl. 5 odst. 2 směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic

kteře znemožňovaly slepicím naplňovat jejich behaviorální potřeby.²⁷⁹ Několik členských států včetně České republiky dokonce směřuje i k zákazu chovu nosnic v obohacených klecích, který již platí v Lucembursku a Rakousku²⁸⁰ a od roku 2027 bude platit též v České republice.²⁸¹ V reakci na úspěšnou občanskou iniciativu se nově zákazem klecového chovu pro různá hospodářská zvířata rozhodla zabývat na unijní úrovni též Evropská komise, přičemž s předložením příslušného legislativního návrhu počítá v roce 2023.²⁸²

Pozitivní vývoj se odehrál též v oblasti ochrany welfare telat. Dříve byla některá telata chována na tzv. bílé telecí maso, přičemž tento chov porušoval víceméně všech pět svobod welfare – telata byla potmě uzavřena v úzkých individuálních boxech, kde se téměř nemohla pohnout, byla jim podávána jen nedostatečně výživná tekutá strava a výskyt nemocí drželo pod kontrolou pouze široké preventivní podávání antibiotik.²⁸³ Od roku 2009 jsou v Evropské unii ty nejhorší praktiky těchto chovů zakázány. Telata nyní mohou být chována v individuálních boxech pouze do stáří osmi týdnů, šířka boxů nesmí být menší než kohoutková výška telete, stěny boxů musí teleti umožňovat hmatový i audiovizuální kontakt s ostatními telaty, telata nesmějí být držena trvale ve tmě a všem telatům musí být poskytována vhodná strava s dostatečným obsahem železa a vlákniny.²⁸⁴ Nově se Evropská unie snaží též bojovat s preventivním nadužíváním antibiotik, kterým se chovatelé často snaží kompenzovat špatné podmínky, v nichž zvířata žijí.²⁸⁵

K lepší životní pohodě zvířat jistě přispěl i zákaz chovu zvířat výhradně nebo převážně za účelem získání kožešin, který v České republice platí od roku

²⁷⁹ WEBSTER, John. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji: praktický přístup k nápravě problému naší vlády nad zvířaty*. Praha: Práh, 2009, str. 125. ISBN 978-80-7252-264-4

²⁸⁰ Compassion in World Farming. *Konec doby klecové: proč musí EU ukončit chov zvířat v klecích* [online]. 2021 [cit. 18. 5. 2022]., str. 14. Dostupné z: <https://www.ciwf.cz/media/7444457/zprava-kdk-2021.pdf>

²⁸¹ Bod 40 zákona č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

²⁸² *Evropská komise oznámila historický závazek zakázat klece pro hospodářská zvířata*. CIWF Česká republika [online]. 30. 6. 2021 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.ciwf.cz/media-a-novinky/aktuality/2021/06/evropska-komise-oznamila-historicky-zavazek-zakazat-klece-pro-hospodarska-zvirata>

²⁸³ WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Strážlivé kázání o ráji*. Pozn. 1, str. 183

²⁸⁴ Směrnice Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat

²⁸⁵ Čl. 107 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/6 ze dne 11. prosince 2018 o veterinárních léčivých přípravcích

2019.²⁸⁶ Předtím žila zvířata na kožešinových farmách v často velmi nevyhovujících podmínkách v holých klecích, přitom šlo navíc často o málo domestikované druhy zvířat špatně adaptované na život v zajetí.²⁸⁷ Pozitivní též je, že podobný zákaz platí kromě České republiky i v mnoha dalších evropských zemích, jako jsou například Spojené království, Rakousko, Chorvatsko či Norsko.²⁸⁸ V oblasti kožešnictví je určitě pozitivním pokrokem i unijní zákaz používání nášlapných pastí²⁸⁹ nebo zákaz dovozu a obchodování s výrobky z tuleňů ulovených jinak než tradičním inuitským způsobem lovu.²⁹⁰

I přes nesporný pokrok z posledních let je v právní úpravě životní pohody hospodářských zvířat stále mnoho prostoru pro zlepšení. Jedním z nedostatků právní úpravy, který však není ani tak nedostatkem právní úpravy, jakožto spíše celého systému, je fakt, že ač existuje určitá právní úprava, není někdy z nějakého důvodu dodržována, občas i z důvodu nedostatečné kontroly a vymáhání ze strany státních orgánů.²⁹¹ U zjištěných nedostatků je tedy nutné vždy rozlišovat, zda jsou způsobeny nedostatky v právní úpravě či v jejím dodržování.²⁹²

Existují však i oblasti, ve kterých je sama právní úprava zatím nedostatečná. Některé skupiny hospodářských zvířat, mezi kterými jsou i ta zvířata, jež se v hospodářských chovech vyskytují ve velkém množství, nemají například ochranu welfare právem vůbec upravenou, popř. je ochrana jejich welfare upravena pouze ve velmi obecných rysech. Jde kupříkladu o dojnice skotu. Ty byly vyšlechtěny k vysoké produkci mléka, která je velice náročná na jejich metabolismus, a kvůli tomu (v kombinaci s nevhodnými podmínkami ustájení nebo krmení) často prožívají nejrůznější utrpení, ať už v důsledku zhoršeného zdravotního stavu (záněty vemene, kulhání) nebo obecně postupného

²⁸⁶ § 29c odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²⁸⁷ *Welfare tzv. kožešinových zvířat*. Svoboda zvířat. In: www.protisrsti.cz [online] [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <http://www.protisrsti.cz/welfare-tzv-kozesinovy-ch-zvirat.htm>

²⁸⁸ *Situace ve světě*. Svoboda zvířat. In: www.protisrsti.cz [online] [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <http://www.protisrsti.cz/situace-ve-svete.htm>

²⁸⁹ Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchytávány pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchytu, které nespĺňují mezinárodní normy humánního odchytu do pastí

²⁹⁰ Směrnice Rady ze dne 28. března 1983, o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států, Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009, o obchodování s produkty z tuleňů

²⁹¹ Evropský účetní dvůr. *Zvláštní zpráva č. 31/2018: Dobré životní podmínky zvířat v EU*, pozn. 4

²⁹² MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 661

vyčerpání.²⁹³ I tak se na ně v rámci unijního práva vztahuje pouze obecná úprava welfare hospodářských zvířat.²⁹⁴ Česká právní úprava se jim naopak v rámci minimálních standardů věnuje,²⁹⁵ pokud však neexistuje úprava na unijní úrovni, mohou být chovatelé dodržující vyšší standard welfare na volném unijním trhu v konkurenční nevýhodě proti chovatelům z členských států, kde tento standard dodržován být nemusí.²⁹⁶ Podobně nedostatečně se unijní právní úprava věnuje též budoucím nosnicím (které však ještě nosnicemi nejsou, popř. jsou určeny k produkci nosnic a brojlerů), jiné drůbeži než kuru domácímu (včetně přepravy drůbeže),²⁹⁷ sladkovodním rybám (přičemž pstruzi a lososi jsou po brojlerech nejčastěji chovaná zvířata v Evropské unii), králíkům nebo ovcím.²⁹⁸

U sladkovodních ryb bývá největším problémem welfare jejich hustota v určitém prostoru, která poté může vést k nedostatku kyslíku ve vodě, snadnému šíření nemocí nebo vzájemnému okusování ploutví.²⁹⁹ Co se králíků týče, je zde problémů s jejich životní pohodou hned několik. Intenzivní rozmnožování, ke kterému jsou nuceni, je pro ně velmi vyčerpávající, a podmínky ve kterých jsou chováni, jim neumožňují dostatek pohybu a vedou ke snadnému šíření nemocí, problémům s končetinami i k stereotypnímu chování.³⁰⁰ U kachen je velkým problémem nedostatek vodních ploch, které kachny potřebují k uskutečňování svého přirozeného chování. Nejhorším podmínkám jsou však kachny (a částečně i husy) vystaveny v chovech na produkci foie gras, kde jsou zvířata v době před usmrcením násilně vykrmována (a aby mohla být násilně vykrmována, jsou držena ve velmi těsných klecích), což vede k tomu, že se jim až desetinasobně zvětší játra, která poté často selhávají.³⁰¹

²⁹³ WEBSTER, John. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji: praktický přístup k nápravě problému naší vlády nad zvířaty*, pozn. 279, str. 136 - 149

²⁹⁴ NALON, Elena a Peter STEVENSON. *Protection of Dairy Cattle in the EU: State of Play and Directions for Policymaking from a Legal and Animal Advocacy Perspective*. Animals (Basel) [online] 9. 12. 2019 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: doi: 10.3390/ani9121066

²⁹⁵ § 2 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

²⁹⁶ BROOM, Donald, M. *Animal Welfare in the European Union* [online]. Evropský parlament. 2017 [cit. 18. 5. 2022], str. 56. ISBN 978-92-846-0542-2. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOL_STU\(2017\)583114_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOL_STU(2017)583114_EN.pdf)

²⁹⁷ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 666 - 667

²⁹⁸ BROOM, Donald, M. *Animal Welfare in the European Union*, pozn. 296, str. 47

²⁹⁹ BROOM, Donald, M. *Animal Welfare in the European Union*, pozn. 296, str. 52

³⁰⁰ BROOM, Donald, M. *Animal Welfare in the European Union*, pozn. 296, str. 52

³⁰¹ BROOM, Donald, M. *Animal Welfare in the European Union*, pozn. 296, str. 52

Další oblastí nedostatků je právní úprava, která se sice welfare daného druhu zvířat věnuje, neřeší (či neřeší dostatečně) však některý z existujících problémů. Zde by se dalo poukázat například na již zmiňovaný chov telat, kde sice již byly zakázány ty nejhorší praktiky, stále je však možné telata prvních osm týdnů jejich života držet v individuálních boxech,³⁰² což narušuje jejich normální sociální vývoj a může to vést k behaviorálním poruchám.³⁰³ Nedostatky má též právní úprava welfare prasat, která umožňuje umísťovat prasnice na určitou dobu (období čtyř týdnů po zapaštění a období od týdne před porodem) do individuálních, tzv. porodních boxů.³⁰⁴ Tyto boxy jsou velmi úzké a prasnice se v nich téměř nemohou pohybovat. Byly zavedeny kvůli ochraně selat, resp. předcházení jejich případnému zalehnutí prasnicí, znamenají však pro prasnice i pro selata vážné narušení životní pohody a přirozeného chování.³⁰⁵ V souvislosti s nedostatečnou právní úpravou lze zmínit i brojlerů, tedy kuřata chovaná na maso. Těm se sice právní úprava věnuje, jak na úrovni³⁰⁶, tak na národní úrovni³⁰⁷, a ochrana jejich welfare se za poslední léta zlepšila, stále se však neřeší jedna z hlavních příčin utrpení těchto zvířat – to, že byla vyšlechtěna k velmi rychlému růstu, na který není jejich kostra připravená, a dochází u nich tak často k problémům s pohybovým aparátem, hlavně s nohama.³⁰⁸ Obecně vážným nedostatkem právní úpravy, který se nevztahuje pouze ke specifickému druhu zvířat, je též skutečnost, že není požadováno znečistlivění při provádění některých nesporně bolestivých zákroků, jako je kastrace, krácení ocasů nebo obrušování zubů. Podmínkou je, aby zákrok prováděla odborně způsobilá osoba, to však nic nemění na tom, že prožívání této bolesti představuje pro zvířata utrpení.³⁰⁹

Obecně je možno říci, že úprava životní pohody hospodářských zvířat za poslední léta značně pokročila a podařilo se zamezit některým z pohledu zvířat

³⁰² § 2 odst. 1 písm. f) vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, a contrario

³⁰³ Compassion in World Farming. *Konec doby klecové: proč musí EU ukončit chov zvířat v klecích*, pozn. 280, str. 25

³⁰⁴ § 3 odst. 15 písm. b) vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, a contrario

³⁰⁵ WEBSTER, John. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji: praktický přístup k nápravě problému naší vlády nad zvířaty*, pozn. 279, str. 120 - 121

³⁰⁶ Směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso

³⁰⁷ § 11 vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

³⁰⁸ WEBSTER, John. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji: praktický přístup k nápravě problému naší vlády nad zvířaty*, pozn. 279, str. 129 - 132

³⁰⁹ § 7 odst. 3 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

nejhorším praktikám, stále je však co zlepšovat.³¹⁰ Pozitivní je, že velká část spotřebitelů si je dnes již důležitosti tohoto tématu vědoma a také někteří chovatelé mohou začít chápat, že ač péče o životní pohodu zvířat může v krátkodobém měřítku znamenat větší náklady, v dlouhodobém může vést ke spokojenějším a odolnějším zvířatům, která nakonec mohou přinést i větší užitek.³¹¹ Zvláště, když je dokázáno, že dobrá pohoda zvířat přispívá i ke kvalitě produktů, které z nich člověk získává.³¹²

3.2. Právní úprava welfare pokusných zvířat

3.2.1. Pokusná zvířata

Podobně jako u zvířat hospodářských je i zde nutné nejprve vymezit, jaká zvířata pod pojem pokusná zvířata spadají. Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely „*se vztahuje na všechna zvířata, která se používají nebo mají být použita v pokusných nebo jiných vědeckých procedurách, pokud tyto procedury mohou vyvolat bolest, utrpení, úzkost nebo dlouhodobé poškození*“³¹³, přičemž za zvíře se považuje „*jakýkoliv obratlovec mimo člověka, a to včetně volně žijících zvířat a larválních forem, nikoliv však fetální a embryonální formy*“³¹⁴ a procedurou se rozumí „*jakékoliv pokusné nebo vědecké použití, které může působit bolest, utrpení, úzkost nebo dlouhodobé poškození včetně jakéhokoliv postupu, jehož účelem je nebo může být narození zvířete do takových podmínek, nikoliv však metody způsobující minimální bolest, které se v moderní praxi používají k usmrcování nebo značení zvířat (tzv. „humánní metody“)*“.³¹⁵ Stejně jako v případě hospodářských zvířat je tedy i zde pro zařazení zvířete do příslušné kategorie rozhodující účel chovu zvířete, nikoliv jeho druh.

³¹⁰ Peyraud J.-L. & Mirabito L., « Initiatives and achievements by farmers and the livestock sector in favour of animal welfare » [PDF file], In: Hild S. & Schweitzer L. (Eds), Animal Welfare: From Science to Law, 2019, pp.141-153

PEYRAUD, Jean-Luis a Luc MIRABITO. *Initiatives and achievements by farmers and the livestock sector in favour of animal welfare*. Animal Welfare: from Science to Law [online]. 2019 [cit. 18. 5. 2022]. ISBN 978-2-9512167-4-7. Dostupné z: <http://www.fondation-droit-animal.org/documents/15-PEYRAUD-et-al-AnimalWelfare2019.v1.pdf>

³¹¹ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 641

³¹² Evropský účetní dvůr. *Zvláštní zpráva č. 31/2018: Dobré životní podmínky zvířat v EU*, pozn. 4

³¹³ Čl. 1 odst. 1 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s.

³¹⁴ Čl. 1 odst. 2 písm. a) evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s.

³¹⁵ Čl. 1 odst. 2 písm. c) evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s.

V podobném duchu se nese též definice ze Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely, která se vztahuje na zvířata, která jsou „*používána nebo mají být použita k postupům nebo jsou specificky chována tak, aby mohly být jejich orgány nebo tkáně použity pro vědecké účely*“³¹⁶, dokud nejsou „*usmrcena, umístěna do zájmového chovu nebo navracena do vhodného přírodního stanoviště nebo chovu*“³¹⁷. Zvířaty poté směrnice myslí živé obratlovce s výjimkou člověka včetně samostatně se žijících larválních forem a plodů savců od poslední třetiny jejich běžného vývoje (a zvířata v ranější fázi vývoje, pokud jim má být umožněno žít nad rámec tohoto stadia vývoje a je pravděpodobné, že je v důsledku prováděných pokusů postihnou negativní následky) a živé hlavonožce.³¹⁸

Tato definice se poté díky implementaci unijního práva dostala i do českého zákona na ochranu zvířat proti týrání, konkrétně do § 3 písm. j). Zajímavostí je, že se tak v pojmosloví zákona na ochranu zvířat proti týrání vytvořila jistá nelogičnost, jelikož tím, že definice pokusných zvířat zahrnuje i hlavonožce, je nyní vlastně širší, než definice nadřazeného pojmu „zvíře“, která zahrnuje pouze obratlovce.³¹⁹

Ze všech těchto definic je patrné, že pro zařazení zvířete do kategorie pokusných zvířat je vždy rozhodující účel chovu daného zvířete bez ohledu na to, o jaký druh zvířete se jedná. Zároveň je zjevná snaha postupně rozšiřovat ochranu i na další skupiny zvířat, u kterých je prokázáno, že mohou cítit bolest, jako jsou hlavonožci.³²⁰

3.2.2. Zásada 3R

I v současnosti jsou pokusná zvířata stále využívána. Existuje však snaha toto využívání postupně omezovat, ač je často doplněna argumenty, proč jej zatím není možné zcela vyloučit. V dokumentu, který doprovází nejnovější unijní směrnici věnující se ochraně pokusných zvířat, je doslova uvedeno, že „*Konečným cílem*

³¹⁶ Čl. 1 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³¹⁷ Čl. 1 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³¹⁸ Čl. 1 odst. 3 a 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³¹⁹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 316

³²⁰ Preambule, odst. 8 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

*EU je ukončení pokusů na zvířatech a jejich nahrazení alternativními metodami, při kterých zvířata nejsou využívána. Nicméně vzhledem k stávajícím vědeckým poznatkům není v současnosti možné nahradit všechny pokusy na zvířatech. Z tohoto důvodu si právní úprava klade za cíl zajistit, aby byly podmínky zvířat, která jsou stále používána k pokusům, zlepšeny a v souladu s pravidlem, že zkoušky na zvířatech musí být, je-li to možné, nahrazeny, omezeny a musí být zajištěno šetrné zacházení se zvířaty.*³²¹ I proto je v současné ochraně pokusných zvířat zásadní koncepce „3R“, která byla představena v *The Principles of Humane Experimental Technique* od W. M. S. Russella a R. L. Burche. Tito vědci se již v 50. letech 20. století snažili navrhnout způsoby, jak snížit utrpení pokusných zvířat. Uvádějí, že lidská společnost vděčí pokusům na zvířatech za velkou část pokroku i úspěchů moderní medicíny, kterých však bylo dosaženo na úkor humánního zacházení se zvířaty. Podle nich je ale mylné se domnívat, že snaha o šetrnější chování ke zvířatům tento pokrok zpomalí, a naopak argumentují, že humánní zacházení s pokusnými zvířaty zlepší výsledky pokusů.³²² Proto analyzovali možné metody humánního zacházení s pokusnými zvířaty během samotných pokusů a rozdělili je do tří hlavních kategorií, které nazvali „3R“.

První „R“, tedy „replacement“ neboli „nahrazení“ znamená, že tam, kde je to možné, by se měla živá zvířata v pokusech nahradit něčím jiným. Druhé „R“, „reduction“, tedy „omezení“, znamená, že pokud nelze zvířata nahradit, měl by se alespoň omezit jejich počet. Třetí „R“, „refinement“, by se dalo přeložit jako „zjemnění“ a značí snahu o omezení nehumánních postupů, kterým jsou zvířata vystavena, tedy snahu o šetrnější zacházení s pokusnými zvířaty.³²³ Ideálem by mělo být nahrazení, ale tam, kde to možné není, by vždy mělo být aplikováno alespoň omezení a zjemnění.³²⁴

³²¹ *Ochrana laboratorních zvířat*. Summaries of EU Legislation [online]. 6. 4. 2018 [cit. 18. 5. 2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:sa0027>

³²² RUSSEL, W. M. S. a R. L. BURCH. *The Principles of Humane Experimental Technique* [online] [cit. 18. 5. 2022]. Chapter 1, dostupné z: <https://caat.jhsph.edu/principles/the-principles-of-humane-experimental-technique>

³²³ RUSSEL, W. M. S. a R. L. BURCH. *The Principles of Humane Experimental Technique*, pozn. 322, Chapter 4

³²⁴ RUSSEL, W. M. S. a R. L. BURCH. *The Principles of Humane Experimental Technique*, pozn. 322, Chapter 4

3.2.3. Mezinárodní právní úprava

Na mezinárodní, respektive evropské úrovni upravuje ochranu pokusných zvířat Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely z roku 1986. Tato dohoda již v preambuli přiznává, že pokusy na zvířatech jsou v určité míře nezbytné, zároveň však klade důraz na nahrazení pokusů na zvířatech jinou metodou tam, kde je to možné, a co největší ochranu pokusných zvířat tam, kde to možné není, což víceméně reflektuje zásadu 3R.³²⁵

V úvodu dohoda definuje základní pojmy, především (pokusné) zvíře (v zásadě obratlovcí mimo člověka a larvální formy používání v pokusných nebo jiných vědeckých procedurách) a proceduru (jakékoliv pokusné nebo vědecké použití, které může způsobit bolest, utrpení, úzkost nebo dlouhodobé poškození).³²⁶ Zásadní je druhý článek, který říká, že procedura smí být provedena pouze k vypočteným účelům, což je především výzkum v lékařské a veterinární vědě, ochrana životního prostředí, vědecký výzkum, výuka a výchova a soudní vyšetřování.³²⁷

Druhá část dohody se věnuje požadavkům na minimální péči o pokusná zvířata, která má být přiměřená jejich zdraví a udržení životní pohody.³²⁸ Část třetí řeší samotné provádění procedur. Je zde obsažena i důležitá zásada, že procedura nesmí být provedena ani k dovolenému účelu, jestliže existuje vyhovující metoda, při níž se nepoužívají zvířata.³²⁹ Též musí být vybrána ta procedura, která vyžaduje nejmenší počet zvířat, způsobuje nejmenší bolest a utrpení a která s největší pravděpodobností poskytne uspokojující výsledky.³³⁰ V dalších člancích se upravuje například použití anestezie nebo nakládání se zvířetem po provedení procedury.³³¹

³²⁵ Preambule evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³²⁶ Čl. 1 odst. 1 a 2 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³²⁷ Čl. 2, odst. 1 a 2 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³²⁸ Čl. 5 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³²⁹ Čl. 6 odst. 1 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³³⁰ Čl. 7 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³³¹ Čl. 8 – 12 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

Dohoda stanovuje, že procedury mohou být prováděné pouze oprávněnými osobami.³³² Dále upravuje požadavky na uživatelská a chovná a dodavatelská zařízení (tedy zařízení, kde se procedury provádějí a kde jsou pokusná zvířata chována), a zmiňuje se i o procedurách prováděných za účelem výuky a výchovy.³³³ Důležitá je též část devátá dohody upravující uznávání procedur provedených na území jiného státu, čímž se má předejít zbytečnému opakování procedur.³³⁴

Co se příloh dohody týče, tak Příloha A konkretizuje požadavky z čl. 5 dohody, upravuje tedy konkrétní parametry chovu pokusných zvířat. Zabývá se jak prostředím, kde jsou zvířata držena (například z hlediska rozměrů, teploty nebo osvětlení), tak požadavky na péči o zvířata včetně úpravy humánního usmrcování.³³⁵ Zajímavostí je, že tato příloha například v sekci „Tělesný pohyb a manipulace“ apeluje na vytvoření vztahu důvěry mezi člověkem a zvířetem, upozorňující na to, že na důvěře k člověku závisí to, jak se zvíře při proceduře chová.³³⁶

3.2.4. Unijní právní úprava

Nejdůležitějším unijním právním předpisem v oblasti ochrany pokusných zvířat je Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely. Ta ve svém článku prvním mimo jiné definuje, na která zvířata se vztahuje – jak již bylo řečeno, jde o živé obratlovce s výjimkou člověka včetně samostatně se živících larválních forem a plodů savců od poslední třetiny jejich běžného vývoje a živé hlavonožce používané k postupům nebo specificky chované k využití pro vědecké účely.³³⁷ Článek první též stanovuje, na co se směrnice nevztahuje, což jsou například nepokusné úkony prováděné v zemědělství, nepokusné klinické veterinární úkony

³³² Čl. 13 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³³³ Čl. 14 – 26 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³³⁴ Čl. 29 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³³⁵ Příloha A evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³³⁶ Příloha A, bod 3.10.2 evropské dohody o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18.3.1986, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m.s

³³⁷ Čl. 1 odst. 2 a 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

nebo úkony, jejichž hlavním účelem je identifikace zvířete.³³⁸ Směrnice neopomíná ani definici postupu, což je „*jakékoliv invazivní či neinvazivní použití zvířete pro pokusné nebo jiné vědecké účely se známým nebo neznámým výsledkem nebo pro vzdělávací účely, které může zvířeti způsobit bolest, utrpení, strach nebo trvalé poškození, jež nejméně odpovídají vpichu jehly podle řádné veterinární praxe, (...) rovněž jakýkoliv způsob jednání, který má nebo může vést k tomu, že se zvíře narodí nebo vylihne nebo že vznikne a je zachována geneticky modifikovaná linie zvířete v takovém stavu,*“³³⁹, za postup se však nepovažuje usmrcování zvířat kvůli využití jejich orgánů nebo tkání.³⁴⁰

Též evropská směrnice reflektuje zásadu 3R, a to sice v článku čtvrtém. Podle něj musí členské státy zajistit, aby se pokud možno využívaly vědecké metody bez pokusů na zvířatech, aby se počty pokusných zvířat v projektech snížily na minimum a aby se s pokusnými zvířaty zacházelo co nejšetrněji.³⁴¹

Jedním z klíčových článků směrnice je i článek pátý, který taxativně stanovuje účely, pro něž lze pokusy provádět. Jde mimo jiné o základní výzkum, výzkum v oblasti zdravotnictví, veterinární a rostlinolékařské péče, ochranu životního prostředí, vzdělávání nebo soudní vyšetřování.³⁴² Vedle možných účelů, pro které lze pokusy provádět, řeší směrnice i možné druhy zvířat, které lze pro pokusy použít. Až na výjimky nelze k pokusům použít jedince ohrožených druhů zvířat a subhumánní primáty, přičemž lidoopy lze použít pouze v naprosto výjimečných případech pokrytých ochrannou doložkou z čl. 55 odst. 2.³⁴³ Zvířata odchycená ve volné přírodě lze k pokusům využít pouze tehdy, jestliže nemůže být použito zvíře chované pro pokusy, a stejně tak lze jen naprosto výjimečně použít zvířata toulavá a opuštěná.³⁴⁴

Kapitola III směrnice se zabývá postupy. Zde je opět reflektována zásada 3R, jelikož postup nemá být prováděn, je-li dostupná též metoda nevyžadující použití

³³⁸ Čl. 1 odst. 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³³⁹ Čl. 3 bod 1) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴⁰ Čl. 3 bod 1) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴¹ Čl. 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴² Čl. 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴³ Čl. 7 – 8 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴⁴ Čl. 9 a 11 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

živého zvířete, a při výběru postupu se zvolí ten, při kterém je použit co nejmenší počet zvířat, jde zvířata s co nejmenší schopností cítit bolest nebo strach a který způsobuje zvířeti co nejmenší utrpení.³⁴⁵ Důraz je kladen i na to, aby byly pokusy pokud možno prováděny za použití anestezie, upraven je též postup po ukončení pokusů a řeší se i klasifikace závažnosti pokusů, přičemž ty, které by zvířeti způsobily závažné a dlouhodobé následky, lze provádět jen výjimečně.³⁴⁶

Směrnice dále upravuje udělování oprávnění pro chovatele, dodavatele a uživatele pokusných zvířat (které lze udělit pouze po splnění určitých požadavků, mimo jiné po zřízení Orgánu pro dobré životní podmínky zvířat³⁴⁷), přičemž členské státy mají povinnost zajistit, aby byla zvířatům poskytnuta náležitá péče.³⁴⁸ V této kapitole je řešeno také schvalování projektů, v rámci nichž lze pokusy provádět³⁴⁹ a které musí být vždy předem schváleny příslušným orgánem.³⁵⁰ Členské státy, nově skrze Evropskou komisi, též musí zveřejňovat anonymizovaná netechnická shrnutí projektů, která musí mimo jiné obsahovat prokázání toho, že byl splněn požadavek na šetrné zacházení s pokusnými zvířaty.³⁵¹

Důležitá je i kapitola pátá, která se zabývá zamezením opakování pokusů a alternativními přístupy. Členské státy si mezi sebou mají předávat již získané údaje, aby nebylo nutné pokusy na zvířatech zbytečně opakovat, a společně s Komisí mají hledat a vyvíjet nové alternativní přístupy, které by přinesly stejné informace bez použití pokusných zvířat nebo které by alespoň použily méně zvířat či byly pro zvířata méně bolestivé.³⁵²

Co se týče příloh, z hlediska péče o zvířata je velmi důležitá Příloha III této směrnice, která stanovuje konkrétní požadavky na péči o pokusná zvířata a jejich umístění. Ty jsou nejprve řešeny obecně a následně pro jednotlivé druhy zvířat.

³⁴⁵ Čl. 13 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴⁶ Čl. 14 – 19 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴⁷ Čl. 26 – 27 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴⁸ Kapitola IV, oddíl 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁴⁹ Čl. 12 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁵⁰ Čl. 36 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁵¹ Čl. 43 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁵² Čl. 46 – 47 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

Příloha IV poté uvádí výčet metod usmrcování zvířat včetně použitelnosti daných metod u jednotlivých druhů zvířat.³⁵³

Pokusů na zvířatech se dotýká též Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích. Toto nařízení zakazuje provádět na území Evropské unie zkoušky konečných kosmetických přípravků i jejich přísad na zvířatech a dovážet kosmetické přípravky, které byly vyrobeny za použití zkoušek na zvířatech, ač už existovaly alternativní metody.³⁵⁴ Za určitých výjimečných okolností však může Evropská komise z tohoto zákazu udělit výjimku.³⁵⁵

3.2.5. Česká právní úprava

V českém právním řádu je ochrana pokusných zvířat upravena především zákonem na ochranu zvířat proti týrání. Ten obsahuje i definici pokusného zvířete, která je přejatá z evropské směrnice, stejně tak český zákon přejal i definici postupu, ač je samotný pojem „postup“ v české právní úpravě nahrazen pojmem „pokus“.³⁵⁶ Stěžejní je v rámci tohoto zákona § 4 odst. 2, který stanoví, že činnosti vyjmenované v odstavci prvním tohoto paragrafu, které jsou považovány za týrání zvířat, nejsou za týrání považovány, pokud jsou prováděné podle schváleného projektu pokusů.³⁵⁷ Zákon tak vlastně říká, že při provádění pokusů jsou zvířata vystavena určitému utrpení, které by se za normálních okolností považovalo za týrání, ale v tomto konkrétním případě zákon dovoluje zvířata tomuto utrpení vystavit. V úvodu zákona jsou pokusy zmíněny ještě v souvislosti s usmrcováním zvířat, kdy jedním z dovolených důvodů usmrcení zvířete je ukončení pokusu na daném zvířeti.³⁵⁸

Specificky pokusným zvířatům se poté věnuje část pátá zákona. Ustanovení této části se tedy použijí tehdy, když jsou pokusná zvířata používána k pokusům nebo chována proto, aby byly části jejich těla použity k vědeckým účelům,

³⁵³ Příloha III a IV směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁵⁴ Čl. 18 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích

³⁵⁵ Čl. 18 odst. 2 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích

³⁵⁶ § 3, písm. j) a t) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁵⁷ § 4 odst. 2 písm. b) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁵⁸ § 5 odst. 2 písm. f) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

a to dokud pokusná zvířata nejsou usmrcena, umístěna do zájmového chovu nebo navrácena do volné přírody.³⁵⁹

K chovu pokusných zvířat a jejich použití k pokusům je zapotřebí oprávnění a pokusy mohou být prováděny pouze ve schválených zařízeních. Tato oprávnění uděluje Ministerstvo zemědělství, přičemž to, zda jsou splněny předepsané podmínky k udělení, posuzují posuzovatelé jmenovaní ministerstvem z řad odborníků.³⁶⁰ Zákon obsahuje též požadavky na kvalifikaci osob, které pokusy provádějí nebo o pokusná zvířata pečují, a zakotvuje nutnou přítomnost osob se specifickými úkoly, jako jsou například osoba odpovědná za péči o pokusná zvířata, vedoucí projektu pokusů nebo určený veterinární lékař.³⁶¹

Osoby pracující s pokusnými zvířaty mají rovněž povinnost zřídit odbornou komisi pro zajišťování dobrých životních podmínek pokusných zvířat. Ta musí mít alespoň tři (respektive v případě chovatelů a dodavatelů pokusných zvířat dva) členy a musí se skládat ze všech osob odpovědných za péči o pokusná zvířata a v případě uživatele pokusných zvířat musí být přítomen i veterinární lékař. Tato komise má za úkol poskytovat poradenství v oblasti péče o pokusná zvířata, kontrolovat provozní postupy a průběh pokusů, vyjadřovat se k předloženému projektu pokusů, vydávat souhlas k zahájení schváleného projektu pokusů a zpracovávat (a odevzdávat Ministerstvu zemědělství) výroční a souhrnné zprávy o činnosti.³⁶²

Pokusy lze provádět pouze v rámci schváleného projektu pokusů. Ke schvalování projektů je příslušné Ministerstvo zemědělství a v rámci žádosti o schválení projektu musí uživatel pokusných zvířat předložit i informace o významu a zdůvodnění použití pokusných zvířat, uplatnění metod v rámci zásady 3R, podmínkách umístění a chovu pokusných zvířat a péči o ně nebo netechnické shrnutí pokusu, které anonymizované poté ministerstvo přeposílá Evropské komisi ke zveřejnění.³⁶³ Ministerstvo musí při hodnocení projektu pokusů zkoumat, zda je projekt odůvodněný z vědeckého hlediska, zda je pro jeho účely odůvodněno použití zvířat a zda je koncipován tak, aby byly pokusy prováděny co nejhumánnějším způsobem. Musí též analyzovat újmy a přínosy a posoudit, zda je újma způsobená zvířatům utrpením, strachem a bolestí

³⁵⁹ § 15 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶⁰ § 15a – 15c zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶¹ § 15d – 15f zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶² § 15g zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶³ § 16 – 16a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

obhajitelná z hlediska očekávaného výsledku. Důležité též je, že hodnocení musí být transparentní.³⁶⁴

Zákon se zabývá i požadavky na prostory, kde zvířata žijí, které mají být vhodné pro druhy zvířat, jež v nich žijí.³⁶⁵ Co se požadavků na péči týče, má odpovídat zdravotnímu stavu zvířat a dobrým životním podmínkám, přičemž podmínky, ve kterých zvířata žijí, mají být denně kontrolovány.³⁶⁶

Stejně jako směrnice stanovuje též český zákon, jaké druhy zvířat k pokusům nesmějí být použity, respektive mohou být použity jen ve výjimečných případech – jde o ohrožené druhy zvířat, subhumánní primáty (a obzvláště lidoopy), zvířata odchycená ve volné přírodě a opuštěná a toulavá zvířata.³⁶⁷ K pokusům mohou být tedy ve většině případů použita jen zvířata specificky k tomuto účelu chovaná. Výčet druhů zvířat, která se pro pokusy chovají, poté uvádí zákon na ochranu zvířat proti týrání v § 17f.

V dalším paragrafu zákon opět reflektuje zásadu 3R, kdy říká, že v případě možností je nutné použít postup, při kterém se nepoužívají zvířata, popř. alespoň snížit počet pokusných zvířat na minimum a zacházet s nimi co nejšetrněji.³⁶⁸ Dále český zákon po vzoru evropské směrnice stanovuje taxativní výčet účelů, pro něž lze pokusy provádět, jako jsou základní výzkum, ochrana přírodního prostředí nebo soudní řízení, a výslovně zakazuje provádět pokusy na zvířatech za účelem vývoje nebo zkoušení zbraní, bojových látek a munice.³⁶⁹ Co se metod pokusů týče, nelze pokus provádět, pokud lze použít metodu bez použití pokusných zvířat, a pokud je zvířata nutné použít, musí být zvolena taková metoda, která používá nejmenší počet zvířat, která používá zvířata s nejmenší schopností cítit bolest a která zvířatům způsobí co nejmenší utrpení. Uživatel pokusných zvířat je zároveň povinen pokud možno zabránit úmrtí zvířete, popřípadě zajistit, aby se co nejvíce snížila intenzita utrpení a smrt byla v rámci možností bezbolestná.³⁷⁰ Pokusy by také, je-li to možné, měly probíhat při znecitlivění zvířete.³⁷¹ Zákon dále omezuje možnost zvířata pro pokusy použít opětovně a upravuje i konec pokusu, kdy veterinární lékař rozhodne, zda bude zvíře ponecháno naživu,

³⁶⁴ § 16b zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶⁵ § 17 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶⁶ § 17a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶⁷ § 17b – 17e zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶⁸ § 17i zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁶⁹ § 18 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁷⁰ § 18a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁷¹ § 18b zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

přičemž poté mu musí uživatel pokusných zvířat poskytnout odpovídající péči, nebo usmrceno, pokud je pravděpodobné, že bude dále v důsledku pokusu trpět.³⁷² Při usmrcování je uživatel povinen zajistit, aby zvíře trpělo co nejméně, a zvíře může být až na výjimky usmrceno pouze jednou z taxativně uvedených metod.³⁷³

Další podrobnosti ohledně ochrany pokusných zvířat upravuje jeden z prováděcích předpisů k zákonu na ochranu zvířat proti týrání, a to vyhláška č. 419/2012 Sb., o ochraně pokusných zvířat, která zpracovává příslušnou unijní legislativu. Přílohy této vyhlášky tak obsahují například specifické požadavky na prostory, ve kterých jsou pokusná zvířata chována nebo povolené metody usmrcování ve vztahu k jednotlivým druhům zvířat.³⁷⁴

3.2.6. Současné směřování a nedostatky právní úpravy

V posledních letech je trendem unijní (a tedy i české) právní úpravy ochrany pokusných zvířat postupně pokusy na zvířatech omezovat, přičemž konečným cílem má být jejich úplné ukončení.³⁷⁵ Zároveň však právní úprava poznamenává, že v současné době jejich úplné ukončení možné není. Je třeba tedy zatím alespoň postupovat podle zásady 3R, tedy nahrazovat, omezovat a zjemňovat.³⁷⁶ Důležitá je zejména podmínka, že nelze uskutečnit pokus na zvířeti, je-li k dosažení stejných výsledků možné použít alternativní metodu, která pokusy na zvířatech nevyžaduje.³⁷⁷ Evropská komise proto financuje projekty, které mají za úkol tyto alternativní metody vyvíjet a zároveň je na unijní úrovni snaha o to, aby byly pokusy na zvířatech s určitým účelem provedeny pouze jednou a jejich výsledky poté veřejně sdíleny, aby se pokusy nemusely zbytečně opakovat v rámci různých nesouvisejících projektů.³⁷⁸

Dalším pozitivním pokrokem právní úpravy je rozšíření okruhu druhů zvířat, na něž se ochrana vztahuje, i na hlavonožce. Naznačuje to, že by se v budoucnu mohla ochrana rozšířit na všechny živočichy, kteří jsou schopni pociťovat utrpení

³⁷² § 18d – 18e zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁷³ § 18g zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁷⁴ Přílohy 6 – 8 a 10 vyhlášky č. 419/2012 Sb., o ochraně pokusných zvířat

³⁷⁵ Preambule, bod 10 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁷⁶ Preambule, bod 11 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁷⁷ § 18a odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁷⁸ Evropská komise. *Follow-up to the European Parliament non-legislative resolution on plans and actions to accelerate a transition to innovation without the use of animals in research, regulatory testing and education* [online] 10. 2. 2022 [cit. 18. 5. 2022], str. 4 – 5. Dostupné z: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/spdoc.do?i=57777&j=0&l=en>

a ochranu tedy potřebují.³⁷⁹ S bolestí souvisí i nové (v české právní úpravě platné od roku 2013) omezení možnosti provádět pokus, pokud má zvířeti způsobit značnou bolest, utrpení nebo strach, které budou pravděpodobně dlouhodobé a nezmírnitelné.³⁸⁰

Pozitivní je jistě i povinnost subjektů provádějících pokusy vypracovávat i netechnická shrnutí pokusů, která jsou poté zveřejněna Evropskou komisí.³⁸¹ Ta mohou sloužit jako transparentní přehled toho, jaké pokusy na zvířatech se provádí a proč, a zároveň mohou prostřednictvím veřejnosti vytvářet tlak na uživatele pokusných zvířat, aby byly pokusy prováděny jen za těmi opravdu důležitými účely.³⁸²

Důležitým krokem pro pokusná zvířata byl rovněž unijní zákaz využívání pokusů na zvířatech k testování kosmetických přípravků, přičemž se na území Unie nesmí ani dovážet kosmetické přípravky testované na zvířatech ve třetích zemích.³⁸³ Zvířata však stále smějí být využívána k testování zdravotní nezávadnosti těchto přípravků.³⁸⁴

Co se statistik počtů zvířat používaných k pokusům týče, je třeba vždy rozlišovat, co přesně se rozumí pod pojmem „pokus“. Zatímco celkový počet zvířat používaných k pokusům v České republice podle oficiálních tabulek vydávaných Ministerstvem zemědělství v posledních letech stagnuje nebo dokonce mírně roste a pohybuje se mezi 230 a 240 tisíci, počet zvířat využívaných k základnímu výzkumu pravidelně klesá (69 461 v roce 2020 oproti 93 156 v roce 2015).³⁸⁵ Nejpoužívanějším druhem zvířete byla dlouhodobě myš laboratorní, ač se počty používaných jedinců myši dlouhodobě snižují (62 947 v roce 2020 oproti 133 264 v roce 1994). Roste naopak počet používaných ryb (116 268 v roce 2020 oproti 32 409 v roce 1995).³⁸⁶

³⁷⁹ Preambule, bod 8 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁸⁰ § 18c odst. 3 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁸¹ § 16a odst. 2 – 4 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁸² MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 373

³⁸³ Čl. 18 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích

³⁸⁴ Čl. 18 odst. 2 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích

³⁸⁵ ČR: *Přehled druhů zvířat a jejich spotřeby k pokusným účelům v letech 1994–2020* [online]. eAGRI © 2009. 22. 4. 2022 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné

z: https://eagri.cz/public/web/file/1454/EPZ_CZ94_21.pdf

³⁸⁶ ČR: *Spotřeba pokusných zvířat v ČR podle druhů - vývoj od roku 1994* [online]. eAGRI © 2009. 22. 4. 2022 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné

z: https://eagri.cz/public/web/file/1486/EPZ_CZ94_21t_druhy.pdf

Též v právní úpravě welfare pokusných zvířat lze nalézt určité nedostatky. Jeden z nedostatků na úrovni české právní úpravy vyplývá z transpozice nové evropské směrnice³⁸⁷ do českého zákona na ochranu zvířat proti týrání. Ta totiž při porovnání se zbytkem úpravy obsažené v českém zákoně vytváří určité rozpory. Kupříkladu definice pokusu, převzatá z evropské směrnice, končí větou „(...) usmrcení zvířete pouze pro využití jeho orgánů nebo tkání se za pokus nepovažuje,“³⁸⁸ tento důvod usmrcení však nezná § 5 zákona, který možné důvody usmrcení zvířat vypočítává taxativně.³⁸⁹

3.3. Právní úprava welfare zvířat v zájmovém chovu

3.3.1. Zvířata v zájmovém chovu

Co se vymezení kategorie zvířat v zájmovém chovu týče, je opět rozhodující (jak už i název této kategorie napovídá) účel chovu daného zvířete. V Evropské dohodě o ochraně zvířat v zájmovém chovu je zvíře v zájmovém chovu definováno jako „každé zvíře držené či určené k držení člověkem, zejména v jeho domácnosti, pro jeho potěšení a jako společník“.³⁹⁰ Úžeji zvířata v zájmovém chovu pro účely Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu definuje unijní právo, jelikož za zvířata v zájmovém chovu považuje pouze zvířata taxativně vymezených druhů, a to sice psy, kočky, fretky, bezobratlé (s určitými výjimkami), okrasné vodní živočichy, obojživelníky, plazy, ptáky (opět s určitými výjimkami), hlodavce a králíky.³⁹¹ Definice z českého zákona na ochranu zvířat proti týrání se naopak váže opět pouze na účel chovu, jelikož je podle ní zvířetem v zájmovém chovu „zvíře, u kterého hospodářský efekt není hlavním účelem chovu, a to buď chované v prostorách k tomu určených nebo v domácnosti, jehož chov slouží především zájmové činnosti člověka, nebo zvíře sloužící člověku jako společník“.³⁹²

³⁸⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

³⁸⁸ § 3 písm. t) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁸⁹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 366

³⁹⁰ Čl. 1 odst. 1 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

³⁹¹ Čl. 3 písm. b) a Příloha I nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu

³⁹² § 3 písm. e) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

S kategorií zvířat v zájmovém chovu souvisí i další kategorie nebo podkategorie zvířat. Jedná se například o zvířata toulavá, opuštěná nebo druhy zvířat vyžadující zvláštní péči. Toulavé zvíře je podle Evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu „každé zvíře v zájmových chovech, které buď nemá domov nebo se nachází mimo hranice domova svého majitele či svého opatrovníka a není pod kontrolou nebo přímým dohledem majitele nebo opatrovníka“.³⁹³ Podobně definuje toulavé zvíře i český zákon jakožto „zvíře v lidské péči, které není pod trvalou kontrolou nebo dohledem fyzické osoby nebo chovatele a které se pohybuje volně mimo své ustájení, výběhové prostory nebo mimo domácnost svého majitele“.³⁹⁴ Zatímco je však toulavé zvíře podle Evropské dohody vždy podkategorií zvířete v zájmovém chovu, z definice v českém zákoně vyplývá, že může jít o jakékoliv zvíře v lidské péči, ač v praxi se nejčastěji jedná právě o zvířata v zájmovém chovu.³⁹⁵ Zákon na ochranu zvířat proti týrání definuje též „opuštěné zvíře“ jako „zvíře původně v lidské péči, které není pod přímou kontrolou nebo dohledem fyzické osoby nebo chovatele a ze zjištěných skutečností vyplývá, že ho jeho chovatel opustil s úmyslem se jej zbavit nebo ho vyhnal“.³⁹⁶ Už z definice je jasně patrný hlavní rozdíl mezi opuštěným a toulavým zvířetem, který spočívá v tom, že opuštěné zvíře bylo chovatelem úmyslně opuštěno a už jej nechce mít ve své péči, zatímco u zvířete toulavého tento úmysl chovatele chybí.

Zvláštní podkategorií zvířat v zájmovém chovu jsou poté druhy zvířat vyžadující zvláštní péči. Ty zákon na ochranu zvířat proti týrání definuje jako „druh zvířete v zájmovém chovu, který vzhledem ke svým biologickým vlastnostem má zvláštní nároky na zacházení, umístění, krmení, napájení, případně ošetřování“.³⁹⁷ Jak říká definice, jde o zvířata, která jsou na péči z různých důvodů náročnější, než obvykle chovaná zájmová zvířata. Dříve (do roku 2008) se tato podkategorie nazývala „nebezpečné druhy zvířat“, ale jelikož je nyní legislativa zaměřena hlavně na ochranu těchto zvířat před neodborným zacházením, nikoliv na ochranu lidí před nimi, změnil se i název podkategorie, ač

³⁹³ Čl. 1 odst. 5 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

³⁹⁴ § 3 písm. h) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁹⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 332

³⁹⁶ § 3 písm. i) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

³⁹⁷ § 3 písm. g) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

druhy zvířat do ní zařazené zůstávají víceméně stejné.³⁹⁸ Tyto druhy vymezuje prováděcí právní předpis, vyhláška č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, a jde především o jedovaté druhy plazů, krokodýly, některé ptáky (například některé dravce, kasuáry či sovy), primáty, šelmy (s výjimkou psů, koček a frettek), chobotnatce nebo kopytníky (s výjimkou zvířat evidovaných podle plemenářského zákona a lam).³⁹⁹ Hlavním rozdílem oproti ostatním zvířatům v zájmovém chovu je u těchto druhů zvířat to, že má zákon na jejich chovatele přísnější požadavky, zejména je k jejich chovu vyžadováno udělení povolení.⁴⁰⁰

3.3.2. Mezinárodní právní úprava

Na mezinárodněprávní úrovni je ochrana zvířat v zájmovém chovu upravena Evropskou dohodou o ochraně zvířat v zájmovém chovu. Už ve své preambuli se dohoda zabývá důležitými aspekty chovu zájmových zvířat, například tím, že soužití se zvířetem má pozitivní vliv na kvalitu lidského života, ale též tím, že podmínky chovu těchto zvířat mohou být často nevyhovující, hlavně kvůli nedostatku znalostí.⁴⁰¹

Dohoda definuje zvíře v zájmovém chovu, jak již bylo zmíněno výše, jako každé zvíře, které člověk drží pro své potěšení a jako společníka. V rámci definicí dohoda řeší také obchod se zvířaty v zájmových chovech nebo chov těchto zvířat za obchodním účelem. Definován je též útulek jakožto „zařízení neziskového charakteru, kde mohou být zvířata v zájmových chovech držena ve významném množství“⁴⁰² a s ním související pojem „toulavá zvířata“, tedy zvířata v zájmovém chovu, která jsou mimo domov a kontrolu svého majitele.⁴⁰³

Základní zásady dohody jsou dvě – nikdo nesmí zvířeti v zájmovém chovu zbytečně způsobit bolest, utrpení nebo úzkost, a nikdo nesmí toto zvíře opustit.⁴⁰⁴ Dále dohoda stanovuje konkrétnější požadavky na péči, podle nichž je každý, kdo

³⁹⁸ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*, pozn. 9, str. 338 - 339

³⁹⁹ § 3 vyhlášky č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči

⁴⁰⁰ § 13 odst. 5 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴⁰¹ Preambule evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁰² Čl. 1 odst. 3 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁰³ Čl. 1 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁰⁴ Čl. 3 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

o zvíře pečuje, odpovědný za jeho zdraví a dobrý stav, je povinen zajistit zvířeti odpovídající umístění, péči a pozornost (zejména zajistit dostatek potravy a pohybu a zamezit možnosti úniku zvířete), přičemž zvíře nelze chovat, jestliže výše zmíněné podmínky nejsou splněny nebo pokud se zvíře nemůže adaptovat na zajetí.⁴⁰⁵

Dohoda upravuje též chov zájmových zvířat a obchod s nimi a stanovuje, že zvíře nesmí být prodáno osobám mladším šestnácti let bez souhlasu osob majících rodičovskou odpovědnost.⁴⁰⁶ Co se výcviku týče, nesmí cvičení zvířeti přinášet újmu a nelze k němu použít prostředky, které zvířeti způsobují zranění nebo zbytečnou bolest či úzkost. Stejně tak se zvíře nemůže účastnit žádných soutěží a veřejných akcí, pokud by mohly ohrozit jeho kondici a zdraví, a zvířeti nelze za účelem zvýšení výkonnosti podávat žádné látky nebo provádět ošetření.⁴⁰⁷ Zakázány jsou určité „zkrášlovací“ a jiné neléčebné chirurgické zákroky, zejména kupírování ocasu a uší, extirpace hlasivek a amputace drápů a zubů, mohou však být výjimečně povoleny, například z veterinárních důvodů. Chirurgické zákroky navíc může provádět pouze veterinární lékař za použití znecitlivění, s výjimkou těch méně bolestivých, které mohou bez znecitlivění provádět i jiné způsobilé osoby. Pouze veterinární lékař či jiná kompetentní osoba může též zvíře utratit, přičemž samotné utrácení musí způsobit zvířeti co nejmenší fyzické i psychické utrpení a určité metody utrácení jsou výslovně zakázány.⁴⁰⁸

Co se toulavých zvířat týče, umožňuje dohoda smluvním stranám přijmout určitá opatření k omezení jejich počtu (včetně odchyťování a utrácení), která by však měla zvířatům způsobovat co nejmenší utrpení, zároveň se však smluvní strany zavazují uvážit trvalou identifikaci psů a koček, podporování jejich sterilizace a zainteresování osob na oznamování nalezených zvířat příslušným orgánům.⁴⁰⁹

Důležitá je též kapitola IV dohody, která se zabývá informacemi a výchovou. Smluvní strany se v ní zavazují podporovat vzdělávání a výchovu organizací

⁴⁰⁵ Čl. 4 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁰⁶ Čl. 6 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁰⁷ Čl. 7 a 9 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁰⁸ Čl. 10 a 11 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴⁰⁹ Čl. 12 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

a jedinců chovajících zájmová zvířata s důrazem na výcvik, odrazování od darování zvířat osobám mladším šestnácti let či jako ceny a neplánovaného plození zvířat, negativní důsledky pro volně žijící zvířata v zájmových chovech a riziko nezodpovědného získání zájmových zvířat.⁴¹⁰

Dohoda zavádí systém mnohostranných konzultací smluvních stran (dále jen „MKSD“). Tyto konzultace mohou vyústit i v návrhy doplnění či revize dohody.⁴¹¹ Mezi usneseními, která na těchto konzultacích byla přijata, jsou usnesení MKSD přijatá 10. března 1995. Ta například apelují na chovatelské svazy, aby upravily chovatelské standardy (především psů a koček), které způsobují potenciální problémy související s pohodou zvířat, konkrétně například požadavky na maximální a minimální výšku určitých psích plemen (vedené mimo jiné snahou předejít možné dysplazii kyčelních kloubů u velmi velkých plemen psů), délku čenichu psů a koček (jelikož zvířata s krátkými čenichy často trpí dýchacími potížemi), velikost očí nebo délku uší.⁴¹² Podobně apelují též na to, aby standardy nevyžadovaly chirurgické úpravy vzhledu psů, především kupírování uší a ocasu.⁴¹³ Řeší se v nich i držení volně žijících zvířat jako zvířat v zájmovém chovu, kterým by mělo být zajištěno umístění a péče odpovídající jejich specifickým potřebám.⁴¹⁴

3.3.3. Unijní právní úprava

Oproti ochraně hospodářských nebo pokusných zvířat se unijní právo ochranou zvířat v zájmovém chovu téměř nezabývá. Určitou souvislost se zvířaty v zájmovém chovu má Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu. To stanovuje veterinární podmínky těchto přesunů a vztahuje se na přesuny zvířat mezi členskými státy navzájem nebo mezi členským státem a třetí zemí, tedy nikoliv na přesuny v rámci jednoho členského státu.⁴¹⁵ Zvířata v zájmovém chovu nařízení na rozdíl od Evropské dohody definuje jako zvířata určitých

⁴¹⁰ Čl. 14 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴¹¹ Čl. 15 evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.

⁴¹² Usnesení MKSD o chovu zvířat v zájmovém chovu, přijaté dne 10. 3. 1995

⁴¹³ Usnesení MKSD o chirurgických zákrocích u zvířat v zájmovém chovu, přijaté dne 10. 3. 1995

⁴¹⁴ Usnesení MKSD o držení volně žijících zvířat jako zvířat v zájmovém chovu, přijaté dne 10. 3. 1995

⁴¹⁵ Čl. 1 a 2 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu

vyjmenovaných druhů, které při neobchodním přesunu po celou dobu doprovází svého majitele nebo odpovědnou osobu⁴¹⁶, přičemž neobchodním přesunem se rozumí „přesun, jehož cílem není prodej ani převod vlastnictví zvířete v zájmovém chovu“.⁴¹⁷

Nařízení mimo jiné stanoví, že až na výjimky nelze během jednoho přesunu přepravovat více než pět zvířat, přičemž zvířata musí být náležitým způsobem označena, očkovaná proti vzteklině (a splňovat další případné veterinární podmínky) a mít identifikační doklad, tzv. pet passport.⁴¹⁸

Dalším unijním předpisem, který se určitým způsobem vztahuje ke zvířatům v zájmovém chovu, je Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1523/2007 ze dne 11. prosince 2007, kterým se zakazuje uvádět na trh, dovážet do Společenství a vyvážet z něj kočičí a psí kůže a výrobky obsahující tyto kůže, jež, jak jeho název napovídá, zakazuje v Evropské unii uvádět na trh výrobky z psí a kočičí kůže.⁴¹⁹ V preambuli nařízení je tento zákaz odůvodněn tím, že spotřebitelé mohou být znepokojeni možností si tyto kůže koupit, jelikož „občané EU považují kočky a psy za zvířata chovaná v zájmovém chovu, a proto je nepřijatelné používat jejich kůže nebo výrobky obsahující tyto kůže“.⁴²⁰

3.3.4. Česká právní úprava

V rámci českého práva se ochraně zvířat v zájmovém chovu věnuje opět především zákon na ochranu zvířat proti týrání. Zvíře v zájmovém chovu je v něm definováno, jak již bylo zmíněno, na základě účelu chovu, tedy jako zvíře, u nějž není hlavním účelem chovu hospodářský efekt.⁴²¹

Hlavními požadavky na chov zvířat v zájmovém chovu jsou podle zákona na ochranu zvířat proti týrání nutnost zabezpečit zvířeti přiměřené podmínky k zajištění jeho potřeb tak, aby zvíře netrpělo, a učinit opatření proti úniku zvířat.

⁴¹⁶ Čl. 3 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu

⁴¹⁷ Čl. 3 písm. a) nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu

⁴¹⁸ Čl. 5 – 6 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu

⁴¹⁹ Čl. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1523/2007 ze dne 11. prosince 2007, kterým se zakazuje uvádět na trh, dovážet do Společenství a vyvážet z něj kočičí a psí kůže a výrobky obsahující tyto kůže

⁴²⁰ Preambule, bod (1) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1523/2007 ze dne 11. prosince 2007, kterým se zakazuje uvádět na trh, dovážet do Společenství a vyvážet z něj kočičí a psí kůže a výrobky obsahující tyto kůže

⁴²¹ § 3 písm. e) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

Zvíře nelze v zájmovém chovu chovat, jestliže tyto přiměřené podmínky nelze zajistit nebo jestliže se zvíře nemůže adaptovat. Zároveň každý, kdo zvíře chová, odpovídá za jeho zdraví a dobrý stav (to se vztahuje i na toho, kdo se ujal toulavého nebo opuštěného zvířete, kde se za splnění této povinnosti považuje i oznámení nálezů zvířete obci nebo jeho předání do útulku).⁴²²

Zákon zakazuje chovat zvířata v takových podmínkách, které by v dalších generacích zvířat způsobily závažná zdravotní poškození. Je též zakázáno prodat či darovat zvíře osobě mladší patnácti let bez souhlasu osoby s rodičovskou odpovědností, popř. osobě s omezenou svéprávností bez souhlasu jejího opatrovníka. Chovat druhy zvířat vyžadující zvláštní péči je možné dokonce až od osmnácti let věku a je navíc třeba mít povolení krajské veterinární správy.⁴²³

Co se toulavých a opuštěných zvířat týče, umožňuje zákon obcím provést určitá opatření k regulaci jejich populace. Mezi tato opatření patří různé osvětové a podobné aktivity, zvýhodnění osob, které se těchto zvířat ujaly, odchyt zvířat odborně způsobilými osobami, omezení nekontrolovaných zdrojů potravy a podporování sterilizace psů a koček.⁴²⁴

Zákon reguluje také na obchod se zvířaty v zájmovém chovu a ukládá povinnost osobám, které s těmito zvířaty na základě živnostenského oprávnění obchodují, oznámit výkon živnosti krajské veterinární správě a doložit, jak bude zabezpečena péče o zvířata, jejich zdraví a pohodu. Prodej psů, koček a primátů v obchodech se zvířaty je zakázán,⁴²⁵ stejně jako prodej psů a koček na veřejném prostranství.⁴²⁶

Nově je upravena též ochrana psů a koček při jejich rozmnožování, především v reakci na psy a kočky „množírny“. Ty jsou definovány jako „zařízení, včetně bytu, ve kterém jsou chováni a rozmnožováni psi nebo kočky v nevhodných podmínkách, které způsobují jejich utrpení, a ve větším počtu, který jim neumožňuje uspokojovat jejich fyziologické, biologické nebo etologické potřeby“⁴²⁷ a chov psů a koček v nich je zakázán (co se „většího počtu“ týče, dle důvodové zprávy k příslušné novele zákona na ochranu zvířat proti týrání, zákonu č. 501/2020 Sb., který pojem množírna zakotvil, jde o sedm a více zvířat, přičemž

⁴²² § 13 odst. 1 a 2 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴²³ § 13 odst. 3 – 5 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴²⁴ § 13b zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴²⁵ § 13a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴²⁶ § 7b písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴²⁷ § 7a odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

důvodová zpráva odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 657/2011⁴²⁸). Chovatelé jsou povinni vést evidenci zvířat a dodržovat určité podmínky týkající se počtů vrhů fen a koček, minimálního věku pro odběr štěňat a koťat nebo nejnižšího a nejvyššího věku zvířat při rozmnožování.⁴²⁹ Další podrobnosti upravuje vyhláška č. 384/2021 Sb., o ochraně psů a koček při chovu za účelem rozmnožování. Jsou v ní stanoveny například požadavky na prostory, ve kterých jsou zvířata chována (musí být udržovány v čistotě, větrány, s dostatečným přístupem k dennímu světlu apod.), podmínky chovu zvířat během doby porodu a kojení nebo zvláštní podmínky pro chov psů a koček.⁴³⁰

Prováděcím předpisem, a to sice vyhláškou č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů vyžadujících zvláštní péči, jsou upraveny též bližší podmínky chovu těchto druhů zvířat. Chovatelé tak musí především poskytovat zvířatům dostatečnou volnost pohybu, některé jedince zvířat umísťovat odděleně, minimálně jednou denně zvířata prohlédnout a zajistit jejich krmení a napájení tak, aby bylo v souladu s jejich potřebami.⁴³¹

Do určité míry zasahují do právní úpravy chovu zvířat v zájmovém chovu i obce svými obecně závaznými vyhláškami, kterými často upravují pravidla volného pohybu psů na svém území.⁴³² Tyto vyhlášky sice většinou slouží spíše k ochraně lidí a veřejného pořádku, i ony však mohou chránit zvířata (například psy před napadením jiným psem).⁴³³

3.3.5. Současné směřování a nedostatky právní úpravy

V české právní úpravě zvířat v zájmovém chovu se v poslední době událo několik změn. Jednou z těch nejdůležitějších je reakce zákonodárců na fenomén

⁴²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů [online], str. 57. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=514&CT1=0>

⁴²⁹ § 7a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴³⁰ vyhláška č. 384/2021 Sb., o ochraně psů a koček při chovu za účelem rozmnožování

⁴³¹ § 4 vyhlášky č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů vyžadujících zvláštní péči

⁴³² MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvířata a paragrafy* [online]. Věda kolem nás, pro všední den 31, 1. vydání. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2015 [cit. 18. 5. 2022], str. 17. Dostupné z:

<https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/04/58849c0637ff773a790ce6661e62711f4d2a2fdd.pdf>

⁴³³ MÜLLEROVÁ, Hana. *Obecně závazné vyhlášky obcí v nové judikatuře Ústavního soudu: pohyb zvířat v obci a související otázky*. Správní právo č. 7/2011 [online] [cit. 18. 5. 2022], str. 392. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obecne-zavazne-vyhlasiky-obci-v-nove-judikature-ustavniho-soudu-pohyb-zvirat-v-obci-a-souvisejici-otazky.aspx>

tzv. množírén, provedená především novelou zákona na ochranu zvířat proti týrání, tedy zákonem č. 501/2020 Sb. V rámci této novely byla množírna zákonem definována (předtím šlo o pojem, který byl vykládán různě, jak ze strany laické veřejnosti, tak například ze strany svazů chovatelů, které za množírnu považovaly jakékoliv rozmnožování zvířat bez průkazů původu⁴³⁴) a její „provozování“ bylo postaveno mimo zákon.⁴³⁵ Většinu negativních aspektů chovu zvířat v množírnách bylo možné postihnout i dříve jako chov zvířat v nevhodných podmínkách (což zákon na ochranu zvířat proti týrání považuje za týrání zvířat⁴³⁶), dnes však bude chovatel postižitelný též za chov zvířat v množírně.⁴³⁷

S výše zmíněným souvisí i zpřísnění podmínek chovu zájmových zvířat (resp. psů a koček) za účelem rozmnožování, především co se týče povoleného množství vrhů v určitém časovém období nebo minimálního věku pro odběr štěňat a koťat od jejich matek.⁴³⁸ Dříve (na základě dnes již neplatné prováděcí vyhlášky č. 21/2013 Sb., o stanovení podmínek při chovu psů a koček) tyto podmínky platily pouze pro sdružení právnických nebo fyzických osob, která se zabývají chovem zvířat, a chovatele, kteří jsou jejich členy, nebo podnikatele, kteří se v rámci podnikatelské činnosti zabývají chovem zvířat⁴³⁹, dnes však platí pro všechny chovatele. Nyní se na většinu chovatelů vztahuje i nová prováděcí vyhláška (vyhláška č. 384/2021 Sb., o ochraně psů a koček při chovu za účelem rozmnožování), která se vztahuje na všechny chovatele, kteří chovají zvířata za účelem zisku nebo rozmnožování nebo chovají tři a více fen psa.⁴⁴⁰ Pro chovatele jsou zavedeny též jisté evidenční povinnosti (především evidenční list vrhu štěňat)⁴⁴¹ a důležitou změnou je i zákaz prodeje a předání psů a koček na veřejném prostranství nebo v obchodech se zvířaty (ve kterých nelze prodávat ani primáty).⁴⁴² U koťat a štěňat dochází po odběru od matky k nejdůležitější fázi

⁴³⁴ RENNEROVÁ, Zuzana. *Aktuální legislativní změny na úseku zájmových chovů psů, část I.* Právní prostor [online]. 4. 7. 2017 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/aktualni-legislativni-zmeny-na-useku-zajmovych-chovu-psu>

⁴³⁵ § 7a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴³⁶ § 4 odst. 1 písm. l) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, pozn. 428, str. 58

⁴³⁸ § 7a odst. 6 – 9 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴³⁹ Vyhláška č. 21/2013 Sb., o stanovení podmínek při chovu psů a koček

⁴⁴⁰ § 1 písm. a) vyhlášky č. 384/2021 Sb., o ochraně psů a koček při chovu za účelem rozmnožování

⁴⁴¹ § 7a odst. 4 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴⁴² § 7b a § 13a odst. 5 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

jejich socializace, tedy přivykání na okolní svět, kterou pobyt v obchodech značně narušoval. Zvířata z řádu primátů jsou velmi inteligentní a vnímavá stvoření a jejich držení v omezených prostorových podmínkách dochází k narušování jejich životní pohody.⁴⁴³

Změny nastaly též v oblasti chovu zvířat vyžadujících zvláštní péči. Nově je umožněno prováděcím předpisem nejen vymezit druhy těchto zvířat, ale také určit podmínky péče o ně.⁴⁴⁴ Na základě toho poté byla vydána nová vyhláška č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči.

I přes nedávné pozitivní změny trpí právní úprava ochrany zvířat v zájmových chovech stále několika nedostatky. Jedním z nich je jistě to, že na unijní úrovni právní úprava ochrany těchto zvířat téměř chybí. Do jisté míry je upravena jejich přeprava (prostřednictvím Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu), tou se však unijní právo zabývá především z veterinárních hledisek. Úprava welfare těchto zvířat zcela chybí. Tento nedostatek souvisí s obecným nedostatkem unijní úpravy ochrany welfare zvířat, kdy chybí právní předpis, který by upravoval ochranu welfare zvířat obecně, a pokud tedy nějaké zvíře nespadá do kategorie zvířat, jejíž ochranu unijní právo upravuje, unijní předpisy se jeho ochranou nezabývají.⁴⁴⁵

Co se nedostatků české právní úpravy týče, i zde je výrazný nepoměr mezi mírou úpravy podmínek péče o hospodářská nebo pokusná zvířata a o zvířata v zájmovém chovu. Podmínky chovu zájmových zvířat jsou upraveny poměrně stručně a neexistují žádné podrobné standardy, jako například u hospodářských zvířat. Příčinou je to, že zatímco hospodářská a pokusná zvířata jsou chována z ekonomických či vědeckých účelů, u zvířat v zájmovém chovu se předpokládá, že jsou chována jako mazlíčci a společníci svých chovatelů a ti jsou tak sami od sebe motivováni jim zajišťovat dobrou životní pohodu.⁴⁴⁶ Chovatelé, na něž zákon neklade žádné odborné ani kvalifikační požadavky, však ani nemusejí přesně vědět, co jejich zvíře k zajištění životní pohody potřebuje, a mohou tak snadno (i neúmyslně) péči o zvíře zanedbat, ať už z neznalosti nebo například

⁴⁴³ Důvodová zpráva k zákonu č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, pozn. 428, str. 69 - 70

⁴⁴⁴ § 13 odst. 11 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴⁴⁵ BROOM, Donald, M. *Animal Welfare in the European Union*, pozn. 296, str. 47 – 78 a 52

⁴⁴⁶ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 669

z důvodu tzv. „humanizace“ zvířat.⁴⁴⁷ Stojí tedy za zamyslení, zda by i péče o zvířata v zájmových chovech neměla být upravena podrobněji, jako tomu je v některých jiných zemích.⁴⁴⁸

Dalším nedostatkem, který se týká české právní úpravy welfare psů v zájmovém chovu, je absence centrální evidence psů. Z hlediska welfare totiž nastává problém tehdy, když je obtížné či nemožné identifikovat vlastníka zvířete, a tedy ho případně potrestat či donutit napravit nedostatky.⁴⁴⁹ Novela veterinárního zákona (provedená zákonem č. 302/2017 Sb., a účinná od 1. ledna 2020⁴⁵⁰) sice zavedla faktickou povinnost nechat psa označit čipem (aby bylo platné jeho očkování proti vzteklině)⁴⁵¹, neexistuje však povinnost zaznamenat číslo čipu v centrální evidenci, jelikož to si nadále samostatně upravují obce svými obecně závaznými vyhláškami.⁴⁵² To by se však mělo změnit se vznikem centrální evidence psů spravované Státní veterinární správou, kterou předpokládala další novela veterinárního zákona provedená zákonem č. 368/2019 Sb.⁴⁵³ Ač měla tato evidence vzniknout již od 1. ledna 2022⁴⁵⁴, potřebná legislativa zatím stále nebyla přijata a centrální evidence tak stále neexistuje.⁴⁵⁵

Obecným problémem welfare zvířat chovaných v zájmovém chovu, převážně psů, který není téměř právně řešen, je jejich šlechtění. Lidé se zabývají šlechtěním psů stovky, někdy i tisíce let, a za tu dobu vytvořili mnoho různých plemen, která se od sebe velmi liší. To samo o sobě problémem není – problém je ten, že z fyzického hlediska jsou některá plemena tak deformovaná až znetvořená, že psi, kteří k nim patří, trpí nejrůznějším strádáním. Jde například o plemena s velmi

⁴⁴⁷ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, pozn. 11, str. 676

⁴⁴⁸ PULGRET, Lukáš a Dominik ŠLEMR. *Právní úprava ochrany práv zvířat v zájmových chovech – konstatování de lege lata a návrhy de lege ferenda na příkladu morčat*. Právní prostor [online]. 19. 10. 2020 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/pravni-uprava-ochrany-prav-zvirat-v-zajmovych-chovech-konstatovani-de-lege-lata-navrh-de-lege-ferenda-na-prikladu-morcat>

⁴⁴⁹ RENNEROVÁ, Zuzana. *Aktuální legislativní změny na úseku zájmových chovů psů, část I.*, pozn. 434

⁴⁵⁰ Čl. VIII zákona 302/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)

⁴⁵¹ § 4 odst. 7 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

⁴⁵² *Povinné označování psů* [online], Státní veterinární správa ČR [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/povinne-oznacovani-psu/>

⁴⁵³ Čl. 1 bod 78 zákona 368/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)

⁴⁵⁴ Čl. VI zákona 368/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)

⁴⁵⁵ *Registry psů v ČR* [online], Státní veterinární správa ČR [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/registry-psu/>

krátkým nosem, jako jsou boxeři nebo buldočci, která trpí dýchacími potížemi, extrémně velká plemena, jako jsou dogy, která trpí problémy s kostmi, němečtí ovčáci se skosenou zádí, kteří trpí dysplazií kyčelních kloubů, čivavy, které mají tak velké hlavy v poměru k tělu, že se musí často rodit císařským řezem, plemena s velkým množstvím převislé kůže jako baseti, kteří trpí kožními problémy nebo buldoci, kteří mají tak zdeformovanou kostru, že trpí vážnými problémy s pohybem. Vzhled těchto plemen přitom často neslouží žádnému specifickému účelu kromě módních trendů. Je téměř zarážející, že je toto záměrné narušování životní pohody jedinců některých plemen psů (kdy narušování pohody sice není cílem, ale je tolerovaným následkem) z hlediska zákona úplně legální.⁴⁵⁶ Zákon sice obecně zakazuje chovat zvířata tak, aby měla dědičně znetvořené orgány, zákaz však nespécifikuje ani neobsahuje sankci za jeho porušení.⁴⁵⁷ Jak podotkl John Webster, „každý, kdo by se v zájmu vědy snažil genetickým inženýrstvím proměnit greyhouna v buldoka, by musel předložit velmi pádný důvod (...), aby ospravedlnil úmyslné působení takového strádání. (...) Navíc, kdyby byl takový pokus povolen, před laboratoří by určitě demonstrovali ochránci práv zvířat, mnozí z nichž jsou milovníky psů.“⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ WEBSTER, John. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji: praktický přístup k nápravě problému naší vlády nad zvířaty*, pozn. 279, str. 244 - 247

⁴⁵⁷ § 13 odst. 3 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

⁴⁵⁸ WEBSTER, John. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji: praktický přístup k nápravě problému naší vlády nad zvířaty*, pozn. 279, str. 245

Závěr

Jak bylo uvedeno v úvodu, cílem této práce bylo shrnout platnou právní úpravu v oblasti životní pohody zvířat a upozornit na její případné nedostatky. Za jeden z nich může být považováno i to, že samotný pojem životní pohody zvířat není v žádném právním předpisu definován, a chránit něco, co není přesně vymezeno, je poněkud obtížné. I přesto však udělala právní úprava této oblasti v posledních letech velký pokrok.

Zásluhu na tom jistě má i systém smluv v oblasti ochrany zvířat v rámci Rady Evropy. Ty vymezují alespoň ty nejzákladnější zásady a jsou ratifikovány velkým počtem států. Jejich nevýhodou je však to, že často postrádají vynucovací mechanismy, tudíž slouží hlavně jako podklad a inspirace pro unijní a národní legislativu. Autorka považuje též za nešťastné, že je tato úprava (z povahy Rady Evropy) pouze regionální a neexistuje tedy žádná mezinárodní úprava ochrany zvířat, která by zahrnovala větší část světa, například na úrovni Organizace spojených národů. Za zajímavé naopak autorka pokládá to, že se tato mezinárodní úprava, ač například jen v doporučujících dokumentech, věnuje i tomu, čemu se nevěnuje úprava unijní nebo dokonce ani národní – zde lze zmínit například apel na omezení některých nežádoucích jevů objevujících se při šlechtění psích plemen.

Rovněž unijní právní úprava se v posledních letech vydala pozitivním směrem. Zatímco se ještě před několika lety evropské právo ochranou zvířat vůbec nezabývalo, dnes sama Smlouva o fungování Evropské unie hovoří o nutnosti dbát na dobré životní podmínky zvířat ohled. Unijní právo též řeší konkrétně ochranu mnoha kategorií zvířat, zejména těch hospodářských a pokusných, a koordinuje ji pro všechny členské státy. Velký posun nastal také v ochraně pokusných zvířat, kde je stále větší důraz kladen na co nejširší využívání alternativních metod tam, kde je to možné, a na sdílení poznatků mezi jednotlivými instituty a členskými státy tak, aby pokusy nemusely být zbytečně opakovány. Není pochyb, že i díky tomu je úroveň ochrany zvířat v Evropské unii mezi těmi nejvyššími na světě. I zde však existují nedostatky. Mnoho kategorií zvířat na unijní úrovni chráněno není, a to ani ty, které se na území Unie vyskytují ve velkých počtech. Zarážející je kupříkladu absence zvláštní ochrany dojnic nebo farmových ryb. I ty druhy zvířat, které jsou unijním právem chráněny, však nemusí být chráněny dostatečně. Ty nejhorší praktiky chovu telat byly sice

zakázány, stále je však možné držet telata prvních osm týdnů života zavřená v individuálních boxech. Nesporným nedostatkem je též absence unijního právního předpisu, který by se, byť na nějaké základní minimální úrovni, zabýval ochranou všech zvířat.

I česká právní úprava ochrany životní pohody zvířat má jak svá pozitiva, tak negativa. Od doby před rokem 1989, kdy byla (hlavně hospodářská) zvířata považována za pouhé výrobní prostředky, ušla česká právní úprava ochrany zvířat velký kus cesty, hlavně díky zákonu na ochranu zvířat proti týrání z roku 1992, který byl od té doby mnohokrát novelizován. Zvířata začala být brána jako tvorové obdařeni vědomím, kterým právo poskytuje alespoň určitou ochranu. Ke zvyšování standardu ochrany zvířat na území České republiky jistě přispěl i vstup do Evropské unie nebo přijetí nového občanského zákoníku, který s účinností od roku 2014 v soukromém právu ukotvil dereifikaci zvířat, když uznal, že zvíře není věcí. Pozitivní změny v oblasti ochrany zvířat se v českém právu objevily i v nedávné době, lze například hovořit o zákazu klecového chovu slepic (od roku 2027) nebo zákazu chovu kožešinových zvířat. I díky tomu je česká právní úprava v určitých oblastech na vyšší úrovni, než úprava unijní. Ani tak však nelze usnout na vavřínech, jelikož nedostatky zde stále existují. Jedním z obecných nedostatků české právní úpravy je její poměrná roztržitost, kdy je nutno aplikovat několik různých zákonných, podzákonných nebo i přímo závazných unijních předpisů, což hlavně pro právní laiky může znamenat velmi problematickou orientaci v právní úpravě. Ne úplně šťastné je též vymezení základních pojmů souvisejících s ochranou zvířat, včetně samotného pojmu „zvíře“, které si téměř každý právní předpis upravuje sám. De lege ferenda by též stálo za zamyšlení, zda by se ochrana dále měla dostávat pouze obratlovcům, nebo je načase ji rozšířit i na další živočichy, alespoň ty, kteří mohou prokazatelně pociťovat utrpení.

Při chovu hospodářských zvířat jsou stále dovoleny některé praktiky, které bezpochyby k dobré pohodě zvířat nepřispívají a slouží pouze k hospodářským zájmům chovatele – chov telat v individuálních boxech, využívání porodních boxů pro prasnice nebo neprovádění některých chirurgických zákroků s anestezií. Stejně tak může pohoda zvířat ustupovat lidskému užitku nebo pohodlí v případě zvířat pokusných. Pokud mají lidé zvířata nějak využívat, nelze pravděpodobně zabránit veškerému působení utrpení, stojí však za zamyšlení, zda jsou všechny

podobné praktiky opravdu nutné a zda není způsob, jak dosáhnout podobných výsledků bez působení zbytečného utrpení, ač možná s vyššími náklady. V chovu zájmových zvířat je naproti tomu zarážející povrchnost až vágnost právní úpravy, která se téměř nezabývá konkrétními povinnostmi chovatelů. Zde by se de lege ferenda dalo uvažovat o zavedení podobných minimálních standardů, které již existují v oblasti chovu hospodářských zvířat, kde by mohly být kupříkladu vymezeny minimální rozměry klece pro chov králíků nebo minimální doba, kterou musí pes denně strávit venku. Nešťastná je dle názoru autorky též legálnost šlechtění některých psích plemen, která dnes v jeho důsledku trpí nejrůznějšími zdravotními obtížemi a sníženou kvalitou života. Právní regulace této oblasti by nejspíše nebyla úplně jednoduchá, stojí však za zamyšlení, zda by v této oblasti neměla regulace zapůsobit a pokusit se odstranit alespoň ty největší prohřešky proti přirozené psí fyziologii.

Bez nedostatků není ani institucionální zabezpečí ochrany zvířat. Velkým problémem je zde dvojkolejnost, kdy nedostatky z odborného hlediska zjišťuje krajská veterinární správa, přestupkové řízení však vede obec s rozšířenou působností. Pro efektivní řízení je tak nutná spolupráce obou těchto orgánů, která však nemusí být vždy bezproblémová. De lege ferenda by možná bylo vhodnější, kdyby krajské veterinární správy vedly řízení samy, i z toho důvodu, že by mohly mít od chovatele větší odstup než orgány obce. Problematické je i samotné zjišťování nedostatků v případě, že chovatel chová zvířata ve svém obydlí. Tam totiž může policie České republiky vstoupit pouze tehdy, má-li podezření na spáchání trestného činu. Pokud však jednání chovatele nedosahuje takové intenzity, policie podmínky jeho chovu bez jeho svolení zkontrolovat nemůže, ač i chov zvířat v podmínkách, které ještě nezakládají trestný čin, může zvířatům způsobovat značné utrpení.

Závěrem lze říci, že právní úprava ochrany životní pohody zvířat udělala v posledních letech velký posun vpřed, jak na unijní, tak na národní úrovni. Není pochyb o tom, že úroveň ochrany zvířat je dnes na historicky nejvyšší úrovni. I tak je stále co zlepšovat a je důležité, aby tlak veřejnosti a médií nutil zákonodárce, aby se touto oblastí legislativy zabývali. Neméně důležitá je též osvěta a uvědomění si každého z nás, že zvířata jsou citliví vnímající tvorové a je třeba k nim tak přistupovat. Čím dříve si lidé důležitost svého správného

a ohleduplného nakládání se zvířaty uvědomí, tím méně přísné právní úpravy bude v budoucnu třeba.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016. Právo, etika, společnost, 797 s. ISBN 978-80-200-2601-9
- MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia), 490 s. ISBN 978-80-200-2317-9
- ŠONKOVÁ, Romana. *Welfare v ekologickém zemědělství: Šance pro lepší život hospodářských zvířat*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2006, 29 s. ISBN 80-7271-176-8
- WEBSTER, John. *Welfare: životní pohoda zvířat aneb Střízlivé kázání o ráji*. 1. vyd. Nadace na ochranu zvířat, 1999, 264 s. ISBN 80-238-4086-X
- WEBSTER, John. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji: praktický přístup k nápravě problému naší vlády nad zvířaty*. Praha: Práh, 2009, 291 s. ISBN 978-80-7252-264-4

2. Seznam použitých odborných článků

- BURDA, Zdeněk a Ivana SÝKOROVÁ. *Některé významné historické skutečnosti z pohledu vztahů člověk-zvíře*. Zvěrokruh [online]. 2006 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.vetkom.cz/nektere-vyznamne-historicke-skutecnosti-z-pohledu-vztahu-clovek-zvire/>
- JELÍNEK, Jiří. *K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla*. Advokátní deník [online]. 19. 8. 2020 [cit. 17. 5. 2022] Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/k-nove-trestnepravni-ochrane-zvirat-aneb-trefit-kozla/>
- MÜLLEROVÁ, Hana. *Obecně závazné vyhlášky obcí v nové judikatuře Ústavního soudu: pohyb zvířat v obci a související otázky*. Správní právo č. 7/2011 [online] [cit. 18. 5. 2022] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obecne-zavazne-vyhlaskey-obci-v-nove-judikature-ustavniho-soudu-pohyb-zvirat-v-obci-a-souvisejici-otazky.aspx>

- NALON, Elena a Peter STEVENSON. *Protection of Dairy Cattle in the EU: State of Play and Directions for Policymaking from a Legal and Animal Advocacy Perspective*. Animals (Basel) [online] 9. 12. 2019 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: doi: 10.3390/ani9121066
- PEYRAUD, Jean-Luis a Luc MIRABITO. *Initiatives and achievements by farmers and the livestock sector in favour of animal welfare*. Animal Welfare: from Science to Law [online]. 2019 [cit. 18. 5. 2022]. ISBN 978-2-9512167-4-7. Dostupné z: <http://www.fondation-droit-animal.org/documents/15-PEYRAUD-et-al-AnimalWelfare2019.v1.pdf>
- RUSSEL, W. M. S. a R. L. BURCH. *The Principles of Humane Experimental Technique* [online] [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://caat.jhsph.edu/principles/the-principles-of-humane-experimental-technique>
- SIMONIN, Denis a Andrea GAVINELLI. *The European Union legislation on animal welfare: state of play, enforcement and future activities*. Animal Welfare: from Science to Law [online]. 2019 [cit. 17. 5. 2022]. ISBN 978-2-9512167-4-7. Dostupné z: <https://www.fondation-droit-animal.org/documents/6-SIMONIN-et-al-AnimalWelfare2019.v1.pdf>

3. Seznam použitých internetových zdrojů

a) dokumenty

- BROOM, Donald, M. *Animal Welfare in the European Union* [online]. Evropský parlament. 2017 [cit. 18. 5. 2022], str. 56. ISBN 978-92-846-0542-2. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOI_STU\(2017\)583114_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOI_STU(2017)583114_EN.pdf)
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb. [online]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 114/2020 [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=214&CT1=0>

- Důvodová zpráva k zákonu č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=514&CT1=0>
- Evropská komise. *Attitudes of Europeans towards animal welfare. Special Eurobarometer 442* [online]. Březen 2016 [cit. 16. 5. 2022]. ISBN 978-92-79-57116-9. Dostupné z: doi:10.2875/645984
- Evropská komise. *Executive summary of the evaluation of the European Union Strategy for the Protection and Welfare of Animals 2012-2015* [online]. 31. 3. 2021 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/food/system/files/2022-04/aw_eu_strategy_exec_summ_20210404_en.pdf
- Evropská komise. *Follow-up to the European Parliament non-legislative resolution on plans and actions to accelerate a transition to innovation without the use of animals in research, regulatory testing and education* [online] 10. 2. 2022 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/spdoc.do?i=57777&j=0&l=en>
- Evropský účetní dvůr. *Zvláštní zpráva č. 31/2018: Dobré životní podmínky zvířat v EU* [online]. 3. 10. 2018 [cit. 16. 5. 2022]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/animal-welfare-31-2018/cs/>
- *Informace o programu ochrany zvířat, situace v roce 2020*. Státní veterinární správa [online]. Informační bulletin č. 3/2021 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/wp-content/files/dokumenty-a-publikace/ib2103.pdf>
- Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů: Strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“ pro spravedlivé, zdravé a ekologické potravinové systémy. In: eur-lex.europa.eu [online]. 20. 5. 2020 [cit. 17. 5. 2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>
- Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě ze dne 23. ledna 2006 o akčním plánu Společenství v oblasti dobrých životních podmínek

a ochrany zvířat 2006–2010 (KOM(2006) 13 – Úř. věst. C 49 ze dne 28. 2. 2006). [online] [cit. 17. 5. 2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A52006DC0013>

b) články

- *Evropská komise oznámila historický závazek zakázat klece pro hospodářská zvířata.* CIWF Česká republika [online]. 30. 6. 2021 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.ciwf.cz/media-a-novinky/aktuality/2021/06/evropska-komise-oznamila-historicky-zavazek-zakazat-klece-pro-hospodarska-zvirata>
- *Novela zákona na ochranu zvířat proti týrání je výsledkem mnoha kompromisů.* Advokátní deník [online]. 8. 2. 2021 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/02/08/spoluautor-novely-komentuje-aktualni-zakon-na-ochranu-zvirat-proti-tyrani/>
- PULGRET, Lukáš a Dominik ŠLEMR. *Právní úprava ochrany práv zvířat v zájmových chovech – konstatování de lege lata a návrhy de lege ferenda na příkladu morčat.* Právní prostor [online]. 19. 10. 2020 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/pravni-uprava-ochrany-prav-zvirat-v-zajmovych-chovech-konstatovani-de-lege-lata-navrhy-de-lege-ferenda-na-prikladu-morcat>
- RENNEROVÁ, Zuzana. *Aktuální legislativní změny na úseku zájmových chovů psů, část I.* Právní prostor [online]. 4. 7. 2017 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/aktualni-legislativni-zmeny-na-useku-zajmovych-chovu-psu>

c) ostatní

- *Animal Welfare legislation at European level.* In: Global Animal Law GAL Association [online] [cit. 17.05.2022]. Dostupné z: <https://www.globalanimallaw.org/database/europe.html>
- BEDFORD, Emma. *Number of pet animals in European Union in 2020, by animal type.* In: www.statista.com [online]. 8. 7. 2021 [cit. 16. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/515010/pet-population-european-union-eu-by-animal/>

- Compassion in World Farming. *Konec doby klecové: proč musí EU ukončit chov zvířat v klecích* [online]. 2021 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.ciwf.cz/media/7444457/zprava-kdk-2021.pdf>
- ČR: *Přehled druhů zvířat a jejich spotřeby k pokusným účelům v letech 1994–2020* [online]. eAGRI © 2009. 22. 4. 2022 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: https://eagri.cz/public/web/file/1454/EPZ_CZ94_21.pdf
- ČR: *Spotřeba pokusných zvířat v ČR podle druhů - vývoj od roku 1994* [online]. eAGRI © 2009. 22. 4. 2022 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: https://eagri.cz/public/web/file/1486/EPZ_CZ94_21t_druhy.pdf
- Eurostat. *Agricultural Production – livestock and meat* [online]. 6. 12. 2021 [cit. 16. 5. 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agricultural_production_-_livestock_and_meat#Livestock_population
- Evropská komise. *Farm to Fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system*. In: ec.europa.eu [online] [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en
- FILIPČÍK, Radek. *Welfare zvířat*. In: *Zvířata a vše, co o nich hledáte – ChovZvířat.cz* [online]. 1. 3. 2015 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <http://www.chovzvirat.cz/clanek/675-welfare-zvirat/>
- MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvířata a paragrafy* [online]. *Věda kolem nás*, pro všední den 31, 1. vydání. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2015 [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/04/58849c0637ff777a790ce6661e62711f4d2a2fdd.pdf>
- *Nový právní předpis účinný od 1. 2. 2021, část od 1. 4. 2021, část od 1. 7. 2021, část od 1. 1. 2022 a část od 1. 1. 2027* [online]. eAGRI © 2009. 17. 12. 2020 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: https://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/novinky-v-legislative/_prezentace_cz_mze_legislativa_pravni-predpisy-mze_novinky-v-legislative_novy-pravni-predpis-ucinny-od-1-2-2021.html

- *Ochrana laboratorních zvířat*. Summaries of EU Legislation [online]. 6. 4. 2018 [cit. 18. 5. 2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:sa0027>
- *Ochrana pohody zvířat – welfare* [online], Státní veterinární správa ČR [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/ochrana-pohody-zvirat-welfare/>
- *Povinné označování psů* [online], Státní veterinární správa ČR [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/povinne-oznacovani-psu/>
- *Registry psů v ČR* [online], Státní veterinární správa ČR [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/registry-psu/>
- *Situace ve světě*. Svoboda zvířat. In: www.protisrsti.cz [online] [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <http://www.protisrsti.cz/situace-ve-svete.htm>
- *Systém ochrany zvířat v ČR* [online]. eAGRI © 2009 [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <https://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat/system-ochrany-zvirat-v-cr/>
- *Welfare tzv. kožešinových zvířat*. Svoboda zvířat. In: www.protisrsti.cz [online] [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <http://www.protisrsti.cz/welfare-tzv-kozesinovy-ch-zvirat.htm>

4. Seznam použitých právních předpisů

a) mezinárodní právní předpisy

- Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě ze dne 13. prosince 1968, v ČR vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 20/2000 Sb. m. s.
- Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely ze dne 10. března 1976, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 21/2000 Sb. m. s.
- Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat ze dne 10. května 1979, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 114/2003 Sb. m. s.
- Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely ze dne 18. března 1986, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 116/2003 Sb. m. s.

- Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu ze dne 13. listopadu 1987, v ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 19/2000 Sb. m. s.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 21/2000 Sb.m.s., o sjednání Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely
- Protokol o novelizaci Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely
- Doporučení týkající se skotu, přijaté dne 21. 10. 1988
- Doporučení týkající se ovcí, přijaté dne 6. 11. 1992
- Doporučení týkající se kura domácího (*Gallus gallus*), přijaté dne 28. 11. 1995
- Doporučení týkající se kožešinových zvířat, přijaté dne 22. 12. 1999
- Usnesení MKSD o chovu zvířat v zájmovém chovu, přijaté dne 10. 3. 1995
- Usnesení MKSD o chirurgických zákrocích u zvířat v zájmovém chovu, přijaté dne 10. 3. 1995
- Usnesení MKSD o držení volně žijících zvířat jako zvířat v zájmovém chovu, přijaté dne 10. 3. 1995

b) unijní právní předpisy

- Smlouva o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326
- Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činnostech
- Nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009, o ochraně zvířat při usmrcování
- Směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998, o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010, o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009, o kosmetických přípravcích
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013, o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu

- Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchyťávání pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nespĺňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí
- Směrnice Rady ze dne 28. března 1983, o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009, o obchodování s produkty z tuleňů
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1523/2007 ze dne 11. prosince 2007, kterým se zakazuje uvádět na trh, dovážet do Společenství a vyvážet z něj kočičí a psí kůže a výrobky obsahující tyto kůže
- Směrnice Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999, o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách
- Směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic
- Směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso
- Směrnice Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat
- Směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu prasat
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848 ze dne 30. května 2018, o ekologické produkci a označování ekologických produktů
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/6 ze dne 11. prosince 2018, o veterinárních léčivých přípravcích
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 ze dne 29. dubna 2004, kterým se stanoví zvláštní hygienická pravidla pro potraviny živočišného původu

c) národní právní předpisy

- ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání
- zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
- zákon č. 273/2008 Sb., o policii České republiky
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči
- zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat
- zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství
- zákon č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 302/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)
- zákon č. 368/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)
- vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat
- vyhláška č. 26/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství
- vyhláška č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě
- vyhláška č. 342/2012 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností
- vyhláška č. 418/2012 Sb., o ochraně zvířat při usmrcování
- vyhláška č. 451/2021 Sb., o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči
- vyhláška č. 384/2021 Sb., o ochraně psů a koček při chovu za účelem rozmnožování
- vyhláška č. 21/2013 Sb., o stanovení podmínek při chovu psů a koček

Právní úprava pohody zvířat (animal welfare)

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je shrnout právní úpravu pohody zvířat (welfare) na území České republiky a upozornit na její případné nedostatky či možné změny de lege ferenda.

Dnes mají lidé nad životními podmínkami, ve kterých žijí zvířata kolem nich, téměř neomezenou moc a stále více pozornosti je tak věnováno právní regulaci této oblasti. Věnuje se jí i tato práce, která je rozdělena do tří hlavních částí. V části první je analyzován samotný pojem pohody zvířat – welfare – a porovnán je s pojmem ochrany zvířat. Prostor je též věnován stručné historii welfare a různým způsobům zjišťování úrovně životní pohody zvířat. V části druhé je poté popsána a shrnuta právní úprava welfare, přičemž autorka postupuje od mezinárodní právní úpravy přes unijní až k národní. U mezinárodní právní úpravy je důraz kladen především na smlouvy přijaté v rámci Rady Evropy, v případě unijní úpravy se práce nejprve věnuje primárnímu právu a posléze specifickým právním předpisům práva sekundárního. Největší prostor je v této části věnován národní právní úpravě včetně stručného zmínění její historie. Důraz je zde kladen především na zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, jakožto právní předpis, který se ochranou zvířat a jejich pohody v českém právu zabývá především, jsou však zmíněny i další české zákonné i podzákonné právní předpisy včetně občanskoprávní a trestněprávní úpravy a práce se věnuje též institucionálnímu zabezpečení ochrany zvířat. Poslední část práce se detailně zabývá právní úpravou pohody tří kategorií zvířat, která se vyskytují v lidské péči ve velkých počtech – zvířat hospodářských, pokusných a těch v zájmovém chovu. U každé kategorie zvířat je po vymezení, která zvířata do ní patří, právní úprava opět analyzována na mezinárodní, unijní i národní úrovni. To je doplněno shrnutím jejich nedávných změn, přetrvávajících nedostatků i možných návrhů de lege ferenda.

Klíčová slova

- zvíře
- pohoda zvířat
- ochrana zvířat

Legal regulation of animal welfare

Abstract

The aim of this thesis is to summarize legal regulation of animal welfare in relation to the Czech Republic and to highlight its potential shortcomings and possible amendments de lege ferenda.

Today, humans wield almost unlimited power over living conditions in which animals around the world live in, and so more and more attention is paid to the legal regulation of this area of law. This thesis, which is divided into three main parts, also pays attention to it. The first part contains the analysis of the concept of “animal welfare” and compares it to the concept of “animal protection”. It also deals with a brief history of animal welfare and various ways of determination of its level. The second part describes and summarizes legal regulation of welfare, whereas the author proceeds from the international law through European law to national law. With the international law, the biggest emphasis is on the conventions signed under the Council of Europe, while with the European law, the thesis deals first with the primary law and then with the specific acts of secondary law. The most of this part is devoted to the national legal regulation of welfare along with a brief summary of its history. The emphasis is primarily on the Protection of animals against cruelty Act no. 246/1992, which is the main source of legal regulation of animal protection in the Czech law. However, other Czech legal acts, including civil law and criminal law acts, are also mentioned, and the thesis also describes the institutions that have a role in animal protection. The final part of the thesis deals in detail with the legal regulation of welfare of the three categories of animals that live with humans in great numbers – farm animals, animals used for scientific purposes and pets. The thesis defines which animals belong into each of the categories and then again analyses the legal regulation from the international, through European to the national level. In the end, the recent amendments, lasting shortcomings and suggestions de lege ferenda are mentioned.

Keywords

- animal
- animal welfare
- animal protection